Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

Mintis

LAIKRAŠTIS LIETUVIU VISUOMENEI

MEMMINGENAS
1949 M. VASARIO 14. D.
ANTRADIENIS
NR. 18/19 (540/41) IV. METAI

OPIEJI LIETUVOS VADAVIMO AKCIJOS KLAUSIMAI

Respublikos prezidento pareigas einančio ministerio Stasio Lozoraičio, Lietuvos diplomatijos šefo, atsakymai į „Minties“ atstovo paklausimus

Paskutiniu laiku tremtinių spaudoje vis dažniau pasigirsta balsų dėl mūsų politinės vadovybės negalavimo ir dėl to iškylą įvairūs prieštarauja neaiškumai. Gal Tamsta, p. Ministeri, sutiksi duoti šiuo opiu klausimu paaiškinimų?

Mūsų politiniuose sluogsniuose esama nuomonių skirtumų kai kuriais klausimais. Aš kalbu čia apie tai todėl, kad, viena, tais dalykais rašoma mūsų spaudoje; antra, tokiomis aplinkybėmis skirtumų pripažinimas ir jų kiek galint didesnis precizavimas turėtų sudaryti žingsnį jiems tinkamai išaiškinti ir išspręsti.

Apskritai imant, nuomonių skirtumai savaime dar nėra neigiamas pasireiškimas. Prancūzų patarlė sako, kad susiduriant nuomonėms ištrykšta teisybė. Bet tokie nuomonių susidūrimai neturi peržengti tam tikrų ribų, kurios nustatytos Lietuvos interesų ir kovos dėl Lietuvos laisvės reikalavimų, jie neprivalo liesti, pavyzdžiui, tam tikrų pagrindinių dalykų, kurie sudaro mūsų svarbiuosius teisiškai politinius argumentus prieš Sovietų Sąjungos pasikėsinimus panaikinti Lietuvos respublikos suverenumą. Štai, vienas tų pagrindinių dalykų. Sovietai teigia, kad esą Lietuva nustojusi savo suvereninių teisių. Šitas teigimas yra priešingas tiek mūsų tautos valiai, tiek tarptautinei teisei. Lietuvos valstybė tebeegzistuoja de jure. Bet tada jos suverenumui turi būti atstovaujama to valstybės organo, kuris Lietuvos vidaus teisės — konstitucijos — nuostatais ir tarptautinės teisės taisyklėmis turėjo tą funkciją, esant Lietuvai laisvai. Todėl yra svarbu išlaikyti Lietuvos Respublikos suvereninių teisių atstovavimo tęstinumą. Valstybės organas, apie kurį kalbu, yra respublikos prezidentas, arba jo pavaduotojas.

Kiek mums žinoma, Tamsta turi paskutiniojo prezidento a. a. A. Smetonos formalų pavedimą laikinai eiti Respublikos Prezidento pareigas, arba vad. Kybartų aktą? Gal galėtum apie šį aktą plačiau paaiškinti?

A. a. respublikos prezidentas Smetona yra pasirašęs du aktus. Vienu jų jis paskyrė mane ministeriu pirmininku, kitu aktu pavedė man jį pavaduoti.

Mūsų valdžios įstaigų savitarpiame susirašinėjime kalbami aktai buvo pavadinti Kybartų aktais, nes kaip jų davimo vieta figūruoja Kybartai.

Ar šie Kybartų aktai turi pilną juridinį pagrindą ir kokia konstitucija jie remiasi?

Aktai yra teisėti ir turi galios. Jie yra pagrįsti konstitucijos straipsniais 97 ir 71, būtent, 1938 metų konstitucijos, kuri buvo ir tebėra galioje ir kurios pagrindu Lietuva, per kompetentingus tam dalykui valstybės organus, palaikė diplomatinius santykius su užsieniu, priimdama svetimus diplomatinius atstovus, akredituodama savuosius, pasirašydama bei ratifikuodama tarptautines sutartis.

Beje, tai yra ta pati konstitucija, kurią ir VLIKas savo 1944 m. vasario mėn. 16 dienos deklaracijoj pripažino esant galioje.

Kiek turi pagrindo tam tikros tremtinių spaudos teigimai, kad Kybartų aktai yra niekingi vien dėl to, kad jie remiasi 1938 m. konstitucija?

Tokie teigimai neturi pagrindo; be to, jie tiek teisiškai, tiek politiškai yra žalingi Lietuvos bylai.

Remiantis tokių teigimų logika, būtų taip pat niekingi aktai, kuriais 1939 metais buvo paskirti K. Bizauskas, krikščionis demokratas — min. pirmininko pavaduotoju, L. Bistras, krikščionis demokratas — švietimo ministeriu, prof. Krikščiūnas, valstietis liuadininkas — žemės ūkio ministeriu. O juk tie žmonės paskyrimus priėmė ir savo pareigas ėjo. Tokia pat logika tektų pasakyti, kad esą, tie mūsų įgalioti ministeriai, kurie buvo paskirti prezidento aktais, paremtais 1938 metų konstitucija, ir kurie šiandien tebėra atitinkamų svetimų vyriausybių, pripažįstami, nėra teisėti Lietuvos atstovai. Ar šitokių išvadų siekia tų teigimų autoriai?

Lygiu būdu yra nepagrįsti gandai, kad Kybartų aktai, esą, buvę sudaryti vadinamajai tautininkų santvarkai tęsti. Pirmiausia, aš nemanau, kad Lietuva atgavus laisvę, tauta krašte lauktų ligi kas nors jai kokią santvarką iš užsienio parveš. Tauta pati nuspręs, kurios rūšies demokratinė santvarka turės būti nustatyta Lietuvoje. Antra, jei prezidentas Smetona būtų norėjęs imtis priemonių tautininkų santvarkai palaikyti, tai kalbamus aktus jis būtų suteikęs kuriam tautininkui, o ne man — niekados tautininku nebuvusiam.

Sudarydamas aktus prezidentas ir galvote negalvojo apie vienokią ar kitokią santvarką, kaip negalvojo apie tai ir negalėjo galvoti, tie žmonės, kuriems patariant jis aktus sudarė. Tai įrodo tų aktų atsiradimo istorija.

1939 metų spalio mėnesį, dvi savaites po to, kai Lietuvai buvo prievarta primestos sovietų įgulos, vienoje Vakarų Europos sostinėje mano pasiūlymu, kuris buvo vyriausybės priimtas, įvyko kelių mūsų diplomatų pasitarimas apsvarstyti priemonėms, kurių reikėtų pasiūlyti vyriausybei, turint galvoje, kad Stalino iškilmingi pasižadėjimai turėjo tiek pat vertės, kiek Hitlerio parašai, ir kad tokiu būdu įgulų įvedimas tegalėjo reikšti įžangą į katastrofą, būtent, į galutinę sovietų agresiją prieš Lietuvą ir į visišką Lietuvos okupaciją. Pasitarimo padariniai buvo išdėstyti tam tikrame memorandume, kuris buvo mano nuvežtas į Lietuvą ir pateiktas vyriausybei. Šiandieną gi aš noriu pažymėti, jog greta kitų siūlymų, suformuluotų memorandume, mes pasisakėm už tai, kad sovietams užpuolus Lietuvą ir okupuojant kraštą, respublikos prezidentas su ministeriu pirmininku ar pirmininko pavaduotoju ir pora ministerių paliktų kraštą. Būtų juokinga įtarinėti ar tarti, kad keli Lietuvos diplomatai, kurie dvidešimts metų centre ar pasiuntinybėse gynė Lietuvos interesus nepriklausomai nuo to, kuri partija turėjo daugumą seime ar vyriausybėje, staiga 1939 metais, atsidūrus Lietuvai didžiausiame pavojuje, būtų galėję nors vieną akimirksnį rūpintis ne visos tautos, bet kurios atskiros partijos interesais.

MINISTERIS STASYS LOZORAITIS,
respublikos prezidento pareigas einąs Lietuvos diplomatijos šefas

Taigi, aukščiau pasakyta priemonė — prezidento ir kelių ministerių išvykimas — tebuvo mūsų pasiūlyta vienu sumetimu: laiduoti valstybės suvereninių galių atstovavimo tęstinumui. Tuo pat sumetimu ir rūpesčiu vadovavosi respublikos prezidentas, sudarydamas Kybartų aktus, o taip pat ir kitų kraštų vyriausybės, kurios pastarojo karo metu buvo priešo priverstos pasitraukti į užsienį.

Dėl tiesioginės iniciatyvos, kuria Kybartų aktai atsirado, tai ji išėjo ne iš prezidento Smetonos ir ne iš manęs, bet iš dviejų diplomatų, kurie jam patarė aktus surašyti. Vienas tų diplomatų, kaip ir aš pats, nėra priklausęs jokios partijos, kitas gi nėra tautininkas. Dėl įvairių motyvų, kurių tarpe buvo liečiančiųjų mane patį ir kitus asmenis, prieš priimdamas aktus ir vėliau, aš buvau prašęs respublikos prezidentą suteikti juos kitam žmogui.

Ar Kybartų aktai buvo pranešti Vakarų valstybių vyriausybėms?

Tam tikros vyriausybės yra painformuotos apie Kybartų aktus.

Ar tiesa, kaip „Žiburiai“ straipsnyje „Fasadas ir užpakalis“ teigė, kad Tamsta gautų pagal Kybartų aktus funkcijų nevykdei ir nereprezentavai pasauliui?

Šis teigimas yra klaidingas.

Ar pagal Kybartų aktus buvo vykdyta kokia nors diplomatinė akcija mūsų suverenumui apginti?

Taip, tik dėl tokios akcijos esu turėjęs kiek sunkumų iš tam tikrų mūsų politinių sluogsnių, kurių tarpe buvo ir „Žiburių“ sluogsniai. Tokiu būdu tai, ką rašė Tamstos paminėtame straipsny „Žiburių“ fasadas, nesutampa su tuo, ką darė to laikraščio užpakalis.

Kuria konstitucija veikia ir vadovaujasi mūsų diplomatiniai atstovai, kurie iki šiai dienai pripažįstami Vakarų valstybių vyriausybių?

Lietuvos atstovams yra privalomi Lietuvos respublikos teisiniai nuostatai, pirmoj eilėj — jos konstitucija, tai yra, 1938 metų konstitucija.

Kaip Tamstai žinoma, 16 buv. I, II ir III Seimo narių priėmė rezoliuciją, reikalaujančią vadovautis 1922 m. konstitucija. Ar šis reikalavimas nebūtų pretekstu sutrukdyti mūsų valstybinio suverenumo tęstinumą, kuriuo rėmiasi diplomatiniai atstovai?

Paskutiniojo karo metu tam tikruose Lenkijos vyriausybės Londone sluogsniuose, kurie į esančią galioje lenkų konstituciją iš 1935 metų žiūri taip pat neigiamai, kaip mūsų Seimo 16-os narių grupė į Lietuvos konstituciją, buvo kilęs sumanymas grąžinti galion lenkų 1922 metų konstituciją. Sužinojusi apie tai viena sąjunginė didžioji valstybė pranešė lenkų vyriausybei, kad jeigu toks sumanymas būtų įvykdytas, tai jai būtų sunku ir toliau pripažinti lenkų vyriausybę. Suprantamas dalykas, kad atšaukus vyriausybės pripažinimą, nebebūtų pripažįstama ir jos diplomatinė atstovybė. Po to lenkų vyriausybė, kuriai tada pirmininkavo gen. Sikorskis, konstitucijos pakeitimo sumanymais nebeužsiėmė.

16-os Seimo narių grupės pageidavimui patenkinti reikėtų panaikinti 1938 metų konstituciją ir grąžinti galią 1922 metų konstitucijai, kitaip sakant — išleisti naują konstituciją. Bet mes, kaip anuo atsitikimu lenkai, neturime visų tam reikalingų valstybės organų, ir ligi Lietuva yra okupuota, jų užsienyje turėti negalime.

Svarbiausia gi — negalima konstitucijų naikinti ir leisti užsienyje, kraštui esant priešo okupuotam. Tam nėra precedentų, niekas to nėra daręs. Tokie dalykai tegali būti vykdomi ir visados vykdomi krašte.

Greta teisinių argumentų, kurių aš esu paminėjęs tik vyriausią, nes dėstyti kitus užimtų per daug laiko, yra ir kita dalyko pusė. Ar mes neturime kitų, didelių bei konkrečių, rūpesčių? Ar konstitucijos pakeitimas, net jei jis būtų dabar galimas, išspręstų nors vieną tų rūpesčių? Ar jis sustabdytų bolševikų terorą Lietuvoj, nors viena diena sutrumpintų Lietuvos okupaciją, ar padėtų nors mažai tremtinių grupei išvažiuoti iš Europos ir žmoniškai įsitaisyti kitur?

Antra vertus, 1938 metų konstitucija nesudaro jokios kliūties rūpintis tais reikalais, kurie yra svarbūs Lietuvos bylai, kraštui ir tremtiniams. Nauja konstitucija bus reikalinga, kai kraštas bus išvaduotas nuo sovietų okupacijos. Tada ji bus pačios tautos nustatyta.

Ar visi diplomatai pripažįsta Tamstą Lietuvos diplomatijos Šefu?

Taip, visa Lietuvos diplomatinė tarnyba pripažįsta Vyriausybės patvarkymą, kuriuo 1940 metų birželio men. 1 dieną man buvo pavesta, katastrofos, tai yra, visiškos Lietuvos okupacijos atveju, būti Lietuvos diplomatijos, likusios užsieny, šefu, o a. a. Dr. J. Šauliui — šefo pavaduotoju. Šio patvarkymo sumanymas išėjo iš pačių diplomatų: jis buvo numatytas 1939 metų spalio mėnesio memorandume, apie kurį esu kalbėjęs anksčiau.

Kokie formalūs ir teisiniai santykiai tarp VLIKo ir diplomatinių atstovų?

Diplomatinės tarnybos ir VLIK'o santykių pagrindą sudaro bendra kova dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo ir išto išplaukianti gera valia. Šituo plačiu pagrindu diplomatinė tarnyba bendradarbiauja su VLIKu ir remia jo įnašus į Lietuvos vadamimo bylą.

Kokie buvo Tamstos ryšiai su kraštu vokiečių okupacijos metais?

Vokiečių okupacijos metais aš susisiekdavau su min. K. Škirpa, o vokiečiams uždarius jį į koncentracijos stovyklą — su kitu asmeniu, atstovavusiu krašto rezistencijai. Gaunamas iš jų žinias ir medžiagą aš siųsdavau mūsų pasiuntinybėms, o jiems pranešdavau savo turimas informacijas ir nusistatymą aktualiais klausimais. Jie dirbo pavojingomis sąlygomis. Jei vokiečiai būtų pas juos radę paruoštą siųsti į užsienį medžiagą, jiems grėstų didesnis pavojus, kaip kalinimas koncentracijos stovykloj. Šitas susisiekimas su Vokietija ir su Vakarų demokratijų kraštais buvo galimas tam tikrų neutralių vyriausybių didelio palankumo ir atskirų svetimų diplomatų draugiškumo dėka.

Kokia Tamstos nuomonė apie mūsų politinės vadovybės veiklą karo metu, tai yra, pirmosios bolševikų okupacijos ir vokiečių okupacijos metais?

Ši veikla buvo vykdoma krašte ir užsieny.

Kiek tai liečia užsienį, noriu pastebėti, kad tikras diplomatinis darbas yra pagrįstas pirmiausia tikslumu, apdairumu ir tam tikru santūrumu. Todėl kalbėdamas apie mūsų diplomatų darbą, aš negaliu vartoti tokių lengvų ir skambių propagandos są-

(Nukelta į 2 psl.)

Kraujo aukos laidas

„Tegu visa žemė: Londonas, Paryžius, —
Ar New Yorko ponai prieš tave drebės!
Tegu pats Mesijas pasakys nuo kryžiaus,
Prieš tave lietuvis ginklo nepadės!"
(Iš laivės kovotojų poezijos).

Normalionis sąlygomis tautos laisvės šventė yra džiaugsmo diena. Tuo metu paprastai prisimenami dideli ir pelnyti tautos laimėjimai ir kaupiamos jėgos ateičiai.

Dar prieš aštuonetą metų, Vasario 16-ąją, laisvoje žemėje plazdeno mūsų iškeltos vėliavos, girdėjosi smagūs muzikos garsai ir net taurių skambesys: tauta, kraujo kaina įgijusi laisvę, mėgino ja džiaugtis. Ach, ir graži buvo ta Lietuva! Žinoma, jos grožio nematėme mes tada, kai vaikščiojome jos laukais, kai kvėpavome sveiku savų miškų oru ar grožėjomės savai šilais, ežerais. Jos duonos skonio neįvertinome tada, kai jos per daug turėjome. Savo gimtojo kaimo geraširdžių brolių dažnai nematėme tol, kol prisiėjo, ach kaip pas nevaišingą svabą išmaldos prašyti. Mūsų šiaudais dengtos trobelės pasidarė erdvios ir mielos neretai tik po to, kai mes, benamiai būdami, svetimuose tvartuose daug naktų išmiegojome. Taigi, šiandien, minint didžiulę lietuvių tautos garbės dieną, norisi su poetu tremtiniu Adomu Mickevičium sušukti:

„Lietuva, mano brangi, šalele gimtoji,
Tas tik supras, kad tu jam sveikatą atstoji,
Kas jau Tavęs neteko ..."

Jeigu dabar kai kurių partijų žmonės gal ir su pagrindu pakalba kai ką jau ne taip apie nelabai demokratišką Lietuvos gyvenimą, iškeldami jos trūkumus, tai vis dėlto ir kraštutinis dešinysis, lygiai kaip ir toks pat socialistas lietuvis, jei tik išmuštų laisvės rytas, keliais eitų namo, kad ir į tokią Lietuvą, kokia ji paskutiniu laiku buvo, ne tik iš alkanos Vokietijos, bet ir iš visa ko pertekusios ir nežinančios, ką tai reiškia būti nevalgiusiam, Amerikos, Kanados, Australijos. Eitų į kraštą, kurį visi plėšė ir vis dar ilgai buvo iš ko.

Deja, trisdešimt pirmoji Vasario 16. giliu liūdesiu apgaubs mūsų protą ir širdis. Jos ryto migla uždengs Sibiro taigose ir klaikiuose Kazachstano tyruose šimtus tūkstančių po priespaudos našta palenktų pečių. Tylus ir begalinis skausmas suspaus dviejų milijonų tautiečių širdis tėvynėje. Plačioje Vakarų erdvėje ir kituose kontinentuose dešimtys ir šimtai tūkstančių širdžių plazdens ilgesiu gimtajai žemei ir jos žmonėms.

Sunkiai berasime pasaulio istorijoje taip didelius žygius, kaip mūsų partizanų kovos. Kai 80 milijonų vokiečių tauta, padėjusi ginklus, beveik kad visiškai atsisakė nuo rezistencijos rytuose ir vakaruose, to nepadarė du milijonai lietuvių tėvynėje: jie tebekovoja. Štai viename laiške iš tėvynės mums rašo:

„Dar niekad Tauta nebuvo taip sunkioje padėtyje, kaip dabar, bet ji neverkšlena. Ji savo dvasios gilumoj randa tokių jėgų, tokio pasiaukojimo, ryžto, kuris tikrai nustebins kultūringąjį pasaulį. Vesdama šią fanatišką, neturinčią pavyzdžio kovą, tauta yra reali. Ji žino, kad niekas, net pats Dievas, jai nepadės, jeigu ji nekovos ir nesiryš. Tauta neprašo, bet reikalauja teisingo jos bylos išsprendimo. Ji tiki, kad jos aukos, sudėtos ant laisvės ir teisingumo aukuro, neliks be vaisiaus ir kad didžiausioji žmonijos gėda, rusiškasis bolševizmas, sulauks, ką pelnė."

Šiandien, kada mes išeivijoje vis riejamės ir dalijamės į grupes, tauta tėvynėje niekada nebuvo taip vieninga, kaip dabar. Visi

(Nukelta į 2 psl.)

1918 — *Mums jau gedulo maršai nebaisūs / Mūsų vėliavas puošia smūtkeliai!*
Per audras, per ugnis mes žygiuosim / Į tėvynę, į mylimą šalį (Faustas Kirša) — 1949

OPIEJI LIETUVOS VADAVIMO AKCIJOS KLAUSIMAI

(Atkelta iš 1 psl.)

vokų, kaip svarbių kovos etapų laimėjimai ir panašiai. Aš pasitenkinu konstatuodamas, jog mano kolegos diplomatai nuo pat pirmosios sovietų įsiveržimo į Lietuvą dienos sumaniai ir energingai gynė Lietuvos interesus. Kad sąlygos, kuriomis jie dirbo, buvo dažnai sunkios ir opios, parodo ir tas faktas, kad pasibaigus Hitlerio Stalino sąjungai ir kilus sovietų vokiečių karui, sovietai tapo vakarų sąjungininkais ir stengėsi išnaudoti šitą savo padėtį ir karo eigos sąlygas savo pretenzijų į Lietuvą pripažinimui gauti. Karui einant į galą, padėtis atslūgo bent tuo atžvilgiu, kad sovietai neteko vienos rimtos šantažo priemonės: jų svarbos karo veiksmų eigai argumento.

Žinoma, mūsų diplomatų darbo našumą padidino ir ta aplinkybė, kad vieninte lė jų pareiga ir pavedimas yra rūpintis visos tautos ir valstybės reikalais ir kad tokiu būdu jie negali atsižiūrėti kurios nors atskiros politinės srovės ar organizacijos interesų.

Lygiu būdu aš aukštai vertinu mūsų politinių organizacijų darbą Lietuvoje. Nėra abejojimo, jog tai, kas mūsų politikų buvo nuveikta krašte ir užsieny, yra vienas pasireiškimų visos tautos dorybių, pasiryžimo bei pasipriešinimo okupantams.

Pagaliau, mūsų veiklą užsieny palengvino draugiškų mums valstybių nusistatymas, o ypač — Jungtinių Amerikos Valstybių palankumas Lietuvos bylai.

Ar Tamstai žinoma kas nors apie egzilinės vyriausybės sudarymą?

Man yra žinoma, jog kai kurie politikos veikėjai pageidauja, kad būtų sudaryta egzilinė vyriausybė, bet aš neturiu įspūdžio, jog dabartinė tarptautinė padėtis būtų tam palanki. Verta prisiminti, kad tokie klausimai rūpi ne mums, vieniems, bet ir daugeliui kitų, sovietų okupuotųjų valstybių atstovų, ir kad vis dėlto nuo karo pabaigos ligi dabar nesudaryta nė vienos tų valstybių egzilinės vyriausybės. Tiesybė, yra viena išimtis: man teko girdėti apie Gudijos demokratinės respublikos vyriausybę, bet aš nežinau ir neįmatau, kuriais sumetimais ji sudaryta.

Šiaip ar taip, mūsų egzilinės vyriausybės klausimas galėtų būti svarstomas tiktai vadovaujantis aiškiais Lietuvos interesais ir realiu tarptautinės padėties įvertinimu, o ne kitais kuriais atskirų žmonių ar organizacijų sumetimais.

Tamsta, be abejo, esi girdėjęs apie pereitą vasarą įvykusį VLIKo ir kitų sluogsnių pasitarimą po kurio buvo paskelbtas Eltos pranešimas, kad esą tik VLIKas turįs teisę kalbėti krašto vardu. Ar diplomatiniai atstovai buvo prieš tai painformuoti ir ar dalyvavo jų atstovas minėtame pasitarime?

Apie pasakyto pasitarimo sumanymą aš buvau painformuotas prieš pat jam įvykstant. Viena pasitarimo dalyvių pusė buvo pakvietusi mane jame dalyvauti ir gavusi mano sutikimą. Jei aš vis dėlto jame nedalyvavau, tai įvyko dėl priežasčių, pareinančių ne nuo manęs, bet nuo kitų žmonių, kurie mano dalyvavimui pasipriešino. Išskyrimas manęs iš pasitarimo vargiai buvo naudingas ir pagristas, ypač kad kaip tik aš buvau daug stengęsis pagerinti pasitarimo dalyvių savitarpiams santykiams.

Ar minėtas Eltos teigimas nepaliečia, pvz., diplomatinių atstovų kompetencijos?

Šitas Eltos teigimas nebuvo nei tikslus, nei laimingai suredaguotas. Kiekvienu atveju pasitarimo padariniai teliečia jo dalyvius.

Be to, jie, žinoma, negali keisti mūsų valstybės santvarkos ar diplomatinių atstovų įgaliojimų, pareigų ir atsakingumo arba nustatyti jiems naują tarnybinės ar politinės priklausomybės tvarką.

Kuri Tamstos, p Ministeri, asmeninė nuomonė dėl dabartinės VLIKo sudėties, kuri, kaip žinoma, sudaryta partiniais neproporcingais pagrindais ir dėl šios priežasties neparodo veiksmingos veiklos?

Tamstos klausimas yra kiek opus. Ne partijos žmogui dažniausia statomas reikalavimas — de partibus aut bene aut nihil, apie partijas kalbėti palankiai ar visai nekalbėti. Vis dėlto, turėdamas galvoje Tamstos paliesto dalyko reikšmę, aš noriu nors trumpai juo pasisakyti.

Jei esama aplinkybių, apsunkinančių VLIKo veiklą, pašalinti jas yra paties VLIKo uždavinys. Šiaip jau dabartiniais laikais kiekviena partija ar srovė, kuri bendradarbiauja su kitomis, kokioj politinėj organizacijoj, turėtų atsisakyti siekti išimtinės, sprendžiamos įtakos, net jeigu dėl to ji ateity vienu ar kitu atveju balsuojant paliktų mažumoj. Manau taip pat, kad būtų gera daugiau imti dėmesin normalų visuomenės augimo procesą ir iškylančias jaunas jėgas, kurios gali turėti naujų ir naudingų pažiūrų į politinės veiklos formas ar turinį. Pagaliau reikia, kad Mažosios Lietuvos atstovas užimtų priklausančią jam VLIKe vietą.

Kuriais pagrindais turėtų būti sudaryta vyriausioji mūsų politinė vadovybė?

Mes turim dviejų rūšių politinius veiksnius: valstybės įstaigas ir politiškai visuomenines organizacijas. Tiek normaliais laikais, tiek dabar jos privalo vienos kitas papildyti. Tuo būdu neturi būti sunku nustatyti darnų ir Lietuvai naudingą bendradarbiavimą.

Kaip Tamsta žiūri į dabartinę tarptautinę politinę padėtį ir Lietuvos bylos eigą?

Lietuvos nepriklausomybės atstatymo klausimas yra dalis milžiniškos problemos — pasaulio apsaugojimo nuo mirtino pavojaus, kurs jam gresia iš Sovietų Sąjungos. Kalbama problema turi daug pusių, bet čia aš kalbėsiu tik apie jos paprasčiausią ir kartu esminę pusę. Taika šiandien išlaikoma ir dalis pasaulio gali gyventi laisvėje tik todėl, kad Jungtinės Amerikos Valstybės yra pasigaminusios ir gamina toliau atominių bombų bei kitų tos rūšies ginklų, o sovietai jų dar neturi. Bet yra pagrindo bijoti, kad sovietai žino atominės bombos paslaptį. Jie galėjo gauti ją įvairiais keliais: savo mokslininkų tyrinėjimais, per vokiečių mokslininkus, per šnipus, dėl užsienio spaudos neatsargumo. Tačiau sovietai neturi dar tiksliosios mechanikos pramonės ir aukštai kvalifikuoto personalo, kurie yra reikalingi atominių bombų gamybai karo reikalams. Tam tikslui pasiekti jie labai stengiasi ir, gal būt, kiekvienas mėnuo juos prie to tikslo priartina. Ta diena, kurią sovietai turėtų pakankamai atominių bombų karui, būtų paskutinė pasaulio civilizacijos ir laisvės diena. Jokios sutartys, jokia kontrolė, net jeigu sovietai jas prisiimtų, negalėtų šito pavojaus pašalinti. Jam išvengti yra tik viena priemonė — radikaliai diminiuoti pavojaus židinį. Galimas dalykas, kad ši priemonė nebus taip greitai pavartota, kaip kad reikalautų Lietuvos interesai, bet ji yra vienintelė išsivaduoti pasauliui nuo nuolat jam gresiančio pavojaus, o mums — nuo niekšiškos sovietų okupacijos.

Ligi tai įvyks, mes privalome veikti apsaugoti mūsų tautai nuo teroro ir naikinimo. Tam reikia šauktis viešosios pasaulio nuomonės, nes jei iš viso galima paveikti bolševikų žvėriškumą, tai tik šituo būdu.

Mūsų interesams geriau apginti reikia mūsų veiklą jungti ir derinti su kitų Sovietų Sąjungos okupuotų valstybių pastangomis.

Padarytos sovietams nuolaidos iškreipė tarptautinį gyvenimą ligi tokio laipsnio, koks nebūtų toleruojamas senoje Tautų Sąjungoje. Kad ir kokių trūkumų ji buvo turėjusi, niekas negali tarti, kad Quvislingas, Himmleris, Goebbelsas būtų galėję atstovauti Ženevoj Vokietijos užimtosioms valstybėms. O šiandien tarptautinėse organizacijose sovietų okupuotosioms ir valdomoms valstybėms atstovauja notoriški tų valstybių išdavikai ir Maskvos pastatyti agentai. Tokia konstrukcija nėra nei moralį, nei reali. Realybė esame mes ir kitų tautų atstovai, kovoją dėl savo teisių, sovietų sumindžiotų. Todėl greta anos neteisingos ir nerealios konstrukcijos tų tautų atstovai turėtų sukurti, kiek tik leidžia sąlygos, savo tarptautines organizacijas, pradedant nuo visuomenės ir mokslo sričių ir baigiant tarptautinio bendradarbiavimo įstaiga — Suvienytų Pavergtųjų Tautų Organizacija. Tai atitiktų tiek mūsų interesus, tiek interesus tų tautų, kurios rūpinasi atstatyti tarptautinę tvarką.

Kaip Tamsta vertini tremtinių moralę ir brolių amerikiečių pastangas kovoje dėl Lietuvos laisvės? Kaip vertini dabartinę tremtinių partinę diferenciaciją?

Remiantis mano tiesioginiu patyrimu ir tuo, ką žinau iš kitų, taip pat ir iš svetimšalių, mūsų tremtinių moralė yra aukšta. Tokiame moralės lygmeny pasireiškia dvasia lietuvių tautos, kurios ištikimi sūnūs yra tremtiniai, ir sąžinė žmonių, atstovaujančių gerą — Lietuvos — bylą ir už ją kenčiančių. Tremtinių moralinis atsparumas yra juo labiau pažymėtinas, kad tremties sąlygos yra labai sunkios. Tebūnie mūsų tremtiniams paguoda bei paspirtimi įsitikinimas, kad kelias, kurį jie pasirinko, protesto ir pasipriešinimo bolševikų smurtui kelias yra, tur būt, ilgas ir sunkus, bet tikras: jis juos grąžins į laisvą Lietuvą.

Dėl partijų reikalų, mano įspūdžiu, partinis pasiskirstymas ir partiniai skirtingumai yra didesni viršūnėse, kaip masėje. Žinoma, sunku išvengti skirstymosi partijomis, bet yra būtina vengti partijų varžybų. Juk geros ir tinkamomis priemonėmis vykdomos idėjos savaime patraukia žmones. Partijų įtaka šiuo metu turėtu būti naudojama svarbiausiai veikti savo narius ir šalininkus, kad vieningai dėtųsi prie visiems lietuviams bendro darbo Lietuvos gerovei. Ypač atidžiai turime vengti sukelti mūsų jaunimui įspūdį, kad materialinė, piniginė parama gali priklausyti nuo prisidėjimo prie kokios partijos ar srovės. Mūsų uždavinys yra išauklėti tikrai laisvą lietuvį, kuris, pasirinkdamas ideologiją ar politinę programą, vadovautųsi savo sąžine bei žiniomis, o ne asmens naudos apskaičiavimais.

Emigracijos klausimo turime žiūrėti, kiek tai nuo mūsų priklauso, kad emigracijos formalumai nepaliestų lietuviško solidarumo jausmo. Kitų kraštų organizacijos turi teisę pasirinkti joms rūpimus žmones, bet mums rūpi visi lietuviai vienodai, mums rūpi, kad atrankos formalumai nepaliktų kieno nors širdy skaudžios nenupelnytos žaizdos.

Apie Amerikos lietuvius aš atkartoju tai, kas buvo daug kartų pareikšta: lietuvių tauta niekados neužmirš labai didelės paramos, kurią jie jau tiek metų teikia Lietuvos bylai ir tremtiniams. Tai paramai, politinei, piniginei ir moralinei, teisingai įvertinti reikia visados prisiminti, jog ji yra rezultatas kasdieninių pastangų daugelio dešimčių tūkstančių žmonių, kurie juk turi taip pat ir savo rūpesčių ir reikalų. Juo labiau tad mes esame dėkingi Amerikos lietuviams, kurių veikla yra ir bus vienas svarbiausių veiksnių sunkioj kovoj dėl Lietuvos laisvės.

Kokie būtų Tamstos linkėjimai tremtiniams, ypačiai dabar, kai visi tremtiniai gyvena platesnės emigracijos išvakarėse?

ūtoapaa arm mnuo- meunord wvm muu

Aš esu tikras, jog tremtiniai, kad ir kaip toli tektų jiems emigruoti, neužmirš savo tautos ir juo toliau bus nuo Lietuvos, juo karščiau ją mylės, juo veikliau stengsis prisidėti prie jos išvadavimo iš bolševikų okupacijos. Aš linkiu tremtiniams iš visos širdies, kad jie rastų svetimuose kraštuose tinkamas gyvenimo bei darbo sąlygas, išlaikytų lietuvišką solidarumą, saugotų kaip ligšiol gerą lietuvių vardą, įgytų sau, o per tai ir Lietuvai, simpatijų. Linkiu, kad tremtiniai, užgrūdinti sunkių patyrimų ir pažinę pas svetimuosius tai, kas pas juos gera, grįžtų į nepriklausomą Lietuvą ir padėtų atstatyti mūsų valstybę teisingą, tobulą gražią, vienu žodžiu, tokią, kokios nori ir yra verta mūsų tauta.

Situos linkėjimus reiškiu Nepriklausomybės Šventės dieną, kuri tebunie mums ištikimybės, pasiryžimo ir vilties šventė.

Atominių skaičius - paslaptis

Washingtonas (Dena/Reuteris). Prezidentas Trumanas spaudos konferencijoje pareiškė, kad JAV laikysiančios paslaptyje turimų atomo bombų skaičių. Trumanas dementavo žinias, jog Amerikos atominės komisijos pirmininkas Davidas Lilienthalis pareiškęs, kad jis svarsto tų skaitmenų paskelbimo klausimą.

Pulk. leit. W. R. Starkas, iš „Karinių pajėgų pramonės mokyklos" Los Angelese pareiškė, kad atominė bomba yra golfo sviedinio didumo, bet jos veikimas lygus apie penkiems su puse milijonų svarų TNT (stipriausioji sprogstamoji medžiaga). Starkas pasakė, kad atominės bombos eksplioziją neatsižvelgiant į jos veikimą, nesiskiria nuo tų paprastų bombų. Tačiau sprogimo karštis iki 4,8 km nuotolio gali padaryti nudegimo žaizdas.

Starkas spaudos atstovams vėliau pareiškė, kad atominės bombos tik atomiškai veiksmingas branduolys yra golfo sviedinio didumo. Aišku, kad pati bomba yra daug didesnė, nes jų pervežimui reikalinga supertvirtovės.

Kraujo . . .

(Atkelta iš 1 psl.)

Lietuvos žmonės gyvena vienu tikėjimu į laisvę, viena kančia ir viena viltimi. Ten nėra nei „pateptųjų", nei atstumtųjų, nei ponų nei draugų: visi lygiai prisiima pareigas ir lygiai aukoja savo darbą. Kovoja su svetimo krašto žmonėmis, kuriuos gal jau vargiai žmonėmis būtų galima pavadinti, kovoja su tais, kurie, anot dainos žodžių, ir mėtas sumynė, ir rūtas nuskynė, — ne tik tautos laisvę, bet ir žmogaus gyvybę durtuvais subadė, į purviną numetė, sutrypė purvina maskoliška koja.

Su širdgėla prisimename, kaip maža draugų užsienyje turėjome. Tiesa, mes ir nelaukėme, kad mūsų tariamieji prieteliai guldytų galvas už mažą tautą, bet taip pat negalėjome per 8 metus be širdies skausmo žiūrėti, kai „mažųjų tautų globėjai" daužė (ir tebedaužo!) taurėmis su mūsų tėvų, brolių, seserų žudikais ir drauge šoka ant jų kapo.

Siandien, kai du milijonai mūsiškių Ten aukoja ne tik prakaitą, bet ir kraują, prisiminkime pagal jų švento testamento žodžius, kad joks jėgų santykis nėra buvęs ir nebus tautos išnykimo priežastis. Pagrindinė nykimo priežastis buvo ir bus tautos dvasios sumenkėjimas. Ir dešimtys metų nepalaus tautos, jeigu jos gyvybė glūdės kiekvieno mūsų narveliuose, bus perduoti į ateinančias kartas.

Perkratykime tad savo sąžinę. Šios šventės proga padarykime savo nusižengimų tautai sąskaitą. Pažiūrėkime, ar mes visada esame verti to dėl Lietuvos laisvės liejamo kraujo? Ar kartais savo smulkiu gyvenimu nemetame tos didžios kovojančios ir kenčiančios Lietuvos aukos į purvyną? Ar visada gyvename taip, kad galėtumėm ir turėtumėm teisę tėvynėje ar Sibire kenčiančiam broliui sesei pažvelgti į akis?

Ar mes, inteligentai, visuomeninkai, lygiai kaip ir eiliniai darbininkai, pakankamai kalbame pasauliui apie mūsų tautos nelaimę, ar atskleidžiame „netikintiems Tamošiams" geležinę uždangą ir parodome visas niekšybes, kurias mums daro okupantai? Kiekvienas mūsų, gyvųjų ir mirusiųjų vardu, tešaukia visur ir visuomet pagalbos savo tautai!

Mes, vyrai, ir jūs, moterys, kurių ar vyrai pūdomi Rytų šachtose, ar vedame čia visuomet tokį gyvenimą, kad galėtumėm drąsiai stoti prieš savo artimąjį? Ar neįmaišome čia dažnai į mūsų šeimos tarpą nereikalingo trečio savo ar svetimos tautos nario? Ar mes svetimame krašte mokomės taip, kad galėtume įrodyti tėvynaičiams neveltui čia leidę laiką?

Žiūrėkite, kiek daug Lietuvoje kovojantieji broliai laukia iš mūsų. Vienas laisvės kovotojų vadas pasakė į Vakarus iš Lietuvos einančiam broliui: „Sutikęs vargstančius tremtinio kely, paguosk juos. Pasakyk, kad mes jų laukiame ir ilgimės. Jūs primenate mums laisvės laikus. Gal mes jau niekad nepasimatysime. Juk mes tik trąša, iš kurios ateinančios kartos čiulps sau jėgų. Žiūrėkit, kad sugrįžę neišniekintumėt mūsų kapo."

Antrąjį Vasario 16-osios aktą jau 8 metai rašome savo krauju. Ir Dievas žino, kaip ilgai dar teks jį tokiu būdu rašyti. Bet tikime, kad kartą ir tai baigsime. Neamžini juk tironai. Ateis diena, ir jie patys save suės. Geriau pasakius, suės juos jų pikti darbai. Liks tik klaikus atminimas apie jų daugiau kaip blogus darbus. Tai kas, kad dabar Lietuvos miestų aikštėse valkiojami mūsiškių lavonai ir jų galvos smaigomos ant mietų: niekad nepražus tie, kurie miršta kovodami dėl šventos teisybės! (Byronas). Krauju rašyta laisvės kovų istorija nėra tas pats, kaip aptriušusios Atlanto ar kitokios chartos. Kelsis Nepriklausoma Lietuva, nes per daug jau kraujo dėl jos laisvės išlieta. Ją atpirks nukankintųjų auka, kenčiančiu kančia ir mūsų darbas.

K. Pelėkis

„Laimėjimą mums laiduoja mūsų bylos teisingumas"

Lietuviai,

Jau penktą kartą minime Lietuvos valstybės atstatymo — Vasario 16. d. — šventę, būdami atskirti geležine uždanga nuo savo Gimtosios Žemės ir net negalėdami susisiekti su tėvynėje pasilikusiais broliais ir seserimis. Tėvynėje vyksta negailestingas persekiojimas, fizinis Lietuvių tautos naikinimas ir trėmimas, kuris taip pat reiškia nors ir lėtą, bet tikrą mirtį tolimose Sibiro taigose. Tatai daroma XX amžiuje, kada tarptautinis teismas pasmerkė nusikaltimus prieš žmoniškumą, kada Jungtinių Tautų organizacija savo paskutinėje sesijoje priėmė žmogaus teisių deklaraciją ir pasmerkė genocidą. Vasario 16 šventės proga mes siunčiame kovojantiems ir persekiojamiems tautiečiams tėvynėje ir ištrėmime savo gilią brolišką užuojautą, įsipareigodami nenuilstančia energija vesti kovą ligi pergalės.

Pasaulinės politikos raida vystosi mūsų naudai, mūsų prietelių ir užtarėjų skaičius gausėja, papildydamas mūsų pačių kovotojų eiles. Ateitis mums teikia daugiau išsivadavimo vilčių, bet ir šiandien dar nežinome, kada laimėsime ir galėsime grįžti į savo išvaduotą tėvynę. Gyvenamasis momentas mums stato visą eilę naujų uždavinių, kuriuos sėkmingai spręsdami turime dalyvauti visi, vis tiek kad ir kur gyventume ir kokią pasaulėžiūrą išpažintume.

Sunki ir nelygi Lietuvos vadavimo kova reikalauja iš mūsų sutelkti visas gyvąsias jėgas ir vieningai dirbti. Visi tą darbą trukdantieji kliuviniai turi būti iš mūsų tarpo pašalinti. Šiandien mes turime ieškoti ne to, kas mus skiria, bet to, kas mus jungia. Tik suburtomis jėgomis veikdami mes laimėsime.

Ieškodami pagalbos Lietuvos išvadavimui mums visiems pažįstami, seni ir prityrę politikai yra išvykę į Jungtines Amerikos Valstybes. Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas teikia tai misijai ypatingą reikšmę Lietuvos vadavimo darbe. Tos misijos sėkmingumui reikia, kad mes visi ją remtume, kuo kas galime. Ypač didelės paramos mūsų delegatams laukiame iš mūsų brolių amerikiečių, kurie visada sunkiomis lietuvių tautai valandomis pirmieji ateidavo pagalbon.

Lietuvių tautos laisvės kova reikalauja nemažai ir materialinių išteklių. Atsirandant vis naujiems uždaviniams, Tautos Fondo išlaidos didėja, o pajamos dėl vykstančio tremtinių kilnojimosi mažėja. Vasario 16 šventės proga Vykdomoji Taryba skelbia tradicinį Lietuvos vadavimui aukų vajų. Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas kviečia visas Europoje ir kituose pasaulio kontinentuose esančias lietuviškas organizacijas ir atskirus asmenis aktyviai prisidėti prie vajaus organizavimo ir aukų rinkimo, o visus lietuvius — pagal išgales paremti Tautos Fondą.

Esantieji tremtyje lietuviai skirstosi po visą pasaulį, ieškodami laikinės prieglaudos. Šia proga su dideliu dėkingumu minime tuos kraštus, kurių vyriausybės plačiau pravėrė tremtiniams duris ir teikia jiems darbą bei pastogę. Išbarstytų pasaulyje lietuvių jėgos be jungiančios organizacijos bus menkos. Sioms jėgoms stiprinti kuriama Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, kuri jungs visus lietuvius. Tad kiekvieno lietuvio šventa pareiga dalyvauti bendruomenėje ir veikliai įsijungti į lietuvių tautos kovą su jos naikintojais kuo kas gali: gyvu žodžiu, spauda, organizaciniu darbu, materialine parama. Kurdamiesi svetimuose kraštuose, mes niekad neturime pamiršti kelio tėvynėn ir varyti Lietuvos vadavimo darbą. Mes turime vengti kelių, kurie veda į nutautėjimą ir kliudo grįžti išvaduoton tėvynėn.

Trisdešimt pirmąją Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo šventę mes sutinkame susirūpinimo, susikaupimo ir gedulo ženkle, šaukdamiesi Aukščiausiojo pagalbos ištesėti tai kovai ligi visiškos pergalės. Laimėjimą mums laiduoja mūsų bylos teisingumas. Iš šito kieto bandymo išeisime užgrūdinti ir neišsenkančiomis jėgomis išvaduotoje demokratinėje [illegible] imsimės atstatymo ir kūrybos darbo.

Vardan tos Lietuvos vienybė težydi!

VYRIAUSIASIS LIETUVOS ISLAISVINIMO KOMITETAS

Tremtyje, 1949 m. Vasario mėn. 16 d.

*

Visomis jėgomis kovokime dėl tėvynės laisvės

Tremtiniai lietuviai,

Švęsdami savo nepriklausomos, bet dabar raudonojo okupanto pavergtos ir baisiai prievartaujamos tėvynės Lietuvos 31. metų sukaktuves, susibūrę aplink laisvai plevėsuojančią savo trispalvę, paduodame vienas kitam ranką ir įsipareigojame visomis dvasinėmis bei fizinėmis jėgomis kovoti dėl pavergtos tėvynės ir tautiečių išvadavimo.

Po ilgų vargingų stovyklinio gyvenimo metų mes, tremtiniai, trokštame įsikurti laisvame krašte, susirasti naują tėvynę, sutinkančią priglausti raudonojo teroro iš savo gimtinės ištremtus benamius. Mes vėl norime būti žmonės, nebe mainų prekė. Tas mūsų troškimas pildosi. Kiekvieną dieną dalis mūsų išvyksta į naują laikinę tėvynę, bet vis tiek mes visi gyvename viena dvasia. Kviečiam visus išvykusius ir išvykstančius nepasitraukti iš mūsų kovos gretų, bet jas didinti vis naujais kovotojais, kol visas laisvasis pasaulis sukils ir pašalins baisųjį siaubą, apėmusį pusę Europos ir grasinantį visam pasauliui.

Ateinančiais metais mūsų šie didžiausi troškimai: 1. išvaduoti Tėvynę; 2. išgelbėti iš bolševikų vergovės kankinamus bei naikinamus brolius ir seses; 3. išvykusiems į užjūrius įsipareigoti neužmiršti ir nenutraukti tautinio bendruomeninio gyvenimo ir 4. pasiliekantiesiems bet kuria kaina išlaikyti visą tą tautinį bendruomeninį gyvenimą, neleisti griūti nei mūsų mokykloms, nei spaudai, nei kitoms kultūrinėms institucijoms.

Savo broliams ir seserims pavergtoje tėvynėje ir tolimojo Sibiro priverstinio darbo stovyklose siunčiame nuoširdžiausią užuojautą ir prašome nepamesti vilties sulaukti laisvės. Laisvasis pasaulis jau suprato bolševikų darbus ir kėslus, dėl to jūsų kankintojų teismo diena nebetoli.

Ženkime su nauja viltimi į ateitį ir darykime visa, kad trisdešimt antrosios nepriklausomos tėvynės sukaktuvės būtų ir Lietuvos laisvės šventė.

LTB CENTRO KOMITETAS.

Nr. 18/19 (540/41) 3 pusl. MINTIS 1949 II. 15.

Žvilgsnis atgal ir į ateitį / K. Stropus

Tam tikrais momentais savo gyvenime mes esame priversti lyg stabtelėti, atsigręžti atgal, peržvelgti nueitą kelią, jį kritiškai persvarstyti ir iš pasiektų laimėjimų ir padarytų klaidų nusistatyti programą ateičiai, nusimaigstyti gaires, kuriomis toliau turėtume žengti. Mūsų tauta turi du tokius momentus: **Rugsėjo 8.-Tautos šventę**, kada visų mūsų akys nukrypsta į žiląją senovę, ten ieško tvirtybės ir gražių pavyzdžių mūsų ateičiai; ir **Vasario 16.-Nepriklausomybės šventę**, kada mes prisimename netolimos mūsų praeities kovas dėl laisvės ir nepriklausomos Lietuvos laimėjimus. Praeitais metais, Vasario 16. dieną, minėdami trisdešimtąją nepriklausomybės sukaktį, mes sukoncentravome visą dėmesį į 1918 m., iškėlėme visą tos dienos reikšmę atgimusios mūsų tautos istorijoje. Šiais metais, švęsdami tą reikšmingą dieną jau penktą iš eilės kartą, būdami toli nuo savo tėvynės, privalome šiek tiek ilgėliau sustoti ties 1944 m., tais skaudžiais, metais, kada galingesnių už mus pačius likimo jėgų daužomi, mes buvome priversti palikti savo kraštą, bet kartu ir didvyriškais metais, nes tais metais **urbi et orbi** buvo deklaruota nauja mūsų tautos kovos dėl laisvės organizacija ir nusmaigstytos pagrindinės gairės, kuriomis ta kova toliau turėjo būti vedama, kol bus pasiektas galutinis laimėjimas - lietuvių tautos laisvė ir nepriklausomybė. Juk **šiais metais Vasario 16. d. sukanka penkeri metai nuo Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (VLIKo) anos atmintinos deklaracijos**, kuria jis pačiai lietuvių tautai ir pasauliui pasiskelbė, kaip vadovaująs visai vadavimo kovai ir nustatė tos vadavimo akcijos pagrindinius principus. Tie penkeri ilgi metai buvo perpildyti sunkiausių bandymų, skaudžiausių smūgių ir didžiausių vilčių. Visa tai tęsiasi dar ir šiandien, bet nemažėja taip pat mūsų viltys, kad toji ilga ir be galo sunki kova pagaliau bus apvainikuota laimėjimu. Tas, kuris kovoja dėl teisingo ir švento reikalo, tas negali nė valandėlės nustoti vilties, kad pagaliau laimėjimas bus pasiektas.

1944 metai

Tiek daug išgyvenimų ir didelių pasaulinių įvykių skiria mus nuo 1944 metų, kad tie metai jau mums atrodo labai labai toli. Nors lietuvių tautos rezistencinė kova pra-

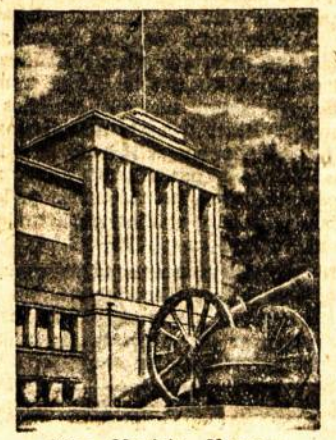

Karo Muziejus Kaune

sidėjo, galima sakyti, nuo to momento, kai 1940 m. birželio 15. d. pirmieji raudonosios armijos daliniai peržengė Lietuvos respublikos rytines sienas, tačiau ta kova ne iškarto įgijo organizacines formas. Vėliau, pirmosios bolševikų okupacijos metu, rezistencinė kova buvo sujungta į Lietuvių Aktyvistų Frontą (LAF), kuriam vadovavo buvęs Lietuvos ministeris Berlyne K. Škirpa. 1941 m. birželio m. sukilimas buvo gražiausias momentas iš to pirmojo rezistencinės kovos etapo. Vokiečių okupacijos metu rezistencinė kova vyko toliau. Ją vedė iš vienos pusės senosios Lietuvos politinės partijos, iš kitos-okupacijos metu susikūrusios kovos organizacijos. Savaime suprantama, kad sėkmingesniam darbui būtinai reikėjo tuos atskirus kovos vienetus derinti ir juos jungti vienoje vyriausioje vadovybėje. Tai nebuvo taip lengva padaryti, kaip kai kam gali atrodyti, nes šalia bendro tikslo-Lietuvos laisvės, kiekvienas toks vienetas, ypač politinės partijos, turėjo dar savo partinių tikslų.

1943 m. vasarą jau buvo sudarytas tam tikras koalicinis organas - Vyriausias Lietuvių Komitetas, į kurį įėjo socialdemokratų, liaudininkų, tautininkų ir nacionalistų atstovai. Su tuo komitetu užmezgė santykius ir viena pačių veikliausių kovos organizacijų-Lietuvos Laisvė Kovotojų Sąjunga (LLKS). Krikščioniškoji srovė buvo sudariusi savo rezistencinį organą-Tautos Tarybą, į kurią įėjo senos krikščioniškos partijos ir Lietuvių Frontas, kaip kovos organizacija. Kovai intensyvėjant reikėjo visus tuos veiksnius jungti į vieną organą. Tai tarp kita ko buvo vienas pagrindinių LLKS uždavinių, kuri kiek laiko stovėjo tarp tų dviejų blokų. 1943 m. rudenį. Vyriausias Lietuvių Komitetas buvo praplėstas. Šalia anksčiau buvusių narių dabar į jį įėjo Laisvės kovotojų Sąjunga ir dvi krikščioniškos grupės: Lietuvos Krikščionių Demokratų partija ir Lietuvių Frontas. Tuo būdu komitetą sudarė iš viso 7 vienetai: penkios politinės partijos ir dvi kovos organizacijos. Tas komitetas 1943 m. spalio 14. d. paskelbė deklaraciją, kuri buvo daugiausia adresuojama Vakarų demokratijų vyriausybėms ir visuomenei, atkreipiant jų dėmesį į tuos pavojus, kurie gresia lietuvių tautai iš abiejų totalinių valstybių (Vokietijos ir S. Sąjungos), kartu akcentuojant lietuvių tautos ryžtą vesti kovą ligi laimėjimo. Nors šitos septynios grupės apėmė, galima sakyti, visų pažiūrų ir sluogsnių žmones, tačiau siekiant dar didesnės konsolidacijos ir atsižvelgiant į srovines ambicijas, kurios visados buvo labai didelės ypač krikščioniškos srovės, 1943 m. pačioje pabaigoje į Vyriausią Lietuvių Komitetą buvo įsileisti dar du vienetai iš krikščioniško bloko: Darbo Federacija ir Vienybės Sąjūdis. Nuo tol tas komitetas pasivadino Vyriausiu Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu (VLIKu), kuris **mutatis mutandis** veikia ligi šios dienos. Tam komitetui vadovavo seniausias amžiumi socialdemokratų atstovas.

1944 m. vasario 16. d. ir buvo paskelbta to komiteto vardu minėtoji deklaracija, kuri turėjo ir tebeturi didžiausią reikšmę tolimesnei vadavimo akcijai. **Ji galima pavadinti konstituciniu revoliucinio organo aktu**, nes jame iškelta ne tik kovos dėl nepriklausomos Lietuvos momentas, bet ir numatyti tos kovos metodai ir pagrindiniai būsimos nepriklausomos Lietuvos valstybiniai principai. Kalbant apie kovos metodus ten pasakyta, kad politinės lietuvių grupės, kaip tautos politinės minties reiškėjos ir vykdytojos, sutarė apjungti visas jėgas bendram darbui" (preambulėje) ir kad ateity „Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas . . . vykdys kuo plačiausią vi-suomenės konsolidaciją" (§ 7). Kalbant apie būsimos nepriklausomos Lietuvos valstybės konstitucinius bruožus pabrėžiama, kad ji turės būti demokratinė valstybė (§ 5) ir kad kol bus išleista jos naujoji konstitucija, bus vadovaujamasi 1938 m. konstitucija. Toje pačioje deklaracijoje pabrauktas taip pat glaudus bendradarbiavimas su Lietuvos pasiuntinybėmis ir konsulatais (§ 9). Kaip minėjome, tą deklaraciją pasirašė šešių politinių partijų (socialdemokratų, liaudininkų, tautininkų, nacionalistų, krikščionių demokratų ir darbo federacijos) ir trijų kovos organizacijų (laisvės kovotojų, lietuvių fronto ir vienybės sąjūdžio atstovai.

Tai buvo lygiai prieš penkerius metus. Nėra čia reikalo nė minėti, kad lietuvių

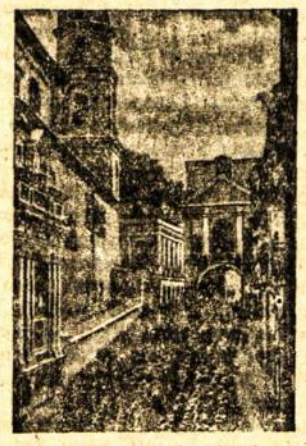

Aušros Vartai Vilniuje

tauta su džiaugsmu sutiko tada tas konsolidacines pastangas ir paėmė giliai į širdį jos vieningą liniją. Anos deklaracijos užbaigimas Himno žodžiais:

„Vardan tos Lietuvos
Vienybė težydi",

buvo visų giliai atjaustas ir suprastas.

Tremtis ir zvilgsniai į ateitį

Per toli čia mus nuvestų bandymas peržvelgti tuos penkerius metus, per kuriuos, pakęsdamas kruvinai skaudžius smūgius ir pasiekdamas didesnių ar mažesnių laimėjimų, VLIKas vadovavo lietuvių tautos kovai dėl laisvės. Tai ateities istoriko uždavinys. Neilgai VLIKas galėjo, jeigu taip galima pasakyti, ramiai veikti Lietuvos pogrindyje. Daugelis jo veikėjų atsidūrė Vokietijos kalėjimuose ir kacetuose. O 1944 m. vasarą ir nemaža dalis tautos buvo priversta palikti kraštą. Geležinė uždvara perskyrė mūsų tautą į dvi dalis: ir toliau pasiliko kovoti ir kentėti po žiauraus okupanto letena, mažesnioji dalis atsidurė V. Vokietijoje, o šiandien stovi prieš dar didesnį išsiblaškymą po visą pasaulį.

Kova vyksta toliau. Ir toliau čia tremtyje jai vadovauja VLIKas, kuris po 1946 m. Berno konferencijos su mūsų diplomatiniais atstovais sudarė naują vykdomąjį organą - **Vykdomąją Tarybą**, kaip VLIKo emanaciją ir jo sprendimų vykdytoją.

Emigracinės sąlygos negalėjo nepaveikti ir pačios tos kovos centro-VLIKo. 1945 m. į jo sudėtį buvo įsileisti du nauji nariai: Ūkininkų Sąjungos ir Ūkininkų Partijos atstovai. Tai padaryta ne tiek siekiant tos pačios konsolidacijos, kuri taip ryškiai pabrėžta anoje Vasario 16 d. deklaracijoje, kiek norint pritraukti prie bendro darbo kaip kuriuos reikalingus asmenis ir patenkinti tam tikrų grupių partinės pusiausvyros siekimus. 1946 m. buvo suspenduota Nacionalistų partijos veikla VLIKe. Mūsų visuomenei daugiau mažiau žinomi motyvai, kodėl tai padaryta, tačiau tai pačiai visuomenei taip pat žinoma, kokį didelį vaidmenį savo laiku buvo suvaidinusi ta pati Nacionalistų partija, organizuojant ir tą patį VLIKą. Ir vėl čia, atrodo, prasilenkta su anuo konsolidacijos principu ir vėl čia lėmė gal ir kiti motyvai. 1947 m. susiorganizavo M. Lietuvos Taryba, kuri ypač 1948 m. išvystė gyvą ir didelę veiklą ir kuri pareiškė norą dalyvauti ir vyriausiame vadavimo kovos organe. Ir šį kartą krikščioniško bloko užsispyrimas ir nepaisymas anos 1944 m. vasario 16 d. deklaracijos ligi šiol neleidžia įgyvendyti tų principų, po kuriais prieš penkerius metus ir to bloko atstovai padėjo savo parašus. Vis tai šešėliai, kurie krenta ant visos vadavimo akcijos ir kurie šiandien tiek daug kraujo gadina visai mūsų visuomenei. Minint šią reikšmingą sukaktį, negalima jų nutylėti, nes mūsų kova dėl laisvės yra per daug rimta ir skaudi, kad būtų galima jai taikyti kurapkos ar strauso metodus. Reikia visa tai sakyti atvirai ir stačiai. Neminėsime čia taip pat ir tų tuščių ginčų dėl būsimos Lietuvos konstitucijos, nors kaip matėme ir šiuo atveju anoji deklaracija buvo tarusi savo aiškų žodį. Niekam nepaslaptis taip pat, kad ir santykiai su mūsų diplomatiniais atstovais ne visa-

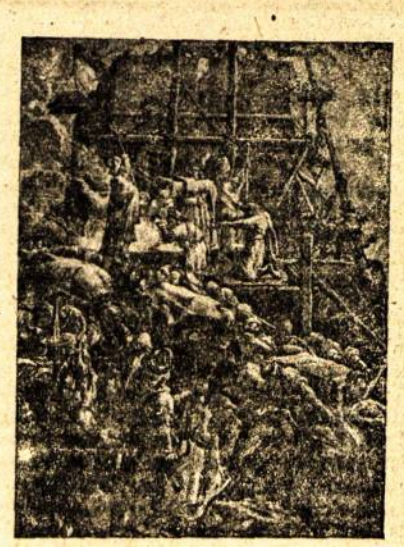

Gediminas kuria Vilnių

dos buvo tokie, kokių reikalauja kovos sunkumas ir jos tikslingumas.

Nežiūrint tų visų šešėlių, o iš antros pusės žinant, kaip juos lengva yra pašalinti, tik reikia truputį geros valios ir noro atsisakyti dominacijos vyriausiame vadavimo organe, kurios ligi šiol taip užsispyrusiai laikėsi krikščioniškasis blokas, negalima nenulenkti galvos prieš tą didelį darbą, kurį atliko VLIKas. Negalima taip pat nepasidžiaugti visos mūsų visuomenės patriotiniu nusiteikimu ir nuoširdžiu susirūpinimu didžiaisiais tautos reikalais.

Tarptautinėje plotmėje jau seniai nugalėtas vadinamasis tylos boikotas, kurį vykdė prieš mus net mūsų draugai. Šiandien, kada prel. M. Krupavičius ir Vykd. Tarybos pirmininkas V. Sidzikauskas gali laisvai lankytis JAV, gali daryti pareiškimus spaudai, kuri tiems pareiškimams skiria daug vietos, padėtis jau yra visiškai kita. Dar daugiau. Greitas ir griežtas S. Sąjungos taikos ofenzyvos numaskavimas ir kiti ženklai rodo, kad mūsų visų viltys nėra be pagrindo, nors dar ligi jų realizavimosi ir reikės daug vargo ir rūpesčių pakelti.

Žvelgiant su viltimi į ateitį šia anos atmintinos Vasario 16 d. proga, norėtųsi ir šiandien atkartoti anuos V. Kudirkos žodžius, kurie parašyti ir 1944 m. VLIKo deklaracijoje:

Vardan tos Lietuvos
Vienybė težydi.

Kuo ilgiausiai išsilaikyti . . .

Raso buv. „Minties" redaktorius Henr. Žemelis

Niekas šiandien, tur būt, neabejoja, jog lygiai prieš 3 metus, atmintiną Vasario 16 dieną, pasirodė pirmasis „Minties" numeris, — tačiau tada gal buvo rezervas, kad šis laikraštis susilauks tokios gražios ir turiningos ateities, kuri dabar paženklinama 3-jų metų vieningo ir didžiai reikšmingo mūsų tremties gyvenime darbo sukaktimi.

Kaip ir visa mūsų tremtiniškoji buitis nuo pat savo pradžios pasižymėjo nepastovumu, salygų įvairumu bei ateities neaiškumu, taip pat atsitiktinai bei atskirų asmenų iniciatyva atsiradusi tremties spauda savo pirmuosius žingsnius pradėjo labai neaiškiose ateities perspektyvose. Ir kai šiandien pavartai mūsų gausios spaudos komplektus ir aplamai meti žvilgsnį į išvarytą tremties kultūrinio gyvenimo barą, manau, kiekvienam kyla pasididžiavimo jausmas ir prieš jį nublunka visi pasitaikę trūkumai ir buvusios negerovės. Didžiausias pesimistas turėtų pripažinti mūsų kultūriniam veržlumui tai, kas objektyviai vertinant buvo teigiamo padaryta. Prie tų teigiamų mūsų kultūrinio gyvenimo veiksnių, be abejo, didžia dalimi prisidėjo ir spauda, kuri palaipsniui pasiekė pakankamai aukštą lygmenį ir pasidarė tremties kultūros puoselėtoja bei mūsų teisių gynėja.

„Minties" 3-jų metų nueitas kelias, galima drąsiai teigti, buvo nuolatinis tobulėjimo ir pažangos kelias, kuris palaipsniui, bet tvirtai išryškino pačio laikraščio veidą ir bekompromisinę kovą dėl pavergto krašto laisvės ir mūsų tremtinių bendruomenės, kurios kartais prasiveržDavo ir mūsų spaudon. Dėl to teko ir „Minčiai" daug kartų tarti atvirą žodį ir pareikšti įvairiais klausimais nuomones, kurios kai kada ne visiems patiko, bet kurioms dauguma pritarė. „Mintis" griežčiausiai laikėsi tikrosios spaudos laisvės principo, kuris leidžia pareikšti savo nuomonę ir lygiai taip pat gerbti svetimą nuomonę. Tik tuo keliu eidama spauda gali pasiekti rezultatų ir tik tada gali atsirasti tinkamiausias sprendimas įvairiuose klausimuose.

Kad „Minties" pasirinktas kelias labiausiai atitiko daugumos norus, liudija gausi skaitytojų šeima bei laikraščio neabejotinas populiarumas visoje tremtinių bendruomenėje. Taip teigiant visai nenorima mažinti kitų laikraščių reikšmės ir jų įnašo į bendrą mūsų tremties kultūrinį gyvenimą.

Ir kai šiandien mūsų gražiai išsivysčiusiai spaudai, prasidėjus platesnei emigracijai į užjūrio kraštus, gresia toks pat palaipsniškas pavojus pamažu siaurinti savo puslapius, kiekvienas pajus tikrąją dvasinio gyvenimo spragą, kurią užpildyti kitur taip greit gali nepavykti. Užtat visų pareiga visokeriopai remti spaudą ir stengtis kuo ilgiausiai ją išlaikyti.

Keistomis aplinkybėmis ir man šiandien tenka prisidėti prie tų gausių sveikinimų, kurie sukakties proga pareiškiami „Minčiai" ir palinkėti kuo ilgiausiai lankyti po platųjį pasaulį išsibarsčiusius skaitytojus ir nuolat eiti tvirtu ir aiškiu lietuviškuoju keliu.

O visam redakcijos kolektyvui linkiu ištvermės ir tokios pat giedrios nuotaikos, kuri „Mintyje" nuolat mūsų draugiškoje aplinkumoje vyravo.

Atlantas, 1949 m. vasario 12 d.

Lemiamas žodis pro ukanas / Mykolas Birziška

1918 m. vasario 16 d.

Vilnius 1918 m. vasario 16 d. Nelinksma diena gamtoje, nelinksma ir žmonėms. Nei žiema nei pavasaris, eiliniam gyventojui net žiema. Sunki, slėgianti vokiečių okupacija be prošvaistės spindulėlių. Senoji Lietuvos sostinė smaugte smaugiama vokiečių burmistro Pohlio, 1914 m. maskoliams įsiveržus Prūsų Lietuvon ir trumpam laikui užgriebus Mažosios Lietuvos tautinio lietuvių sąjūdžio centrą — Tilžę daug ten gavusio pakelti šiosios burmistro, 1915 m. už nukentėjusią Tilžę vokiečiams atsilyginus Vilniaus paėmimu perkelto į Vilnių „atsiganyti", karališkai ten gyvenančio ir atsiganančio. Senojo, garbingos praeities tradicijomis, miesto gyventojai, savo ginklo galia pasitikinčių okupantų niekinami, stumdomi, visaip kaip naudojami, badu marinami, tesulaukia iš jų sau ir savo sostinei pažeminančio vardo: „Idiotenheim". Išdidieji prūseliai jaučiasi teisūs, taip apibūdindami vilniečius, tik ką Lietuvos Brastoje paklupdę neseniai dar taip galingą Rusiją, o čia vis ir vis trukdomi daugiatautės ir savo tarpe nesusiprantančios Vilniaus visuomenės nesiliaujančiomis pretenzijomis, prašymais, net reikalavimais. Negana to! Viena iš šio miesto tautinių grupių, vartojanti nesvetimą Tilžės eksburmistro ausiai, bet ne širdžiai ar protui, kalbą, lietuviai, Berlyno politikos sumetimais leisti viešai kiek pasirodyti, kažką įsivaizdavo, nebeklausydami pristatytų prie jų Küglerio, Roppo ir kitų dirigentų, tik savavališkai veržtis iš nubriežtų jiems veiksmo rėmelių į savarankišką kelią. Nesunku, žinoma, sudrausti ir suvaldyti neklusnusis neturinčių jokios galios užsispyrėlių būrelis, bet vis dėlto lieka nemalonus raugas — nebepasitikėjimas „tais lietuviais", kai kam net didelis nusivylimas, kitam Auswärtigesamto pareigūnui ir aiškus pavojus tolesnei tarnybinei karjerai. Nei žiema, nei pavasaris. Ir tokiu neaiškiu gamtos ir politikos oru teko šiam lietuvių būreliui tarti Vilniuje lemiamas žodis, kirsti istorinis kirtis.

Svyruojančios derybos

Nebuvo tai atsitiktinis būrelis. Po ilgo pasirengimo ir su dideliu vargu iš vokiečių beišgautu leidimu vilniečių sukviestoji 1917 m. rugsėjo mėn. 200 Lietuvos veikėjų konferencija Vilniuje išryškino 1905 m. Didžiojo Vilniaus Seimo (2.000 dalyvių) nustatytą politinę Lietuvos kelio kryptį ir iš savo tarpo išrinko 20 vyrų Lietuvos Tarybą, su Dr. Jonu Basanavičium, Antanu Smetona, inžinierium Steponu Kairiu ir kitais priekyje, Lietuvos nepriklausomybei išgauti. Smetoną išsirinkusi savo pirmininku Taryba per kelis mėnesius nuolatinių varginančių pasitarimų savo tarpe ir visaip linkstančių derybų su vokiečių valdžios pareigūnais sutarė ir 1917 m. gruodžio 11 d. priėmė kompromisinę Lietuvos nepriklausomybės atstatymo paskelbimo formulę, susietą su numatytomis, bet išvengsimomis, kai Vokietija pralaimėsianti karą, keturiomis Lietuvos konvencijomis su Vokietija, kuri kitaip nesutiko prileisti prie viešo Lietuvos nepriklausomybės iškėlimo ir ją remti. Berlynui ėmus versti Tarybą pareikšti Lietuvos Brastoje besiderančiai su vokiečiais bolševikinei Rusijai apie Lietuvos apsisprendimą atsiskirti nuo Rusijos ir atstatyti Lietuvos nepriklausomybę, bet nutylėti sudarysimų su Vokietija sutarčių pažadą, apsidrausdama nuo galimos Berlyno klastos — išspaudus iš bolševikinės Rusijos Lietuvos atsiskyrimo pripažinimą ir, turint rankose būsimųjų konvencijų pažadą, toliau Lietuvą slėgti ir išnaudoti jokios jos nepriklausomybės nevykdant, — Taryba priminė Berlynui apie reikalą tuojau jai perduoti krašto valdymą ir aiškiai pripažinti Lietuvos nepriklausomybės atstatymą. Vokiečiams vengiant bet ką atsakyti į Tarybos reikalavimą ir tuo patvirtinus, jog ji neklydo, laukdama klastos, iš 20 jos narių tarpo 8 atsisakė toliau bepalaikyti savo parašus po konvencijų pažadu. 4 atsisakiusieji (St. Kairys, Jonas Vileišis, Stanislovas Narutavičius ir aš prie jų prisidėjęs) pasitraukėme iš Tarybos. Taryboje įvyko skilimas.

Pasitraukusioji Tarybos mažuma jautė sau prieš vokiečius griežtai nusistačiusios plačiosios lietuvių visuomenės aiškų pritarimą, su kuo gavo skaitytis ir Tarybos narių daugumas, kuris vengė smarkiau prieš Tarybą Berlyną nustatyti ir tuo nustoti vienintelės šiuo tarpu, kad ir labai netikros, galimybės kelti tarptautinėje viešumoje Lietuvos reikalą. Tad tarp abiejų Tarybos dalių — daugumos ir mažumos — prasidėjo derybos (su atsiskyrusiais Tarybos nariais jas vedė Petras Klimas, o daugumą stengėsi veikti Jurgis Šaulys), kurios baigėsi tuo, jog dauguma sutiko pasirašyti mažumos reikalaujamą, konvencijų pažadu neapsunkintą, visiškos nepriklausomybės skelbimą.

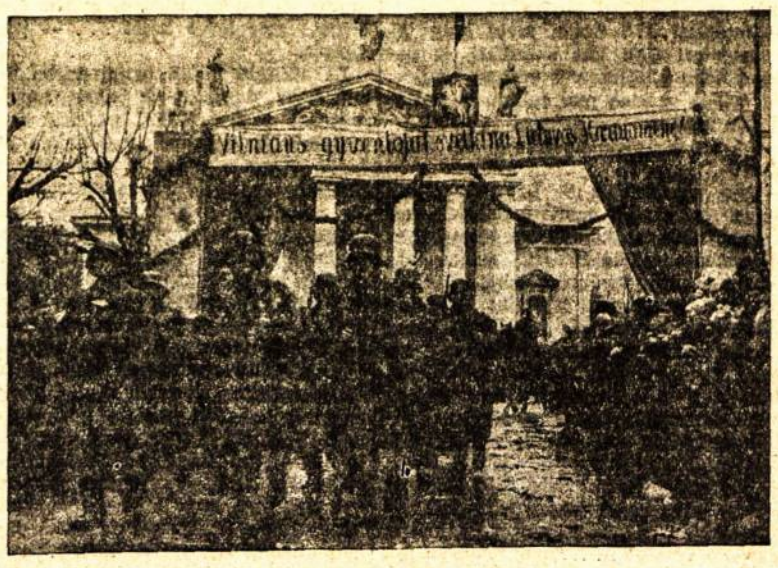

Žygis į Vilnių

Deklaracija

Ir štai 1918 m. vasario 16 d., po kelias savaites nutrūkusių santykių, Lietuvos Taryba vėliai suėjo visa savo 20 vyrų sudėtimi. Šį kartą suėjome nebe Jono Vileišio bute, kur seniau vyko Tarybos posėdžiai, tik neutralesnėje vietoje — Lietuvių Draugijos dėl karo nukentėjusiems šelpti Centro Komitete (Didžioji 30), Draugijos pirmininko Ant. Smetonos kabinete (nedideliame, bemaž be baldų kambaryje). Mažumos reikalavimu prieš tai Smetonai atsisakius iš Tarybos pirmininko pareigų, vyriausias amžiumi (66-rių metų) Tarybos narys, kadaise (1883 m.)

Nukelta į 8 psl.)

Lietuvos laisvės kovų kelias

Juozas Šalna

Dvi lygiagretės

Amžių sąrangoje lietuviai gyveno banguotą evoliuciją. Žilioje senovėje sėsliai likėsi prie Nemuno, Neries, Dūbysos, Ventos ir Šešupės upių krantų. Vystėsi lietuvių tautinių giminių paraiška. Atsirado kunigaikščių gadynė. Mindaugas vienijo lietuvių tautą ir slopino giminių vadų nesantaiką. Lietuvos kunigaikščiai atkakliai kovojo rytuose, Vakaruose ir savose žemėse. Priešų jiems niekuomet nestigo. Vytauto Didžiojo laikais mūsų Valstybės sienos ėjo nuo Baltijos iki Juodosios jūros. Ne tik etnografinės lietuvių žemės, bet ir gudų,ukrainiečių ir daugelio kitų tautų kraštai atsidurė Lietuvos kunigaikščių valdžioje. Lietuvos Valstybės didybės pavydėjo galingesnieji tų laikų Rytų ir Vakarų Europos viešpačiai. Mūsų valstybingumo apotezė reiškėsi užkariavimų, kultūros, ūkio ir teisės laimėjimuose. Sekė lėtas valstybinės galio nykimas. Prasidėjo kunigaikščių vaidai. Įvyko nelaimigoji Lietuvos Lenkijos unija. Pagaliau — šių valstybių paskutinysis 1795 metų padalijimas. Daugumas Lietuvos žemių atsidūrė Rusijos carų valdžioje.

Lietuvių tauta kentė atėjūnų rusų politinę, tautinę ir ūkinę vergiją. Valdžios įstaigos, mokyklos, spauda, kultūrinis ir ūkinis gyvenimas buvo daugiausia svetimųjų rankose. Lietuviams draudė savąjį žodį, raštą. Be to, lenkų ir vokiečių įtakos skverbte skverbėsi iš pietų ir vakarų. Lietuva tapo ir tamsi ir juoda...

Bet ir sunkiausiais svetimųjų įsigalėjimo laikais lietuviai nenustojo nė vieną akimirką savo tautinės sąmonės, savosios tautos aukštesnių siekimų. Ši lietuvio valia visą laiką ruseno lūšnelėje samanotoj, ji neužgeso mūsų žemdirbių širdyse. Ji skatinte skatino gimtojo krašto žmones siekti Lietuvos laisvės ir žengti sunkiais tautinių kovų keliais.

Gaivintoja — praeitis

Daugiau kaip per 120 metų lietuvių tautinę sąmonę gaivino Lietuvos garbingoji praeitis. Ją stiprino gražioji lietuvių kalba, puikios dainos, pasakos, papročiai ir didžiųjų mūsų tautos vyrų svarūs lietuanistiniai darbai, nors, kartais, ir svetimomis kalbomis. Nors lietuvių tautai svetimos įtakos įžūliai skverbėsi pro dvarų, klebonijų, rusų kanceliarijų duris ir lietuvių tautinį atgimimą visaip stengėsi slopinti, bet nebepajėgė sutrukdyti lietuvių tautinį susipratimą ir atsiradusią nepaliaujamos kovos srovę. Mūsų sąmanota trobelė sklaidyte sklaidė šias galingųjų tautų pastangas. Petro Rimšos pavaizduota motutės sengalvėlės Lietuvos Vargo Mokykla kelte kėlė mūsų krašto švietimą ir šalino svetimųjų pastangas mus surusinti, sulenkinti, nutautinti. Kitų tautų kultūros laimėjimai ir tautinės laisvės kovų pavyzdžiai plaukė Lietuvon, skleidžiami mokytų vyrų, eilinių kaimo pasakotojų ir visokių raštų.

1830 ir 1863 metų sukilimai Lietuvoje pagreitino lietuvių tautinį brendimą. Panaikinus baudžiavą, mūsų krašto ūkininkai ekonomiškai atkuto, pakilo. Jie pradėjo leisti savo vaikus į aukštesniąsias ir į aukštąsias mokyklas. Atsirado tautiškai susipratusių šviesuolių. Nors rusų caro valdžia 1864 metais uždraudė lietuvių spaudą mūsų rašmenimis ir brukte bruko savąją „graždanką", bet lietuvių tautinio brendimo nesustabdė ir tuo metu atsirado eilė gabių kovotojų lietuvių su šiomis svetimųjų pastangomis.

Marijampolės gimnazijos moksleiviai, vadovaujami savo garbingojo mokytojo Petro Kriaučiūno, Maskvos, Varšuvos, Petrapilio, Odesos studentai lietuviai ryžtasi energingai dėl savosios tautos, dėl savo gimtojo krašto laisvės ir teisių. Jau 1880 metais Dr. Jonas Basanavičius pradeda tartis su Jonu Šliupu lietuvių slaptojo laikraščio leidimo reikalu ir po trejų metų, 1883 m. kovo mėn. pasirodo „Aušra". Po to sekė „Šviesa", „Varpas", „Ūkininkas", „Tėvynės Sargas" ir kiti. Šimtai knygnešių su Jurgiu Elelinu Ereliu priešakyje slaptai šią nelegalią lietuvių spaudą platino Lietuvos kaimuose ir miestuose bei kėlė lietuvių tautinį susipratimą. Kūrėsi lietuvių kultūrinės ir ūkinės draugijos. Rengiami slapti vaidinimai, įvairios gegužinės. Amerikos lietuviai visus tautinius siekimus remte rėmė ir patys Lietuvos vadavimo darbą dirbo.

Laisvės sąjūdis plečiasi

1904 metais rusų valdžia buvo priversta nusileisti ir leido lietuvių spaudą lietuviškais rašmenimis. Atsirado Petro Vileišio „Vilniaus Žinios", Felicijos Bortkevičienes ir Kazio Griniaus-„Lietuvos Ūkininkas", „Lietuvos Žinios", vėliau-„Viltis", „Vairas", „Draugija", „Šaltinis" ir kiti. 1905 metų pabaigoje įvyksta Didysis Vilniaus Seimas su 2000 dalyvių. Jo radikalūs nutarimai plinta visoje Lietuvoje. Pasigirsta Lietuvos kaimuose ir miestuos drąsūs ir vieši reikalavimai lietuviškų mokyklų, savivaldybių ir tautinės krašto autonomijos. Lietuvoje kova aštrėja. Daužomi valstybiniai degtinės monopoliai, šalinami rusų valdininkai ir mokytojai iš valsčių raštinių ir pradžios mokyklų, viešai niekinamas caro paveikslas. Kuriama vis daugiau lietuviškų mokyklų. Lietuvių inteligentija nuolat gausėja ir lietuvių laisvės sąjūdis žymiai plečiasi. Kyla tautinė kultūra.

1914 metais prasidėjusiame pirmajame Didžiajame kare Rusija visais fronatais pralaimi. 1917 m. vasario mėn. prasideda rusų revoliucija. Griūva rusų caro valdžia. Vis plačiau girdėti žmonių ir tautų laisvės šūkiai. Lietuvoje siaučia sunki vokiečių okupacija.

Išmušė valanda

1917 metais Vilniuje įvyksta apskričių atstovų konferencija. Sudaroma Lietuvių Tautos Taryba. Krašte verda kova su silpnėjančia vokiečių okupacija. Kaimuose ir miestuose kyla antivokiškas pasipriešinimas. Spalio pabaigoje Rusijoj kyla bolševikinė revoliucija. Čia prasideda pilietinis karas ir visuotinė suirutė. Lietuviai įtempia visas jėgas nepriklausomybei atgauti. Vyksta įvairiose valstybėse lietuvių konferencijos. Plačiai ir galingai veikia Amerikos lietuviai ir jų organizacijos. Visur reikalaujama atkūrimo nepriklausomos Lietuvos respublikos. Pasaulyje įsigali tautų laisvės ir apsisprendimo principai. Plinta šūkis: taika be aneksijų ir kontribucijų. Vokiečiai verčiami trauktis iš užimtųjų kraštų. Jie iš lėto mėgina ir Lietuvą palikti.

Nusilpus Vokietijai ir Rusijai, Lietuvių Valstybės Taryba po daugybės abejonių, svyravimų, nesutarimų, pagaliau, vienu balsu 1918 m. vasario 16 d. skelbia pasauliui atsikuriant laisvą, demokratinę ir nepriklausomą Lietuvos respubliką. Tačiau, laisvės kova dar nebaigta. Vokiečiai slopina mūsų laisvės paraiškas. Iš rytų gresia rusų bolševikinis siaubas. Reikia dar paskelbtąją Lietuvos valstybę sukurti ir apginti. Sunkiausieji uždaviniai dar priešakyje.

Vokiečiai visiškai pralaimi Verduno Marnos laukuose. Jų kapituliacijos dieną, 1918 m. lapkričio mėn. 11 d., susidarė pirmasis naujosios Lietuvos respublikos Ministerių Kabinetas: prof. A. Voldemaras-ministeris pirmininkas ir užs. reikalų ministeris, Petras Leonas-teisingumo ministeris, Juozas Tūbelis-žemės ūkio ministeris, Vladas Stašinskas-vidaus reikalų ministeris, Jonas Yčas-švietimo ministeris, Martynas Yčas-finansų ir susisiekimo ministeris, J. Voronko gudų reikalų ministeris, gen. Silvestras Žukauskas-krašto apsaugos ministeris J. Zubrickas-valstybės kontrolierius. Šiai vyriausybei teko kovoti su užsienio ir vidaus priešais, teko rūpintis Lietuvos respublikos de facto ir de jure pripažinimu. Bet jai darbas ne labai vyko. Kariniai reikalai buvo daugiausia kitataučių rankose. Jų dalis netikėjo Lietuvos valstybe ir jos gerovei nedirbo, jos negynė. 1918 metų pabaigoje vokiečiai traukėsi iš Lietuvos ir jų įkandin ėjo iš rytų ginkluotos rusų bolševikų gaujos. Vilniuje švaistėsi lenkų legijonininkai. Žymi dalis vyriausybės narių išvažinėjo. Kai kurie atsidurė net Berlyne. Lietuvos viduje pradėjo kurtis visokios „respublikos". Po ilgesnių pasitarimų 1918 m. gruodžio mėn. 26 d. sudaroma koalicinė visų Lietuvos politinių partijų atstovų vyriausybė, vadovaujama advokato Mykolo Šleževičiaus. Ji tuoj pat persikelia iš Vilniaus į Kauną ir 1919 metų sausio pirmomis dienomis išleido į lietuvių tautą šį istorinį atsišaukimą:

„Lietuvos Piliečiai!

Vyrai! nekartą Lietuvos priešai norėjo uždėti ant mūsų amžiną nepakeliamą jungą, bet mūsų Tėvynė nenugalėta. Ji gyva.

Šiandien visi išvydome Laisvės rytojų švintant; Lietuvos nepriklausomybė neša visiems laisvę ir laimę; tat ginkime Nepriklausomos Lietuvos Valstybę! Vienybėje, kaip broliai, pasidavę kits kitam rankas, eikime drąsiai į kovą, kaip vienas stokim už tėvynę! . . . .

Nelaukim toliau nė valandos, kąs myli Lietuvą, kas trokšta laisvės kas pajėgia valdyti ginklą, stokime visi į Lietuvos Krašto Apsaugą. Būrių būriais eikime iš kaimų, viensėdijų, miestų ir miestelių, eikime iš visų Lietuvos kraštų laisvės ir Tėvynės ginti . . ."

Ir Lietuva kėlėsi

Į šį energingą atsišaukimą tuoj atsiliepė tūkstančiai geriausių Lietuvos krašto vyrų ir nieko nelaukdami ėjo savosios valstybės ginti, naująjį gyvenimą kurti. M. Šleževičiaus antrasis Ministerių Kabinetas tuoj pat paskelbė „Sąlygas Įstojimo į Lietuvos Krašto Apsaugą", 1919 m. sausio 15. d. mobilizavo karininkus, karo valdininkus ir puskarininkius, vasario mėn. 13 d. pašaukė dvejų metų naujokus, kovo 10. d. pradėjo darbą Lietuvos Karo Mokykla, gegužės mėn. 26. d. mobilizavo inteligentus, o birželio 20. d. išleido įstatymą kariams žeme aprūpinti. Tuo būdu buvo įkurta Lietuvoje kariuomenė ir ji pradėjo kovoti su rytų bolševikinėmis gaujomis, su viduje besiaučiančiais vokiečiais ir lenkais ir su kitais vidaus priešininkais. Ūmu laiku Lietuva atsigavo ir sustiprėjo. Pradėjo lankytis prancūzų, anglų, amerikiečių misijos ir netrukus Lietuvos valstybė buvo pripažinta visų pasaulio valstybių de fakto ir de jure. Lietuvių tauta atkūrė laisvą valstybinį gyvenimą ir pradėjo savo viduje demokratiškai tvarkytis, sušaukdama 1920 m. gegužės mėn. 15. d. Lietuvos Steigiamąjį Seimą. Su Sovietų Sąjunga 1920 metais sudarė taikos sutartį, kuria ši valstybė visiems laikams atsisakė nuo bet kokių pretenzijų į Lietuvą ir jos teritoriją. Lietuva kūrė savo valstybinį aparatą, kėlė švietimą ir tautinę kultūrą, vykdė žemės reformą ir augo ekonomiškai.

Lietuva iškovojo ir apgynė savo valstybinę nepriklausomybe:

1. Pačių lietuvių nenuilstamu darbu, pasiaukojimu ir kova spaudoje, visuomenėje ir gyvenime;

2. Nusilpnėjus po pirmojo Didžiojo karo amžiniems jos „globėjams" rusams ir vokiečiams;

3. Kilus po pirmojo D. karo žmonių ir tautų laisvės bei apsisprendimo šūkiams ir atsiradus palankiai tarptautinei situacijai mažosioms valstybėms savąsias nepriklausomybes atgauti ir

4. Visai lietuvių tautai savanorių ginklais vieningai stojus paskelbtosios Lietuvos nepriklausomybės ginti ir visiems krašto gyventojams darniai įsijungus į jaunosios valstybės kūrybinį darbą.

II.

Raudonoji klastá

Antrojo Didžiojo karo išvakarėse prasidėjo naujos Lietuvos respublikos nelaimės. 1939 m. kovo mėn. 22. d. Hitlerio kariuomenė užėmė Klaipėdą. 1939 m. rugpiūčio 23. d. ir rugsėjo 29. d. von Ribbentropo ir Molotovo slaptaisiais protokolais buvo pasidalyta Lenkija, Lietuva, Latvija ir Estija. Šis slaptas dviejų didžiųjų valstybių minėtųjų kraštų pasidalijimas buvo lemiančios reikšmės. Vėliau vyko tik šio pasidalijimo daugiau ar mažiau maskuotas įvykdymas. 1939 m. spalio 10. d. Lietuvą, Sovietų Sąjungos verčiama, pasirašė vadinamąją „savitarpinės pagalbos sutartį", kuria Lietuvos teritorijon buvo įvesta apie 20.000 rusų kariuomenės. Tačiau ir to rusams dar buvo maža: jie siekė užgrobti visą Lietuvą ir prisijungti prie savo milžiniškos imperijos. 1940 m. birželio 15. d. visų ginklo rūšių gausi sovietų kariuomenė užėmė visą Lietuvos teritoriją. Birželio 28. d. jau buvo legalizuota Lietuvos komunistų partija, o liepos 5. d. paskelbti „liaudies seimo" rinkimai, kuriems buvo išstatytas tik vienas sąrašas ir jame lygiai tiek kandidatų, kiek „liaudies seimo" narių reikėjo išrinkti. Liepos 11-12. d. naktį visoje Lietuvoje buvo areštuota apie 10.000 aktyvesnių lietuvių visuomenės veikėjų ir visi jie buvo sugrūsti į kalėjimus. Liepos 14. d. įvyko „liaudies seimo", „rinkimai", balsavo apie 15—16%, bet bolševikai paskelbė, kad balsavę net apie 96%. Liepos 21. d. susirinkęs posėdžiauti „liaudies seimas" „nutarė" prijungti Lietuvą prie Sovietų Sąjungos. 1940 m. rugpiūčio 3. d. Sovietų Sąjungos Aukščiausioji Taryba Maskvoje savo nutarimu prijungė Lietuvą prie Sovietų Sąjungos. Tuo būdu buvo realizuoti slaptieji von Ribbentropo ir Molotovo susitarimai. Tuojau buvo pradėta smarkiu tempu Lietuvą sovietizuoti ir naikinti jos buvusią valstybinę santvarką, tautinę kultūrą ir ūkinę gerovę. Lietuvos gyventojai tapo atėjūnų rusų vergais. Po to sekė rudųjų nacių okupacija ir nuo 1944 m. vasaros tebesitęsia antroji Sovietų Sąjungos okupacija.

Kovą vainikuos laimėjimas

Tačiau reikia konstatuoti, kad tiek von Ribbentropo su V. Molotovu slaptieji susitarimai, tiek Sovietų Sąjungos 1940 m. birželio 15. d. karinė Lietuvos okupacija ir jų ginklais grasinant įvykdytasis Lietuvos prijungimas prie Sov. Sąjungos jokių teisinių pasekmių nesukūrė ir Lietuvos respublikos suverenumo nepanaikino. Lietuva tebėra suvereninė valstybė ir daugumas kultūringojo pasaulio valstybių ją tokią tebepripažįsta. Taigi Lietuvai tenka atgauti tik šio suverenumo laisvą vykdymą. Lietuvių tautai tenka atkurti laisvą ir demokratinę Lietuvos respublika.

Dėl šio pagrindinio mūsų tikslo vyksta kova nuo pat pirmųjų nelaimės dienų. Ją vykdo visa lietuvių tauta savo tėvynėje bei visame pasaulyje, Ji vyksta ir vyks iki bus pasiektas pagrindinis lietuvių tautos tikslas. Kovojama ginklu, organizaciškai, spaudoje bei visų rūšių kita propaganda. Žymų šios kovos barą varo laisvame pasaulyje atsidūrę mūsų tautiečiai. Amerikos lietuvių įnašas į šią kovą tiesiog pasigėrėtinas. Kovai reikalingų jėgų turime daugiau, kaip kuomet nors anksčiau Lietuva yra turėjusi. Veikia rimtos Lietuvos vadavimo organizacijos. Mūsų kova yra teisinga. Teisinis jos pagrindas labai aiškus ir laimėjimas daugiau negu garantuotas, tik, deja, dar niekas šiandien negali pasakyti, kuomet tai įvyks. Tam laimėjimui priartint, turi būti įtemptos visos lietuvių tautinės jėgos ir neleidžiama veltui nė viena valanda. Privalo būti išnaudota kiekviena pasitaikanti proga iškelti į pasaulio viešumą Lietuvai padarytas skriaudas ir rusų vykdomam lietuvių tautos naikinimui sustabdyti.

Ir mes laisvą bei nepriklausomą Lietuvos respublikos iškovosime:

1) kai mūsų krašto okupantas susilpnės dėl vidaus ar išorės priežasčių ir susidarys palanki tarptautinė situacija;

2) jei visi sąmoningieji lietuviai žodžiu ir raštu kovos dėl Lietuvos išvadavimo;

3) atėjus laikui ir prireikus visa lietuvių tauta su ginklu rankoje štos savosios valstybės atkurti ir ją atkūrus ginti.

Albinas Marius Katiliškis

Atsitraukimas nuo upės

3. tęsinys

Kur...? Jis kniostelėjo. Be visiškos vienatvės, jį brūžinančiai palietė kitas jausmas — kad jis atsidūrė kelyje, teturinčiame tik vieną linkmę. Kad jisai kietas, nevaišingas ir pilnas netikėtumų. Kad grįžimo nėra. Ir suprato, nuo ko tartum daugiau oro pateko krūtinėn, kad jis pagriebtas to negailestingo kelio jau nuo tada, kai neteko gimtinės.

Užrašų knygelėn įrašė: — „Horizonte juodi dūmai. Jie kyla iki vidurio dangaus ir greitai užtemdys saulę. Liepose dūzgia bitės, ir taip ramu, kad pradedu bijoti jos, kaip apgaulės. Kur dūmai — turi būti ir ugnies. Ten niekas nelaukia. Bet ji taip stipriai moja — nebūtis..." Jis persižegnojo ir nuvažiavo, apgailestaudamas, kad nieko neturi vaikams padalyti.

Žemaitijon pateko per Latviją. Dvi dienas vyko smarkūs oro mūšiai. Degė aerodromai, degė namai ir tankai ant plento. Be dūmų niekas daugiau netemdė dangaus. Jis atsidūrė anoje pusėje, ir užstojo tyla.

Jis sutiko daugiau tokių. Jie pasakojo savo bėgimo istorijas, su nereikšmingais priedais, kaip tai buvo galima visa geriau padaryti. Vietiniai klausėsi su išraiška medžiotojo, bebaigiančio išleisti šovinius, o tuo tarpu vilkų gauja vis tirštėja ir pikčiau kalena dantimis. Jie vaišino, teikė nakvynę ir įsmilkusiu žvilgsniu sekė dulkantį vieškelį. Jų akyse kaupėsi metų metais sužiedėjusi ir šykštuolio gobšumu po vieną lašą surankiota meilė savo kiemo dilgynei, samanoto stogo žirgeliui ir galulaukės kapelių kryžiui. Gašni, ir nepakreipiama iš vėžių, įlieta dainon, kinivarpa įsiverpusi gryčios sienojun ir gyva židinio pelenuose.

Vaidotas gulėjo kvapnaus šieno šalinėse. Naujos draugystės nemasino. Jis pagalvodavo, kad ši vasara yra žuvusi, išskirta iš jo, išplėšta nepaprastu būdu, bet toliau vengdavo nukelti apmąstymus. Ne, argi galima manyti, kad ilgai taip tęsis? Jis dabar turėjo maudytis žaliam Ukojaus ežere, ir iš piliakalnio klausytis vilnim dainuojančio, paskendusio varno.

Galėjo taip ir kitaip nutikti. Jis judėjo lėtai, kaip ramus keliauninkas, patikrindamas stebėjimus iš knygų. Jis leido svirtį šulinin viename kieme, prie pat vieškelio, ketindamas atsivėsinti, ir išgirdo šaukiant save vardu. Rankos nejunčiom suvirpo. Ant kelio stovėjo vienkinkė brikutė, ir iš jos iššokęs, prie jo ėjo vyras ir šaukė:

— Vaidotai! . . . Šimtą metų kaip tavęs nematęs! Kad kur skradžiai, ir pavirtęs į kelių plėšiką. Vos susiprotėjau.

Jis griebė vaikiną nuo šulinio ir bučiavo į abu žandus.

— Aš net krūptelėjau. Kas gi čia mane pažįsta? . . .

— A-a, nusikaltėlis — bastaisi po žemaičius. Na, jau tik vandens negersi. Šen, pas mus. Mes rasime kai ko geresnio.

Jis kalbėjo ryškia rytiečių tarme, kuri Vaidotui pakvipo smėliu ir sakais. Jis vilkėjo žalia karininko palaidine, tokiomis pat kelnėmis, įmautomis į aulinius batus. Jo kakta blizgėjo nuo prakaito ir visas stipriai atsidavė degtine. Tai buvo leitenantas Ruzgas. Jis tempėsi Vaidotą prie vežimo, supažindindamas su draugu, patogiai atsilošusiu ant oda pamuštos sėdynės.

— Mes grįžtame iš vaišių. Šito štai vyro namuose buvo kažin kokios iškilmės, vardinės ar kas. Jis, mat, būrio, aš kuopos vadas. Po velnių! . . . Tu nežinai, su kuo kalbi. Mes kariaujame, broliuk, — frontą laikome. Na, tai vyksi su mumis. Ką . . . Kariauti nenori, kad raukaisi, kaip katinas prieš lietų? Mes taip ir kariaujame, po teisybe, kaip čia rugius kertame. Padarau savo adjutantu. Švari gauja — gryno plauko aukštaičiai, susirinkę ginti šventos žemaičių žemelės . . .

Vyras ratuose, prakaulio veido, bet smagiai lakstančių akių, pristatytas leitenantu Mažrimu, skėstelėjo rankomis:

— Jūs ginate šventą mūsų žemelę, o savos neapgynėte.

Jis buvo žemaitis.

— Palauk . . . — šokosi Ruzgas. — mums nebuvo kur įsibėgėti. Visi žygdarbiai pradedami toliau nuo namų. Imtų mane griausmas!

Vaidotas tik klausėsi ir žiobčiojo, kaip žuvis ant pievos.

— Ką mums reiškia tos pora mylių? Temstant būsime vietoje. Ne, ne vyruti, be kalbų. Sesuo? . . . Ją visuomet surasi. Aaa, tas tik nusispiauti. Dabar tylu, kaip per pakylėjimą. Yra ir draugijėlė. Nenusimink. O kai nepatiks — niekas nelaikys pririšęs prie lovos kojos . . . — įtikinėjo Ruzgas.

Jis atkimšo butelį namų darbo rausvai padažytos degtinės, ir visais įmanomais judesiais ragino paimti gurkšnį. Vaidotas užsivertė ir patraukė, kol galėjo atgauti žadą. Karštas latakas nutekėjo gilyn. Krūtinėje kaito ir akyse pasirodė ašaros. Jis tai atliko greitai, nesavais judesiais, veikiamas susidūrimo ir jų nuotaikos. Jis nebandė tuščiai ginčytis, kaip skverną įkliudęs ratan, nuo ko tik pačaižomis viskas eina. Jį vaišino cigaretėmis, pasiūlė užkąsti — krepšyje jie turėjo šio ir to. Jis išgirdo viską nuo pirmų liepos dienų. Istoriją ginkluoto būrio, jau tada turėjusio susidūrimų su pirmaisiais daliniais, ir pakeliui su raudonaisiais miškų partizanais. Vaidotas Ruzgą gerai atsiminė nuo to laiko, kai jis dirbo Rinktinės šaulių štabe. Jis nebuvo pasikeitęs, gal tik tiek, kad želdinosi ūsus ir be galo vešlias žandenas, kuriose padrikai po vieną, išsimušė žilų plaukų. Bet tai nė kiek nemažino jo jaunatviško traškumo.

Vaidotas lydėjo juos dviračiu. Sartas, maišyto kraujo arklys, kresnojo spėria riščia, beveik siausdamas. Pirmą kartą, daugiau kaip po trijų savaičių, jis sutiko žmones, kurie kalbėjo ir juokavo, lyg niekur nieko nebūtų įvykę. Jie, rodos, už kažko buvo užsikabinę. Tai jam pasirodė keistoka ir kartu sukeliančiai pagarbą ar neaiškų pavydą, matant, kaip mokama tvarkytis ir nenuleisti rankų. Jis nieko nesakė ir neprasitarė, kratydamasis įkyrios minties, kad čia gal bus jo priebėga, kad žengė žingsnį į naują tarpsnį. Skaudžiai vieniša klajonė ir visiškai perprastas praradimo jausmas jame paliko savo žymę.

Bet vaizdą jau turėjo. Frontas apmirė ant Ventos ir Dubysos. Jis galėjo taip ir ilgėliau pastovėti. Tai, kad šaudėsi įsidrasinę vyrukai, karo žinovai nelaikė didele baisnybe.

Prietemoje Vaidotas patsai išgirdo kada — ne — kada supyškančius šūvius. Arklys tyliai sužvingo, įsukdamas į tvoromis suspaustą keliuką. Seni medžiai didelę viensėdiją pavertė vientisu kuokštu. Jie pasiekė namus — karo zoną.

Vėliau, daug kartų jis stengėsi atgaivinti, iki sopulio įvargindamas smegenis, atvykimą į šį kiemą. Jam taip sunkiai davėsi, jis painiojosi tirštai sutelktuose vaizduose — dideliu pertekliumi vienu metu ant jo griuvo išgyvenimų ir pojūčių gausybė. Užpakalyje nusidriekė kreiva ir skurdi jo pėdsakų šliūžė, per tuštumą ir bekraštę, kur net vėjas jį plakė, turėdamas kažin ką svetimo, tartum iš slogaus sapno. Ne žinią, kad jo tėviškė užimta, ir ne tą gūdžią valandą, kai jo draugai, sumišimo pagauti, grįžo nuo latvių pasienio, jis laikė savo lemties svarbiausiais punktais. Tai tebuvo etapai į paskutinį ir galutinį kėlinį. Jis prasidėjo čia.

Juos pasitiko keletas vyrų, žybsinčiomis cigarečių ugnelėmis. Ilgas ir sunkus trobesio stogas, pakrypusi svirtis, paslaptingon gilybėn susitraukęs sodnas, juodų šešėlių tumulais glaudėsi į krūvą. Juoda miško siena kas minutę artėjo prie namų, glaudžiau susiliedama su žeme ir atsiribodama nuo dangaus. Išilginis saulėlydžių ruožas, lyg iš aštraus žaizdos piūvio ištryškęs kraujas, palengvėle bluko, netekdamas ugnies, ir neįžiūrimai tolimuose galuose išsikedendamas į palšą miglą. Apačioje, spausdamiesi prie miško, aušo pusapvaliai debesėlių kraštai. Tada priešingame krašte oranžiniu švirkštu, statmenai išbėgo raketa. Ji subiro, pasiskleidė auksiniais purslais, ir po to pasidarė dvigubai tamsiau. Kimiai amsėjo šūviai.

Jis nusiprausė lovyje prie šulinio. Kieme švilpavo, ir girdėjosi moteriški balsai. Skardžiai, metaliniu balsu čerpė svirpliai, kvepėjo šienu ir šviežiai iškultų rugių šiaudais.

Juos pakvietė vakarienės. Jis niekaip nesumezgė visumon tokių dalykų: — frontas, ramiai atrajojančios karvės, kniauksinti prie kojų katė, moterys, vakarienė už stalo šviesiam kambary. Eidamas priemene sumurmėjo:

— Tai jūs, matau — laikotės . . .

— Nenusigąsk. Būna ir taip kartais ..., — stumtelėjo petim Ruzgas.

Jį pristatė ūkio šeimininkui, jo žmonai, bet galingai nutukusiai, blizgančiai sulygintais plaukais moteriškei. Iš eilės paspaudė rankas trims merginoms, šeimininkės pusseserėms. Jų motina, aukšta, ir staigių judesių skardžiabalsė, ruošė stalą, o tėvas, kresnas ir sniego baltumo pražilusiais plaukais, atsirado vėliau, pakviestas karių.

Iš karto jam pasirodė, kad lempa per šviesiai dega palubyje, perdaug balta staltiesė ir ypatingai laisvai švaistosi jo draugai. Jie erzino merginas, kurių jauniausia, prastypusi šmaikščiu pavasario daigu, grakščiai per petį mėtė kasas, ir savimi pasitikinčios ir palepintos gimnazistės įžūlumu, išpylė ant grindų jai įsiūlytą stiklelį. Tai ožkutei priešinga buvo vyriausioji, gėdingai varžantisi kiekvieno judesio, apskritaveidė ir stambi mergina.

Seklyčia glūdo po žemomis lubomis kurias stori, kampuoti skersbalkiai dalino į keletą skyrių. Senos, įrėmintos šeimos fotografijos, lyg traukėsi būrelin sienoje, nepasitikėdamos vakaro sambūriu. Į langines gėles, skaudžiai kirsdama pilkais sparnais, tūpė nakties peteliškė.

Sale vidurinės, Mažrimas kilojo stikle-

PRIEŠ 31 METUS / A. Kelmutis

(ŽIUPSNELIS ATSIMINIMŲ)

Ir tada buvo tremtinių

Prieš 31 metus, kada Lietuvos Taryba buvo paskelbusi mums visiems šiandien žinomą nepriklausomybės aktą, mūsų tėvynė taip pat buvo okupuota ir tam tikra dalis mūsų tautiečių taip pat gyveno tremtyje. Ta proga noriu čia pateikti keletą savo atsiminimų apie to laiko gyvenimą Lietuvoje ir tremtyje.

1918 metais maždaug ligi gegužės mėnesio teko man gyventi Rusijoj tremtinio teisėmis, jei galima būtų taip pasakyti. Ir tų metų pavasariui prasidėjus jau teko sužinoti, tik nepamenu kokiu keliu, apie Lietuvos Tarybos darbus. Ir tokios žinios mus pasiekė begyvenant Voroneže, kur veikė lietuvių gimnazijos ir kur buvo apsistoję nemaža lietuvių. Į Voronežą buvo patekę iš Vilniaus keletas „Lietuvos Aido" numerių, kurie ėjo iš rankų į rankas ir kurie buvo tada mums be galo įdomūs, nes pagal juos galėjome spręsti apie padėtį Lietuvoje. Mums tada atrodė, kad pagaliau mūsų tėvynė galės savarankiškai tvarkytis, nepaisant to, kad dar šeimininkavo vokiečiai. Susidarančios iš to mintys beveik visus lietuvius vertė ruoštis ateities gyvenimui Lietuvoje.

Jablonskis prispirtas rašė gramatiką

Tuo metu man teko dirbti vadinamojoje Švietimo Sekcijoje prie Lietuvių Komiteto pabėgėliams šelpti, ir teko taip pat dalyvauti visuose lietuvių pedagogų bei mokytojų posėdžiuose, kuriuose buvo gvildenami naujų vadovėlių ir kitų knygų ruošimo klausimai, nes buvo gyvai jaučiama, kad Lietuvoje įvairioms mokykloms bus labai reikalingi tie vadovėliai ir kitokios knygos. Šiai vadovėlių komisijai vadovavo gimnazijos direktorius Jonas Yčas, kuris gana gražiai mokėjo kiekvieną prie to darbo paraginti. Ypač J. Yčas buvo susirūpinęs, kad Jonas Jablonskis parašytų naują lietuvių kalbos gramatiką, nes jo anksčiau parašyta gramatika, žinoma Petro Kriaušaičio vardu, esanti jau kiek pasenusi. Man pačiam Yčas buvo vieną kartą pasakęs, jog norįs pirmoj eilėj J. Jablonskį prispirti greičiau paruošti lietuvių kalbos gramatiką todėl, kad paties J. Jablonskio sveikata einanti silpnyn ir jis vieną gražią dieną galįs atsisveikinti su šiuo pasauliu, nepalikęs mums naujos gramatikos. Čia turiu pastebėti, jog tada J. Jablonskis jau turėjo silpnas kojas, bet pasiramsčiuodamas lazda galėjo dar palengvėle eiti. Turėdamas galvoje J. Yčo norą, kiekvieną kartą, kada matydavausi su J. Jablonskiu, primindavau jam lietuvių kalbos gramatikos reikalingumą. Ir teisybė, kai vienas ir kitas jam tą gramatiką primindavo, tad netrukus ir pats J. Jablonskis pasiryžo imtis darbo ir po kiek laiko, kai teko man pas jį bute apsilankyti, jis linksmai man pranešė, kad jau gramatika baigiama ruošti.

Rūpestingai ruošta vadovėlių

Visokių kitų vadovėlių ruošimas irgi ėjo sparčiais žingsniais. Kiek prisimenu, tada turėjo bent po vieną vadovėlį ar šiaip mokyklai reikalingą knygą paruošę šie asmenys, kurie toj švietimo sekcijoj posėdžiaudavo, būtent: Pr. Mašiotas, M. Šikšnys, S. Matijošaitis, S. Čiurlionienė, Z. Žemaitis, J. Murka, J. Vokietaitis. J. Jablonskis, žinoma, buvo laikomas didžiausiu autoritetu lietuvių kalbai, tad dėl pasitaikančių terminų ar šiaip posakių jo svariausias žodis būdavo. Didžiausia bėda buvo, tur būt, ta, kad posėdžiuose daugumas mūsų ieškodavo arba siekdavo kažkokios tobulybės, kurios niekas nepasiekdavo. Ir kiekviename vadovėlyje arba knygoje buvo randama visokių trūkumų, kurių neįmanoma buvo pašalinti. Ypač daug buvo ginčytasi dėl visokių matematikos terminų ir nusakymų. Pr. Mašiotas ir M. Šikšnys vienas antrą smarkiai kritikuodavo, o J. Jablonskis kartais dar pridėdavo, kad tiek vieno tiek antro siūlomas terminas esąs priešingas lietuvių kalbos dėsniams. Aš tada irgi buvau paruošęs aritmetikos teorijos vadovėlį, kuris neatsilaikė prieš M. Šikšnio ir Pr. Mašioto kritiką. Teko, žinoma, daug ką iš naujo taisyti. Kada pabandžiau ruošti geografijos vadovėlius, tad šitoj srity neturėjau tiek oponentų. Reikia vis dėlto pripažinti, jei kalbamoj sekcijoj nebūtų buvę tiek ginčytasi, nebūtų buvę ieškoma kažkokios tobulybės, kurios niekas negali pasiekti, tad būtų buvę daug geresni rezultatai, būtų buvę anksčiau išleista keletas vertingų vadovėlių lietuvių gimnazijoms, nes tuo metu Voroneže buvo galima kiek norint išleisti knygų. Nors tuo laiku rusų valdžia buvo jau bolševikų rankose, bet tada jie tik kovojo dar su savo priešais dėl valdžios ir nebuvo jiems reikalo ir noro kištis į mažesnius dalykus.

Repatriacija

Tų metų balandžio mėnesio pradžioj buvo jaučiama, kad rusų anarchija turės didėti, tad lietuviuose vis dažniau imta kalbėti, jog reikia skubintis grįžti į savo tėvynę, arba, kaip kad šiais laikais yra priimta sakyti, repatrijuoti. Bolševikų organai į tokį lietuvių grįžimo reikalą tada žiūrėjo pro pirštus: nori — važiuok, nenori — nevažiuok, paprastai sakydavo jie. Taigi Lietuvių Komitete pabėgėliams šelpti buvo rimtai gvildenamas klausimas dėl masinio lietuvių grįžimo. Tačiau pavieniai žmonės, niekų nelaukdami, skubinosi sprukti arčiau savo tėvynės sienų. Aš taip pat susitariau su savo draugu S. Matijošaičiu (Esmaičiu) kogreičiausiai vykti į Lietuvą ir pasirinkome tam gegužės 1 dieną. Tą dieną bolševikai buvo suruošę Voronežo gatvėse didžiausias manifestacijas, kuriose taip pat buvo matyti iš pat ryto dalyvaujant ir lietuvių komunistų grupė, kuriai vadovavo gimnazistai lietuviai.

Kelionė mums pasisekė. Iš Voronežo važiavome pro Maskvą į Smolenską, ir važiavome nepirkdami geležinkelio bilietų, nes žmonių vagonuose buvo labai susikimšę ir niekas bilietų netikrindavo. O bilietų nepirkom todėl, kad tokiu būdu greičiau galėjom įlįsti į vagoną ir užimti sėdimą vietą. Iš Smolensko važiuoti buvo kiek sunkiau, nes nuo čia netoli buvo vadinamoji demarkacijos linija ir reikėjo turėti tam tikras leidimas. Bet visokios kliūtys greitai buvo nugalėtos, nes Smolensko vadinamojoj kareivių ir darbininkų taryboj, kuriai vadovavo bolševikai, radome pažįstamų lietuvių, kurie iš tikrųjų tik buvo apsimetę bolševikais, kad galėtų kaip tinkami laisviau veikti; jie tad ir išrūpino mudviem reikiamus leidimus važiuoti pro Vitebską ligi Polotos stoties (netoli Polocko), prie pat demarkacijos linijos, kurią iš vienos pusės saugojo vokiečių kariuomenė. Iš šitos stoties be ypatingų kliudymų pėsti nuvykome į Polocką, kur išbuvę dvi savaites pagaliau atvažiavome į Vilnių.

„Viskas rikiuojama pagal vokiečių bizūną"

Atvykę į Vilnių pasijutome esą Lietuvoje. Nors žinojome, kad Lietuvos Taryba yra paskelbusi Lietuvos nepriklausomybę, bet tuojau pamatėme, kad viską savo rankose turi vokiečių militarinė valdžia. Kai būdami Rusijoj skaitėme „Lietuvos Aidą", tad atrodė, kad lietuviai jau turi šiokią tokią savivaldą, o dabar savo akimis teko pamatyti ir pajusti, kad viskas rikiuojama pagal vokiečių bizūną. Ir jeigu reiktų 1918 metų santvarką Lietuvoje pavadinti šių laikų terminu, tad aš, tur būt, nė kiek nesuklysiu sakydamas, jog toji santvarka jau ir tada buvo hitlerinė, nors Hitleris tada visai nebuvo pasireiškęs. Žmonių smaugimo metodai buvo tie patys, kaip ir paskutiniais laikais; skirtumas gal buvo tik tas, kad jie tada nesmaugė žydų, kurių pilna tada buvo visose Vilniaus administracijos įstaigose. Visoj Lietuvoj tada negalima buvo be leidimo važiuoti iš vienos apskrities į kitą. Nuolatinės javų ir kitokių gėrybių duoklės labai vargino visus ūkininkus.

Kai aš turėjau įsiregistruoti Vilniaus policijoj, tad man ten pasakė, jog be leidimo niekur negaliu išvykti. O kai prašiau leidimo nuvykti į Marijampolę, kad galėčiau pasidairyti savo tėviškėj, tad tokio leidimo negavau.

Vilniuje tuojau pritapau prie Lietuvių Mokslo Draugijos vadovėlių leidimo komisijos ir taip pat prie „Lietuvos Aido". Materiališkai pajutau gerai stovįs, nes bankuose už vieną rublį duodavo tada vieną markę. Kai Rusijoj tada tekdavo švaistytis šimtais ir tūkstančiais rublių, turėjusiais jau nedidelę vertę, čia gi markės kursas kitaip stovėjo, ir už kokius 200 markių per mėnesį galima buvo neblogai gyventi ir aš buvau apskaičiavęs, jei dalykų padėtis bus visada tokia, tad be baimės galėsiu ir kelerius metus be ypatingo vargo gyventi.

Dirbant Lietuvių Mokslo Draugijos vadovėlių leidimo komisijoj tuojau man krito į akį tas faktas, kad nebuvo keliama dėl vadovėlių tobulumo tokių ginčų, kokie buvo Voroneže, būtent: čia jei kas įteikdavo vadovėlio rankraštį, tad jis tik atskirų komisijos narių buvo peržiūrimas ir greit atiduodamas spausdinti, tokiu būdu vadovėlių leidimo tempas buvo žymiai greitesnis. Ir tie patys vadovėliai, kurie Voroneže buvo „labai neaiškūs", čia greitai buvo išspausdinti ir tuo būdu įgalinti mokiniai jais naudotis.

Laikraštis iš cenzūros nepraleistų straipsnių

Žymiausias Vilniuje ir visai Lietuvai tada buvo laikraštis „Lietuvos Aidas", kurio bendradarbiu ir man teko būti. Be to, tekdavo dar anksti rytą, tarp 4—5 val., nueiti į spaustuvę prižiūrėti bei pakoreguoti laikraščio paskutiniąsias naujienas. Tatai būdavo ne visai kartais malonu, nes tekdavo pačiam įmigyje atsikelti ir keliauti gatvėmis apie 15 minučių ligi spaustuvės, kada gatvės visiškai tuščios būdavo, nes vokiečių buvo draudžiama nakties metu vaikščioti. Nors tam reikalui turėjau specialų leidimą, bet nė vieną kartą kareivių sargybos nebuvo tikrinusios manęs. Laikraščio cenzūra buvo gana smarki. Ji buvo atliekama tokiu būdu: iš spaustuvės buvo nešami į cenzūrą rinkinio atspaudai, kurie cenzūros įstaigoje buvo verčiami į vokiečių kalbą. Kiek atmenu, tokių vertėjų pareigas ėjo mums gerai dabar žinomas prof. Kodaitis, Aukštulaitis, kuris vėliau pagarsėjo tuo, kad buvo nuklydęs pas lenkus po 1918 metų. Visi vokiškieji vertimai vokiečių buvo išleidžiami laikraščio pavidalu ir vadinosi „Litauisches Echo". Įdomu, kad tame „Litauisches Echo" leidinyje buvo spausdinami cenzūros nepraleisti straipsniai, kurių „Lietuvos Aido" skaitytojai nematydavo, taigi patiės „Litauisches Echo" turinys buvo įdomesnis. Bet „Litauisches Echo" leidinio nedaug buvo spausdinama, ir lietuviams jo nebuvo duodama, jis buvo siunčiamas į Berlyną kai kuriems aukštesniesiems vokiečių administracijos pareigūnams, kad jie tokiu būdu matytų, kas darosi Lietuvoje. Visą „Litauisches Echo" komplektą man pasisekė įsigyti tik po lapkričio 11. d., kada kilo Vokietijoj revoliucija.

Lietuvos Taryba, arba Valstybės Taryba, turėjo tuo metu nemaža darbo, nes jai tekdavo prieš aukštąsias vokiečių įstaigas dažnai daryti tam tikrų žygių, kad įvairiose Lietuvos vietose vokiečių valdininkai neskriaustų lietuvių. Vienur pasisekdavo sustabdyti vokiečių žiaurumus, kitur vokiečiai nieko nebodavo. Bet 1918 metų rudenį, kada vakarų fronte vokiečiai gavo gerą smūgį, galima buvo justi vokiečių administracijos sušvelnėjimą. Liautasi buvo kovoti su juodąja rinka, ir laisvoje rinkoje kaip iš žemės atsirado visokių produktų, kurių ir kainos sumažėjo, ir pagaliau pačios miesto kortelės ne labai tebuvo reikalingos.

Po lapkričio 11 d., kada buvo vokiečių kaizeris nuverstas, ir Vilniuje bei visoje Lietuvoje papūtė kiti vėjai. Mūsų žmonės skubiai griebėsi organizuoti savo kariuomenę, kurios branduolys tegalėjo kurtis savanorišku būdu. Savanorių telkimu, kiek prisimenu, labai rūpinosi **K. Škirpa**, paskutiniu laiku buvęs Lietuvos atstovas Berlyne. Apskritai reikia pasakyti, kad mūsų kariuomenės pirmutiniai organizatoriai buvo tie žmonės, kurie anksčiau ėjo karininkų pareigas rusų kariuomenėje, būdami mobilizuoti. Nuo lietuvių kariuomenės organizavimo pradžios, galima sakyti, prasidėjo Lietuvoje nauja era; ir nors vokiečiai dar daug kur šeimininkavo, bet į juos jau buvo visų žiūrima kaip į laikinai esančius, ir visi pakelta nuotaika ir su malonumu žvelgė į mūsų karių savanorių gretas, pasiryžusias ginti ir išlaikyti Lietuvos laisvę bei nepriklausomybę.

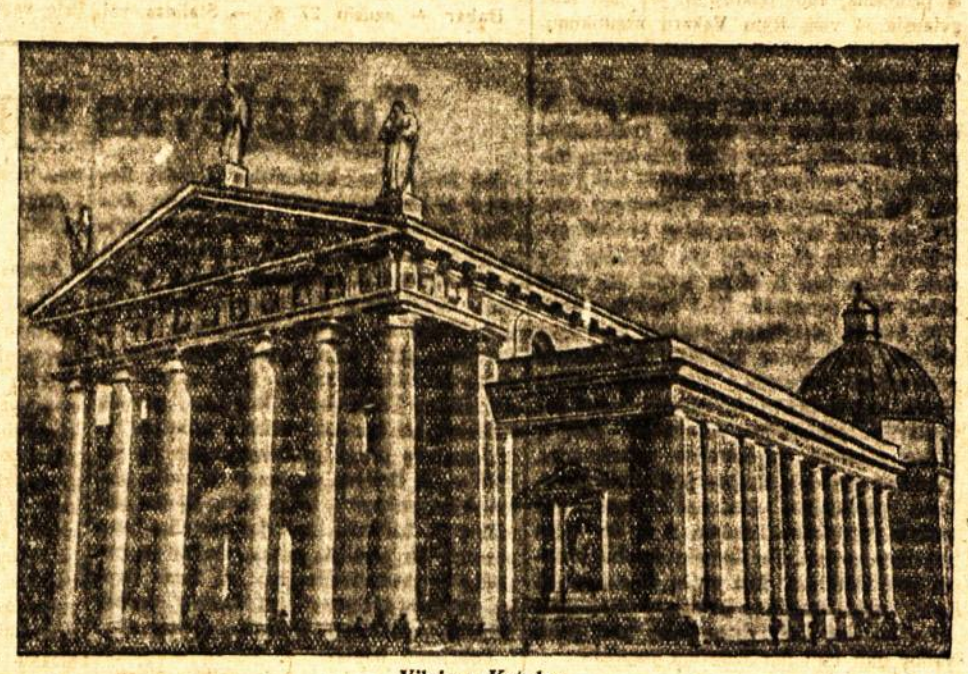

Vilniaus Katedra

---

lius ir pasisiekdamas pilstė kitiems, užkliudydamas alkūne čia merginą, čia subelsdamas indus. Vaidotas sėdėjo priešais. Gėrimas jį veikė, tačiau jis būkštavo savo išvaizdos. Jo akys, išėstos ir išdegintos kelio dulkių, raudo. Jis buvo sublogęs, apžėlusiu veidu, susidėvėjusiais marškiniais ir aptrintu švarku. Jis įsiterpė keletu sakinių į kalbą, ir pajutęs merginos žvilgsnį, nutilo. Šviesa krito nuožulniai, ir, kliudydama blakstienas, jos poakiuose sugulė ilgus, dantytus šešėlius. Kilstelėjus jai galvą, ji visa atsidudavo prieblandoje, už lempos gaubto, skėčio pavidalu metamo rato. Tada jos plaukai buvo labai tamsūs ir sunkiai leidosi žemiau pečių, o akys padidėjusiais vyzdžiais, sustodavo nekrutėdamos vienam taške.

Ji pasekė Vaidotą, stebintį ant spintos užkeltą akordeoną, ir paklausė:

— Jūs grojate? . . . Tai mūsų mielo brolelio, kurs trankosi dievai žino kur.

Vaikinas krūptelėjo, ne klausimo, bet jo sugautos minties.

— Leisk, gerbiamasis vade. — ji sudavė per ranką kaimynui, neleidžiančiam atsikelti, ir išėjusi iš užstalės, nukėlė instrumentą.

— Pagrokite ką nors, ką nors gražaus. Kiek aš bandau, vis neišeina . . . .

— Na, tik jau nesigirk prieš svečią. Trauki kaip kermošiuj. — pabarė jos motina. — Tačiau neįsimanykite šokti.

— Ak, mama, kas gi kalba apie šokius tokiu metu? . . . — su priekaištu atsišuko duktė. — Prašau. — Ji padavė akordeoną Vaidotui.

— Nežinau . . . pirštai sugrubę . . . Kažkada mėgindavau . . .

Ji staiga išpylė prakaitas. Jis perbraukė pirštais klavišus, lyg rinkdamas gamą ir stengdamasis prisiminti, ir pirmi garsų virpesiai išblaškė jo nerimą. Jis grojo žaismingai. O, kaip puikiai tada jis grojo! Prisimerkęs, truputį nuo tolo, tartum neduodamas iš karto savęs pajungti tiems garsuose užmingdytiems kerams, neišduodamas savo gilios ir kankinančios jaunystės aistros. Jis dėstė melodijas, improvizavo bosais, tartum storiausiomis vargonų dūdomis, ir pagaliau pasiliejo drungnu pietų vėju, kaip saldi klevo sulos čiurkšlė: — „Siuntė mane motinėlė".

— Puiku . . . — vos girdimai ištarė. Ji stovėjo atsišliejusi sienos, uždėjusi ranką ant kėdės atramos, pasidavusi, tartum supuodamasi garsuose. Jam pasirodė, kad jos rausvos šnervės, sunkiai gaudydamos orą, suvirpo. Jos balsas padrėko nusivylimu. — Ir jau daugiau nebegrosite? . . .

Jis kaltai šyptelėjo, nusilenkė ir padėjęs akordeoną, pasitraukė savo vieton. Ne, niekad jis nebuvo taip grojęs, ir niekad jo, niekas taip nesiklausė. Tą vakarą.

Gerokai po vidurnakčio Ruzgas parodė nakvynę daržinėje. Jis žinojo, kad merginą vardu Vilūnė, kad ji studentė ir, gal būt, kada nors matyta Kaune. Jie anoje pusėje paliko savo ūkį ir prisiglaudė pas gimines su visu savo lizdu. Kad jos tėvas, veiklus ir apsitrynęs žmogus, be galo krimtosi, negalėdamas sutikti su juos ištikusia nelaime.

Kažkur toli išsimušė pašvaistė. Ten šaudėsi. Praskrido lėktuvai, klaikiai maurodami ir numesdami šviesas. Jų tolimi ir vaiduokliškai blankūs atspindžiai, rėpliojo sienomis, tartum grabinėdami negyvais pirštais.

Už tvartų retai vamsėjo šuo. Miškas, jo lojimą pavertė gailiu ujamojo skundu. Paskui jis pradėjo kaukti. Jis kaukė pritūpęs prie žemės ir visas aplietas raudonos pašvaistės.

Jis gulėjo rankas sunėręs po galva, žinodamas, kad ryt niekur neišvažiuos. Per jį šuoliavo, žaibuodami kanopomis, pabaidyti ir įsiutinti arkliai. Pradėjus švisti, jis pamanė, kad naktis labai trumpa. Jis dar nespėjo visko apmąstyti ir suglausti.

Žalias pamiškės kelelis, nuo lauko atskirtas tankia alksnių eilę, bėgo tiesiai po šakų stogu, ir kur jis baigėsi, švietė apskritas dangaus plyšys. Alksnių lapai senam, užslinkusiam griovy, jau buvo šalnų pakąsti, ir pajuodę, brazdėdami klojosi žiemos patalą. Epušės ir beržai raudo ir gelto, gi kelelio velėna šviesiai žaliavo trumpa ir minkšta žolele. (B. d.)

Pirmosios lietuvių kūrimosi dienos Australijoje / J. Rimas

Lietuviai Australijoje pirmąsias kūrimosi dienas gyveno labai įvairiai, kaip įvairi ir pati didžiulė Australija. Beveik kiekvienoje vietovėje darbas yra skirtingas. Tik uždarbiai, išskyrus akordinius darbus, yra apylygiai. Štai duosiu trejetą pavyzdžių, kaip mažos lietuvių grupelės, esančios visiškai skirtingose darbovietėse ir aplinkoje, dirba ir laisvą laiką praleidžia.

Vidurinėje Australijoje prie plento tiesimo darbų dirba keliolika australų ir trys lietuviai. Aplink vien tyrai, nususę neužaugos medeliai. Kartais prabėga kengūra, apsipešęs triušis. Dažniau pamatysi mažą gyvačiukę, pavojingą vorą ar baikščiai praeinantį pirmąjį teisėtą Australijos gyventoją — juoduką. Ir viskas. Daugiau nieko gyvo. Tik iš šiaurės pusės pučia karšti vėjai. Karštis didelis, net vakare termometras rodo 40 laipsnių Celsijaus. Artimiausias miestelis — 40 mylių.

Visi trys gyvena vienoje palapinėje. Po darbo skaito ir rašo prie žibalinės lempos. Kalėdų ir Naujųjų Metų švenčių proga buvo gavę porą savaičių neapmokamų atostogų. Ir per šias atostogas taip nuobodžiavo trys lietuviai, jog skaitė dienas, kada prasidės darbas.

Per dvi savaites uždirba 14 svarų. Du su puse svarų atskaito už maistą. Valgo australų valgykloje kartu su australų darbininkais. Maistas geras.

Naujojoje pietų Valijoje (N. S. W.), kalnų miškuose dirba keturi lietuviai. Kiekvienas iš jų turi po atskirą palapinę. Šalimais jų esančios trys ukrainiečių palapinės ir vienas barakas. Barake gyvena senieji miško kirtėjai — australai. Keturi lietuviai ir trys ukrainiečiai čion yra atvykę prieš mėnesį laiko.

Miškas nenatūralus, sodintas kanadiškomis pušimis, daug žaliuojančių papartynų. Auga ir australiški eukaliptų medžiai. Oras — puikus. Gali net pasigydyti sergančius plaučius. Artimiausias miestelis — 9 mylios. Miško gyvūnija — įvairi ir sudėtinga. Kengūros prie pat palapinių ateina į svečius, įvairių rūšių papūgos kelia triukšmą, ypač iš jų baltosios neduoda miegoti. Triušių maža matyti. Juos smarkiai naikina skraidančiosios katės, umbertai. Daug didelių driežų. Gyvačių rečiau pasitaiko.

Darbas nelengvas. Pradžioje buvo net labai sunkus. Kirviais kerta labai storus ir didelius eukaliptų medžius. Vėliau priprato, ir dabar darbas — juokai.

Per dvi savaites uždirba 15 svarų. Valgyti tiekiasi patys. Du iš jų yra nusipirkę šautuvus ir eina medžioti triušių papūgų, ypač pastarųjų labai skani mėsa. Laikas greitai prabėga. Visi keturi yra patenkinti.

Pažiūrėkime, kaip pietų Australijoje, Adelaidės mieste, sekasi tarnaitei lietuvei. Tarnaitės ponia yra labai turtinga, vidutinio amžiaus, turi dvi dukteris — paneles. Ši šeima gyvena gražioje viloje, kurioje yra 33 kambariai. Kiekvienas kambarys nepaprastai gražus, net gražesnis už kai kuriuos kino filmose matytus. Be lietuvės yra dar penkios tarnaitės.

Tarnaitės lietuvės darbas gana įvairus: važiuoja su šeimininke į miestą apsipirkti, tvarko kambarius, patarnauja svečiams, griežia patefonu, kai ponios panori, daro joms manikiurus ir tt.

Ponia — gera. Jai savaitėje moka 4 svarus ir 13 šilingų, nors darbo įstaiga tarnaitėms yra nustačiusi savaitinį uždarbį 3 svarus ir 15 šilingų. Kalėdų šventėms gavo iš ponios daug įvairių dovanų. Dirba nuo 8 val. ryto iki 8 val. vakaro. Dažnai tenka vakarais padirbėti ir ilgiau. Laisvo laiko turi tik du popiečius savaitėje. Prie uždarbio dar gauna gražų kambarį ir gerą maistą.

Tarnaitės vyras dirba prie geležinkelio. 25 minutės kelio tramvajumi nuo Adelaidės. Jis gyvena palapinėje. Jam turtuolė ponia leidžia tik šeštadieniais atvažiuoti pas savo žmoną.

Australų laikraštis apie lietuvių skautus

Sausio 6. d. australų „The Australasian Post" žurnalas plačiai aprašydamas Pan-Pacifico jamborecę didžiulę šventę, kuri prasidėjo tuoj po Kalėdų ir truko pora savaičių, gražiai atsiliepė ir apie lietuvių skautus, kurių 29 taip pat šioje šventėje dalyvavo. Beveik didesnė pusė žurnalo skirta šiai skautų šventei, daug vykusių nuotraukų. Vienoje nuotraukoje matyti lietuvių skautai, pusryčiaują prie savo pasidaryto iš akmenų ir iš konkorėžių stalo. Stalas papuoštas lietuviškais tautiškais ornamentais.

Kaip kuriasi šeimos Australijoje

Tik labai retais atsitikimais šeimas paskiria į vieną darbovietę. Daugiausia vyrai vieni skiriami į darbus, o žmonas su vaikais įkurdina šeimų skirtoje stovykloje. Šioje stovykloje šeima gauna kambarį, maistą. Už tai per savaitę dirbas vyras turi sumokėti už galvą pusantro svaro. Tad labai brangiai kainuoja. Čia žmonos su vaikais gyvena tol, kol vyrai privačiai susiranda butą ar kambarį.

Privačiai gyvenant, maistas pusiau pigiau kainuoja. O su butais ir kambariais Australijoje nėra lengva. Vienam kitam butą ar kambarį pasiseka ir veikiai gauti. Štai, pvz., mano darbovietėje vienam lietuviui, kurio šeima yra jau pakeliui į Australiją, darbovietės direktorius pažadėjo net visą namuką. Už namuką mokės nuomą.

---

* Praėjusį penktadienį Ceilonas šventė pirmas nepriklausomybės metines. (D/R).

* Pirmas sovietų anglų kalba leidžiamas „Moscov News" laikraštis, pasirodęs 1930 m. ir kurį laiką išeidavęs kasdien. sustabdytas. (D/R).

Tarptautinė padėtis

Mindszentį nuteisus

Vengrijos teismo sprendimas, pasmerkęs Vengrijos primą visą amžių kalėti, visame pasaulyje buvo sutiktas su didžiausiu pasipiktinimu. „Barbarai! — rašė londoniškis kairiųjų „Daily Mirror" — kitaip Vengrijos vyriausybės pavadinti negalima". Trumanas ir Attlee pavedė savo ekspertams nustatyti kiek tas sprendimas pažeidė tų dviejų kraštų pasirašytą taikos sutartį su Vengrija. Pagal ją Vengrija buvo įpareigota laikytis civilizuotų demokratiškų kraštų gyvenimo taisyklių. Nors kardinolas po tam tikro fizinio ir moralinio „apdirbimo" ir prisipažino padaręs jam primetamus veiksmus, tačiau jie pagal civilizuoto pasaulio teisės supratimą dar nėra baustini nusikaltimai. Tik tuo atveju, jei valstybės santvarką rimtai ruošiamasi prievarta pakeisti, galima tokią ruošą kvalifikuoti kaip valstybės išdavimą. Kad Mindszentis nebuvo patenkintas bolševikų režimu — Vakarų akyse dar nėra nusikaltimas.

Tokiu būdu bolševikų bandymą įrodyti pasauliui, kad Vengrijos primas yra tikras nusikaltėlis, reikia laikyti visiškai nenusisekusiu. Priešingai, Kremliaus padiktuotas sprendimas dar kartą įrodė visą Stalino režimo barbariškumą, o ta proga parodytas cinizmas pasipiktinimą tik padidino. V. M.

Geros valios bandymas

Vasario 9 d. Londone prasidėjusią 4 užsienio reikalų ministerių pavaduotojų konferenciją „New York Times" pavadino sovietų geros valios bandymu. Mat, pavaduotojai svarsto Austrijos valstybės sutartį, o ta problema, anot laikraščio, yra pati lengviausia iš visų Rytų Vakarų nesutikimų. Na, pirmieji posėdžiai pagrindo optimizmui dar nedavė.

1948 m. gegužės mėn. pasibaigė paskutinioji šiuo reikalu pavaduotojų konferencija po 110 posėdžių. Tada didžiausia kliūtis buvo sovietų remiamas Jugoslavijos reikalavimas jai atiduoti Austrijos Kaernteno provincijos 2654 km² su maždaug 194.000 gyventojų, kurių tik 30.000 yra slaviškos kilmės. Aišku, kad iš iš tų 30.000 vos maža dalelė nori paragauti Tito režimo. Todėl Tito Stalino santykiams pašlijus, optimistai tikėjosi, kad dabar sovietai Jugoslavijos pretenzijos neberems. Pesimistai tačiau įspėja, kad Kremlius, norėdamas įsigyti Jugoslavijos nacionalistų simpatijas, gali ir toliau palaikyti Jugoslavijos reikalavimus. Pirmame posėdyje sovietų įgaliotinis Zarubinas pareikalavo išklausyti Jugoslavijos atstovo pareiškimo. Žinoma, iš to dar nieko negalima spręsti. Po ilgesnių derybų sovietai gali nusileisti. Kiti ginčų objektai: vokečių turto Austrijoje likimas, kariuomenės klausimas bei DP iškraustymas prie geros valios gali būti dar lengviau išspręsti.

Tačiau pagrindinis klausimas, kuris nulems dabartinių pasitarimų eigą, skamba: ar Sovietų Sąjunga nori atsisakyti nuo savo dabartinių pozicijų Dunojaus baseine ar ne? Juk atitraukdama savo kariuomenę iš Austrijos Sovietų Sąjunga netenka teisės laikyti ir savo įgulų Vengrijoje bei Rumunijoje, nes pagal taikos sutartis su tais kraštais, sovietai, trims mėnesiams po kariuomenės iš Austrijos atitraukimo praslinkus, turi iš jų pasitraukti. Nors tų dviejų kraštų bolševizacija yra varoma visa sparta, tačiau jų nuotaikos toli gražu neduoda sovietams vilčių ten išsilaikyti be kariuomenės pagalbos. Be to, atsitraukimas okupacinių kariuomenių iš Austrijos ir suteikimas jai visiškos nepriklausomybės prieštarauja sovietų interesams ta prasme, kad savaime pagerina jos, Marshallio plano dalyvės, ūkinę būklę. Dėl to Londono diplomatiniuose sluogsniuose į pasitarimus žiūrima pesimistiškai. V. M.

Blogi vokiečių generolai, kurie netarnauja Kremliui

Maskva (Dena). Sovietų kariuomenės „Krasnaja Zviezda" laikraštis rašo apie Vakarų Vokietijos karinę saugumo tarybą. Laikraštis rašo, kad vadovaują sluogsniai realizuoja rūpestingai paruoštą Vakarų Vokietijos remilitarizavimo programą. Kaip ir po pirmojo D. karo, taip ir dabar nuo pat 1945 m. buvę Hitlerio generolai, prisidengę „karinių archyvų, istorinių draugijų ir biurų" vardais, plečia savo veiklą. Iš tikrųjų jie verčiasi karinių vienetų formavimu, mobilizavimu ir buvusių Hitlerio kareivių bei karininkų ieškojimu ir ruošimusi būsimoms karinėms operacijoms.

*

Lake Succesas (Dena/Reuteris). Olandijos vyriausybė iš principo sutinkanti įsileisti vadovaujančius Indonezijos respublikos asmenis į JT posėdžius Lake Succese, tačiau pabrėžiama, kad tai yra susiję su techniniais sunkumais.

Olandijos pasiuntinybė Batavijoje JT tarpininkavimo komisijai Indonezijoje pranešė, kad jos vyriausybė iš principo netrukdysianti respublikininkų atstovų išvykimui.

Stalino pasikalbėjimų technika

Mes jau sykį rašėme apie legendą, skelbiančią, kad žinomas ir tikrai gabus, vėliau pakliuvęs į nemalonę ir atsidūręs kalėjime, sovietų žurnalistas Radekas įkalbėjo Staliną leistis į kalbas su užsienių korespondentais. Į Stalino abejonę, kad jam vargu kas betikės, Radekas atkirto, jog visados atsiras pakankamai kvailių. Kiekvienu atveju užsienių žurnalistai turės perduoti Stalino žodžius, kurie, nors ir būtų grynas melas, padarys šiokios tokios įtakos.

Kad ir kaip būtų, Stalino laiks nuo laiko duodami „pasikalbėjimai" sukelia nemažą susidomėjimą ir ilgai trunkančias diskusijas. Ir tą aplinkybę Stalinas nori išnaudoti savo tikslams. Reikia pastebėti — su pasisekimu. Bent iki šiol.

„Der Spiegel" primena, kad jis 1936 metais pasikalbėjime su amerikiečių žurnalistu R. Howardu tvirtino, kad jis neturįs jokių planų kituose kraštuose sukelti revoliucijas. Girdi, „revoliucijų eksportas yra nesąmonė". Na, mes gerai žinome, kad po to revoliucija buvo išeksportuota į visus kaimyninius kraštus su dideliu pelnu pačiai Sovietų Sąjungai.

1943 m. gegužės mėn. Stalinas suteikė pasikalbėjimą Reuterio korespondentui Kingui. Jame jis paskelbė apie kominterno paleidimą. Jis tą pasikalbėjimą sąmoningai davė ne amerikiečiui, bet anglui, nors jis buvo skirtas Franklinui Delano Rooseveltui. Mat, Stalinas nenorėjo, kad tai būtų visai aišku. Tas pasikalbėjimas Rooseveltui davė vilties kad jis savo „asmenišku žavesiu" Staliną atves į gerą kelią, o Sovietų Sąjungą virs „krikščioniško bei demokratiško kraštu". Su ta viltimi Rooseveltas pasirašė Teherano ir Jaltos susitarimus. Ta viltis buvo pagrindas ir Jungtinių Tautų idėjai. Tačiau gyvenimo praktika parodė ką kita.

Dabar — sausio 27 d. — Stalinas vėl griebėsi seno triuko, siekdamas sustabdyti nepalankią sovietams įvykių eigą. Šį kartą jis pasirinko amerikiečių korespondentą, JAV laikraščių magnato Hearsto žinių agentūros „International News Service" Europos atstovybės direktorių Kingsburį Smithą. Įdomu, kad Hearsto laikraščiai turi aiškiai prieškomunistinį nusistatymą. O Višinskis Hearsto vardą paminėjo savo ilgame „karo kurstytojų" sąraše, perskaitytame iš JT kalbėtojų tribūnos. Stalinas sąmoningai pasirinko tą garsintuvą, matyt, tikėdamas, kad per Hearstą sakomiems žodžiams bus daugiau pasitikėjimo.

Įdomu, kad Kingsburys Smithas tris dienas negalėjo paskelbti jau kišenėje turimo pasikalbėjimo. Mat, tas pasikalbėjimas turėjo būti paskelbtas po ilgo sovietų užsienio reikalų ministerijos komentaro apie Vakarų Europos Uniją ir Atlanto paktą bei notos Norvegijai. Tokiu būdu Smithas tik sekmadienį po pietų, t. y. sausio 30 d. galėjo paskelbti savo „tariamą" pasikalbėjimą su Stalinu. Tuo laiku pasikalbėjimą paskelbė ir sovietų radijas.

Mes sakėme „tariamą" pasikalbėjimą dėl to, kad normaliai Stalinas su žurnalistais visai nesikalba. Ilgai sėdėjęs Maskvoje amerikiečių reporteris Robertas Shapira taip vaizduoja visą „pasikalbėjimo" eigą:

Maskvos užsienio reikalų ministerijos spaudos šefas, pagal nurodymą iš viršaus, neaiškiai kuriam nors korespondentui užmina, kad, gal būt, galima būtų suorganizuoti pasikalbėjimą su „juo". Tačiau korespondentui nereikia sukti galvos formuluojant klausimus.

Apie vidurnaktį skambina telefonas. Spaudos skyriaus v-kas praneša žurnalistui, kad jis jau gali pasiimti „pasikalbėjimą". Susijaudinęs korespondentas skuba į Kremlių. Prie vartų jis rodo savo liudijimus. Karininkas jį palydi į sekantį kambarį. Ten jį pasitinka valdininkas — gal būt, tik durininkas — ir įteikia jam voką. Ten jau surašyti ir klausimai ir atsakymai.

Grįždamas namo žurnalistas jaučiasi degraduotas. Iki paprasto laiškanešio. Tačiau, antra vertus, jis žino, kad jo kišenėje esąs laiškas padarys istoriją.

K. Smithas turėjo tris dienas laukti. Vėl po trijų dienų Stalinas jam pasiuntė dar vieną klausimą su atsakymu. Ten jis siūlė Trumanui susitikti Maskvoje, Karaliaučiuje, Odesoje arba Jaltoje, o jei ne, tai „užsienyje" Lenkijoje ar Čekoslovakijoje.

Tokia tat yra garsiųjų Stalino „pasikalbėjimų" technika. Tenka pastebėti, kad jie jau nebedaro tokio įspūdžio, kaip anksčiau. Tiesa, jie vis dar randa platų atgarsį, tačiau Stalino žodžius retai kas priima už gryną pinigą, vis daugiau stengiamasi įžiūrėti, kas stovi tarp eilučių. (Lo).

Ištrėmė JAV vicekonsula

Budapeštas (Dena/Reuteris). Vengrijos vyriausybės informatorius praneša, kad JAV vicekonsulas Budapešte S. Steussis iš Vengrijos išvyko į Austriją. Jis esąs „dėl špionažo ir žmonių šmugeliavimo per sieną" ištremtas.

Reikalauja aiškiai pasisakyti vyriausybę

Batavia (Dena/Reuteris). Anetos žinių agentūros pranešimu, Olandijos aukštasis komisaras Indonezijoje dr. L. Beelas grasino atsistatydinsiąs, jeigu Olandijos vyriausybė nepadarysianti aiškaus sprendimo dėl ST rezoliucijos. Bijoma, kad kiekvienas tolimesnis vyriausybės pareiškimo uždelsimas neigiamai veiks į numatomus pasitarimus tarp Indonezijos respublikininkų ir federalistų.

Tokajevas apie Kremliaus planus

Jau kuris laikas londoniškis „Sunday Express" ir Vokietijoje išeiną amerikiečių „Die „Neu Zeitung" (840.000 skaitytojų) bei britų „Welt am Sonntag" (virš 1.000.000 skaitytojų) spausdina pabėgusio sovietų pulkininko Gregorijaus A. Tokajevo reveliacijas apie Kremliaus planus. Pulkininkas G. A. Tokajevas yra Lenino ordeno kavalierius ir vienas iš vadovaujančių sovietų aviacijos specialistų. Vokietijoje jam buvo pavesta išaiškinti kai kuriuos vokiečių aviacijos išradimus. Ta proga pasinaudodamas jis jau 1947 m. iš Berlyno su žmona ir vaiku automobiliu pabėgo į britų zoną. Iš ten pateko į D. Britaniją, apie ką oficialiai buvo pranešta tik pereitais metais. Dabar jis paskelbė ir savo reveliacijas: „Aš žinau slaptus politbiuro planus", su kuriais norime trumpai supažindinti ir savo skaitytojus.

Tokajevas teigia:

Svarbiausias faktas, kurį reikia žinoti apie Sovietų Sąjungą, yra tas, kad Stalinas nešposauja. Jis rimtai galvoja apie pasaulio viešpatavimą. To tikslo jis sieks visomis priemonėmis, neišskiriant ir karo.

Mes tikriausiai jau turėtumėm karą arba bent sunkų incidentą Berlyne, jei ne trys faktai: 1. amerikiečių atominės bombos monopolis, 2. anglų amerikiečių aviacijos persvara, 3. nepasitenkinimas Sovietų Sąjungos gyventojų tarpe.

Toliau Tokajevas aiškina, kad Sovietų Sąjungos paskutinis tikslas yra viso Pasaulio Sovietų Sąjunga. Tą galima išskaityti visuose bolševikų raštuose, o ir pats Stalinas pasakė: „Proletariato diktatūros teorija nėra specifinė rusiška teorija, bet neišvengiama visų kraštų teorija".

Vakaruose bandoma tą tikslą laikyti tik tuščia fraze, bet sovietai jam rengiasi ir ginkluojasi. Tam tikslui politbiuras sutelkė visas pastangas. Kiekvienoje srityje karštligiškai ruošiamasi kovai.

Žinia, kad amerikiečiai turi atominę bombą, politbiurą sukrėtė daugiau, negu vokiečių užpuolimas 1939 metais. Todėl nuo 1945 m. Sovietų Sąjungoje viskam, kas tik liečia atominę bombą suteikiama pirmenybė. Kremliaus valdovai žino, kad neturėdami atominės bombos, jie negali galvoti apie karą su JAV. Todėl visaip stengdamiesi ją įsigyti, jie stengiasi išnaudoti savo naudai visas kapitalistinio pasaulio krizes ar sukilimus.

Pirmasis uždavinys: Europa

Po karo pabaigos Stalinui ir jo draugams vaidenosi įsigalėjimas Europoje ir Azijoje. Politbiuras net tikėjosi jau 1950 metais pasidaryti Europos viešpats, tačiau komunistų nesekmė Italijoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje, prieškomunistinis britų darbininkijos nusistatymas, Tito „išdavimas" ir Marshallio planas pavertė tą svajonę niekais.

Visa tai privertė peržiūrėti strategiją. Politbiuras suprato, kad kova Europoje bus sunkesnė, negu anksčiau manyta. Taip pat pasirodė, kad pavojinga visomis jėgomis kibti į šį uždavinį, kol dar neišspręstas antras. Todėl politbiuras visą dėmesį nukreipė į Aziją. Jo tikslas patikrinti sau saugų užnugarį.

Antrasis uždavinys: Azija

Anot Tokajevo, tautinės Kinijos kritimas pralenkė visus sovietų specialistų drąsiausius apskaičiavimus. Prie to prisidėjo amerikiečių bandymai Kinijoje sudaryti koalicinę vyriausybę. Pagaliau pagalbos Čiangkaišekui sustabdymas buvo tiesioginė pagalba komunistų vadui Maocetungui. Nejaugi — klausia beviltiškai Tokajevas — vakarų diplomatai dar nesuprato, kad kiekvienas kompromisas su komunistais reiškia tiesioginį pavojų pasaulio taikai? Visos viltys, kad Mao eis Tito pėdomis niekuo neparemtos. Iki šiol jis nenukrypo nuo partijos linijos ir neatrodo, kad kada nors nukryptų. Jis gauna iš sovietų pagalbos žmonėmis (specialistais) ir medžiaga (japoniškais ir rusiškais ginklais).

Įsigalėjus Kinijoje, Stalinui bus atviros durys į Indokiniją, Burmą, Malajus ir Olandų Indiją.

Tada Stalinas laikys 2. uždavinį išspręstu ir vėl atsisuks į Vakarus. „Jei nepasiseks Maskvos žygio Rytuose sulaikyti — teigia Tokajevas — susirėmimas Vakaruose įvyks Stalinui palankiomis sąlygomis".

1946 metais Molotovas grįždamas iš užsienių reikalų ministerių konferencijos, kurioje po ilgesnės pertraukos vėl išryškėjo Rytų — Vakarų nesutikimai, sustojo Berlyne. Tąsyk jis pareiškė sovietų karinės administracijos karininkams:

„Amerikiečiai per daug įsivaizduoja. Jie yra turtingi, arogantiški ir turi imperialistinių tikslų. Jie yra pasiryžę Europą paversti savo kolonija. Mes tačiau turime kitą tikslą: suvienyta demokratinė Vokietija su sostine Berlyne! Mes suduosime Vakarų valstybėms, kurios yra tikri Europos darbo klasių, o tuo pačiu ir Sovietų Sąjungos, priešai, sunkų smūgį".

Sovietų vadai JAV nelaiko tauta, bet tik kenkėjų ir kitų tautų išstumtųjų sambūriu. Tokia pažiūra paaiškina viltį, kad JAV po smarkaus smūgio sugrius kaip kortų namelis.

Kad ir kaip būtų, sovietų akyse Vokietija yra pirmas ir greičiausiai lemiamas kovos Europoje laukas. Karlas Marxas 1848 m. pareiškė, kad „dabar komunistai turi savo energiją sukoncentruoti Vokietijoje". To posakio sovietai neužmiršo. Tokajevas sako:

„Aš visados susijaudinu, kai pastebiu, kad Vakarų tautos paprastai nenori įžiūrėti to likimo, kurį jiems ruošia sovietai. Tas faktas, atvykus į Vakarus, mane baisiai sukrėtė".

Dėl sovietų siekimų negali būti jokios abejonės. Tezė apie neišvengiamą kovą su išsigimstančiu kapitalizmu yra sovietų pasaulėžiūros branduolys. Tikroji geležinė uždanga yra tas lengvamaniškumo šydas, kuriuo žmonės uždengia savo protą, nenorėdami nemaloniai tiesai pažiūrėti į akis — konstatuoja Tokajevas.

Hitleris apgavo Staliną — Stalinas Vakarus

Politbiuras, siekdamas tų savo tikslų, nenorėjo įsimaišyti į 2. D. karą. Tik tada, kai Vakarai nukraujuos, bolševizmas norėtų užimti susidariusią tuštumą.

Tačiau Hitleris pirmas pradėjo. 1941—43 metais sovietų padėtis buvo tokia bloga, kad jie turėjo išsižadėti visų toli siekiančių planų. Tada Stalino įsakymu buvo liautasi kritikuoti Vakarų visuomeninę santvarką. Prasidėjusią Vakarų Sovietų koaliciją Stalinas iš pat pradžių vertino kaip vedybas iš apskaičiavimo.

1943 m. padėtis pasikeitė. Stalingradas ir el Alameinas parodė, kad Vokietija karą pralaimėjo. Anglosaksai pradėjo svarstyti Churchillo planą išsikelti Balkanuose. Tas planas sovietams nepatiko ir jie bandė visais būdais įkalbėti nuo jo atsisakyti. Amerikiečių (Marshallio ir Eisenhowerio) planas invaziją vykdyti Prancūzijoje labai patiko sovietams. Jie, mat, slaptai tikėjosi, kad ji nepasiseks. Amerikiečių bei britų išlipimą Normandijoje Stalinas sveikino telegrama, tačiau iš tikrųjų sovietams tai buvo nemaloni staigmena.

Tokajevas teigia: aš negalėjau tikėti, kad Vakarų santarvininkai, kurie įsipareigojo mažus kraštus išvaduoti, juos tik tam išgelbėjo iš vokiečių, kad atiduptų sovietams. Tačiau klydau.

Vakarai dar galėjo savo klaidą atitaisyti, jei nebūtų netikėtai sulaikę savo sėkmingos ofenzyvos. Vakarai nesiskubino, kas leido sovietams, paaukojus milijono kareivių gyvybes, greičiau įsigalėti Vidurinėje Europoje. Užtat sovietai buvo dėkingi generolui Eisenhoweriui, iš kurio tikėjosi vis naujų nuolaidų. Tuo tarpu anglas Montgomerys geriau permatė sovietų tikruosius tikslus ir dažnai sakydavo: „Ne". Tik britų užsispyrimas neleido sovietams užimti visą Šlezvigą Holšteiną ir tuo būdu prieiti iki Siaurės jūros.

Vokiečiai neina kartu

Po Berlyno okupacijos sovietų politika sutelkė visas pastangas įsigalėti visoje Vokietijoje. Jie nesigailėjo lėšų propagandai, tačiau ji neatnešė reikiamų rezultatų. Jau 1947 m. sovietų karinė administracija gavo direktyvų sudaryti Berlyne tokias sąlygas Vakarų santarvininkams, kad jie patys išsineštų. Kartu sovietai rūpestingai ruošia iš vokiečių belaisvių komunistinius kadrus. Tiesa, Pauliaus armijos kaip tokios nėra, tačiau visoje Rusijoje yra daugybė specialių politinio lavinimo kursų. Pačioje Vokietijoje sovietai ruošia savo zonos „policiją", kuriai pasiekus atitinkamą dydį, jie pasiūlys Vakarams atitraukti okupacines kariuomenes. Kas tada bus — Tokajevas palieka spręsti savo skaitytojams. (B. d.).

* Automatais ginkluoti lenkų DP užpuolė keletą vokiečių ūkininkų sodybų ir jas apiplėšė. Iškvietus policiją po susišaudymo du lenkai buvo suimti. Kiti su sunkvežimiu pabėgo. (UP).

* Kovo pradžioje Belgijos, Olandijos ir Liuksemburgo vyriausybės tarsis muitų reikalais. (D/R).

TRUMPOS ŽINIOS

AIRIJA

* Airijos ministeris pirmininkas Costello ir buvęs ministeris pirmininkas De Valera paskelbė 4 Airijos partijų vardu bendrą atsišaukimą prieš Airijos padalijimą. (D).

BELGIJA

* Belgijos primas kardinolas van Roey kartu su Belgijos vyskupais išleido ganytojinį laišką, kuriame, kardinolo Mindszenčio nuteisimas pavadintas „teisės parodija". Vasario 20. d. visos Belgijos maldyklos melsis už kardinolą. (D/R).

BULGARIJA

* 15 vadovaujančių evangelikų eklezijos asmenų Bulgarijoje netrukus bus teisiami. Jie kaltinami špionažu ir nusikaltimu devizų potvarkiui. (D).

D. BRITANIJA

* Londono antikvaras Germanas nori iššaukti Prancūzijos policijos šefą į dvikovę, kad atkeršytų už įžeidimą, kuris yra padarytas jo sūnums ir Britanijos vėliavai. Jo du sūnūs 16 ir 17 metų Paryžiuje buvo suimti už devizų potvarkių nesilaikymą.

* Britų jūrininkai teigia, kad Temzės žiotyse matę du banginius. (D/Afp).

INDIJA

* Indijos ministeris pirmininkas Panditas Nehrus parlamente pareiškė, kad Indijos vyriausybė šiuo metu tariasi su oficialiais amerikiečių atstovais dėl draugiškumo prekybos ir laivininkystės sutarčių projektų, kurie buvo pasiūlyti amerikiečių. (D/R).

* Mahatmos Gandžio žudiką Godsę ir jo bendrininką Abtę New Delhyje ypatingasis teismas pasmerkė mirties bausme.

* Indijos ministeris pirmininkas Panditas Nehrus parlamente pranešė, kad tarp Indijos ir Portugalijos prasidėsią pasitarimai dėl portugalų nuosavybių Indijoje.

IŠ VISUR

* Keturių didžiųjų valstybių užsienio reikalų ministerių ypatingieji įgaliotiniai Austrijos taikos sutarties pasitarimuose nesusitarė dėl karinės klauzulės. (D).

* Burmos vyriausybė Inseino srityje įvedė išimties būklę. Policija saugo vyriausybės pastatus, čia įvykus demonstracijoms.

* Siaurinės Korėjos liaudies respublikos užsienio reikalų ministeris Pakonyongas JT generalinį sekretorių Trigvę Lie telegrafu prašė priimti Siaurės Korėją į JT. (D/Afp).

* Islandija pripažino de facto Izraelį.

IZRAELIS

* Buvęs Šterno gaujos vadas Friedmanas Yellinas, kuris nuteistas 8 m. kalėjimu, Izraelio vyriausybės amnestuotas. (D/Afp).

* Izraelio užsienio reikalų ministerija praneša, kad Perus pripažino Izraelį. Tai yra jau 38 valstybė, pripažinusi Izraelį.

* Izraelio konstituantė pirmadienį susirinko savo pirmojo posėdžio. (D).

JAPONIJA

* Japonijos parlamentas Jošidą išrinko naujos vyriausybės ministeriu pirmininku.

JUNGT. TAUTOS

* Jungtinių Tautų ūkinė ir socialinė komisija priėmė Ceiloną į UNESCO. (D/R).

* Saugumo Taryba šią savaitę svarstys Triesto klausimą. (D).

* Saugumo Taryba atmetė sovietų rezoliuciją dviem balsais prieš ir devyniem susilaikius, kurioje buvo reikalaujama nustatytu laiku penkioms didžiosioms valstybėms pranešinėti apie savo kariuomenės pajėgumą ir apsiginklavimą bei uždrausti atomines bombas. (D/R).

LENKIJA

* Katovicų vyskupas Adamskis savo ganytojiniame laiške apkaltino Lenkijos vyriausybę dėl religijos pamokų uždraudimo ir kryžių pašalinimo iš katalikų mokyklų pietų Lenkijoje. (D).

NORVEGIJA

* Norvegijos parlamento rinkimai įvyks šių metų spalio 10 d. (D/Afp).

OLANDIJA

* Olandijos ministerių kabineto nepaprastame posėdyje Indonezijos politikos klausimais nepasiekta jokio susitarimo.

PRANCŪZIJA

* Prancūzijos žurnalistai streikavo 24 val., reikalaudami pakelti atlyginimą. (D).

* Generolas de Gaulle Lilleje atidarė antrąjį prancūzų liaudies unijos (RPF) kongresą. 3000 delegatų de Gaulle pareiškė, kad kongreso darbas turės didelės reikšmės Prancūzijos ateičiai. (D/R).

SVEDIJA

* Dr. Akselis Munthė, karaliaus Gustavo asmeninis gydytojas ir žinomas švedų rašytojas, penktadienį mirė. (D/R).

ŠVEICARIJA

* Šveicarija, kaip 46 valstybė, įstojo į JT tarptautinę kultūros ir švietimo organizaciją (UNESCO). (D).

TURKIJA

* Turkijos užsienio reikalų ministeris Sadakas išvyko į Londoną, kur susitiksiąs su užsienio reikalų ministeriu Bevinu. (D/R)

* Turkijos vyriausybė pranešė, jog ji kreipsiantis į Haagos tarptautinį teismą, kad paleistų suimtą turkų karininką. (D/Afp)

VATIKANAS

* Popiežius Pijus XII dvidešimtmečio Laterano sukakties proga priėmė Italijos užsienio reikalų ministerį de Gasperį. Audiencija truko 50 minučių. (D/R).

VENGRIJA

* Vengrijos vyriausybė ketina paskelbti Mindszenčio bylos dokumentus, tarpe jų ir kardinolo laišką JAV prekybos atstovui Budapešte ir Vengrijos teisingumo ministeriui.

VOKIETIJA

* Žymus pietų Vokietijos psichologas Dr. Reiffmannas pareiškė, kad kardinolas Mindszentis gaudavęs svaiginamų pilulių. Reiffmannas mano, kad Mindszentis pilules gaudavęs maisto patiekaluose, apie tai nieko nežinodamas. Jų įtakoje kitaip aiškino savo praeitį. (D).

Norvegija savo likimą sieja su Vakarais

Išaiškino emigracijos „vaizbą"

Passau (Dena). Frankfurto kriminalinė policija išaiškino emigracijos klastą, kurios aukomis buvo per 300 asmenų iš amerikiečių zonos, kurių tarpe daugiausia pabėgėlių ir DP.

Nukentėjusieji, remdamiesi praėjusių metų grodžio 10 d. vengrų laikraštyje „Hungarian" įdėtu skelbimu, kur buvo ieškoma „naftos versmėms darbininkai į užjūrius", pasiuntė į Frankfurtą visus savo asmens dokumentus ir 67,80 DM kelionės išlaidų.

Norinčiųjų emigruoti dokumentai ir 10.000 DM buvo aptikta ir konfiskuota, gi pačiam „telkėjui" pasisekė pabėgti.

Ir ministerio pareiškimus kartais dementuoja

Washingtonas (Dena/Reuteris). JAV krašto apsaugos ministerijos armijos skyriaus informatorius kategoriškai dementavo iš Tokijo žinias, kad JAV karo atveju apleisiančios Japoniją ir todėl dabar galvojančios skubiai atitraukti savo okupacines pajėgas.

Informatorius toliau nekomentavo žinias, kurios buvo paskelbtos amerikiečių laikraščiuose, kad tai pasklido iš armijos ministerio Royallio, kuris šiuo metu lankosi Tolimuosiuose Rytuose.

Rimtai reikalauja tunelio per Lamanšą

Londonas (Dena/Reuteris). Londone transporto specialistai reikalavo Prancūzijos transporto ministerio Pineau garbei pravesti tarp D. Britanijos ir Prancūzijos tunelį. Britų parlamento atstovas Bullockas pranešė, kad raštas, kuriuo Britanijos ir Prancūzijos vyriausybės visų partijų 200 atstovų raginamos šį klausimą tuojau apsvarstyti, būsiąs pateiktas britų parlamentui.

Kol yra kovotojų, laisvė nenugalėta

Vatikanas (Dena/Reuteris). „Osservatore Romano", Vatikano laikraštis, protestuoja laisvų žmonių ir katalikų vardu prieš Mindszenčio nuteisimą ir rašo: „Kol kardinolas bus kalinamas, tol tautos žinos, kad laisvė dar nėra nugalėta". Popiežius Pijus XII pirmadienį sušaukęs slaptą ir ypatingą kardinolų posėdį, kuriame jis, informuotų sluogsnių pranešimu, pasisakysiąs savo nusistatymą dėl kardinolo Mindszenčio bylos.

Visame Vakarų pasaulyje kardinolo nuteisimas sukėlė didelį pasipiktinimą. Demokratų frakcijos lyderis amerikiečių kongrese McCormackas pareiškė, kad Mindszentis nuteistas komunistų, kadangi jis tikėjo žmoniškumą ir žmogaus teises.

Dallina atskirus straipsnius

New Yorkas (Dena/Reuteris). „New York Times" Washingtono korespondentas rašo apie amerikiečių pasiūlymą, kuriuo Atlanto paktas neturėtų remtis tik „karine" parama. Pakto projekte sakoma, kad pasirašiusios valstybės yra įpareigotos „nedelsiant imtis karinių ar kitų priemonių". Užsienio reikalų ministeris Achesonas Atlanto pakto valstybių pasiuntiniams pareiškė, kad šis pakeitimas palengvinsiąs šio pakto priėmimą JAV senate. Achesonas taip pat pasiūlė, kad paktas įsigaliotų tik po visų signatarinių valstybių ratifikavimo. Pagal projektą paktas įsigaliotų tada, kai jį ratifikuotų pusė signatarinių valstybių.

Darbiečiai ekonominių planų kops į rinkiminę pergalę

Londonas (Dena/Reuteris). Britų darbo partijos valdyba susirinko posėdžio, kad paruoštų antrąjį penkmečio planą, kuriuo partija tikisi 1950 m. rinkimuose surinkti daugiausia balsų. Planas savo provizoriniame projekte numato svarbiųjų įmonių socializavimą. Tarp jų: chemijos pramonės trestą, draudimo įstaigas, vandens aprūpinimą, laivų statyklas, miltų perdirbimo pramonę, cukraus pramonę ir kai kurias paskirstymo organizacijas, ypač akmens anglių ir žemės ūkio gaminių. Numatytas sąrašas iki galutinio plano priėmimo valdybos gali būti žymiai susiaurintas. Jis būsiąs pateiktas patvirtinti darbo partijos visuotinėje konferencijoje gegužės mėnesį.

Portugalijoje nesklandūs prezidento rinkimai

Lisabona (Dena / Reuteris). Opozicijos kandidatas Portugalijos prezidento rinkimuose gen. de Matosas vasario 11 d. oficialiai savo kandidatūrą atšaukė. Kaipo priežastį jis nurodė tai, kad vyriausybė neteikė jam tų pačių teisių, kokių teikia vyriausybės kandidatui, dabartiniam valstybės prezidentui maršalui Carmonai.

Washingtonas (Dena/Reuteris). Demokratų atstovas Jacksonas pareiškė, kad

Norvegija sutinka savo likimą surišti su Vakarų valstybėmis ir įstoti į šiaurės Atlanto gynymosi paktą.

Šis pareiškimas buvo padarytas po neoficialaus pasikalbėjimo su Norvegijos užsienio reikalų ministeriu Lange, kuris dabar yra JAV.

Norvegijai palengvės sprendimas

Washingtonas (Dena/Reuteris). Norvegijos užsienio reikalų ministeris Langė ir JAV užsienio reikalų ministeris Achesonas pranešė, kad po rūpestingo išnagrinėjimo Norvegijos saugumą liečiančias problemas jie nepadarė jokio sprendimo dėl Norvegijos dalyvavimo Atlanto pakte.

Achesonas pareiškė, kad JAV yra labai suinteresuotos dėl Norvegijos saugumo išlaikymo. Bet šiuo metu yra neįmanoma pranešti bet kokias smulkmenas apie amerikiečių ginklų pagelbos Europai apimtį. Į Dr. Langės paklausimą, kokių garantijų Norvegija gautų iki to laiko, kol bus sudarytas Atlanto paktas, Achesonas atsakė, kad jis tuo tarpu į šį klausimą negali atsakyti, bet jis patikino, kad JAV niekada nepaliktų užpuolimo atveju abejingos ir nuošalyje.

Po 15 minučių trukusio pasimatymo su Trumanu Langė pareiškė, kad prezidentas parodė jam didžiausio nuoširdumo ir jo reikalų didelį supratimą. Pasimatymo su prezidentu metu Norvegijos gynimo klausimu nebuvo tartasi.

Prieš išvykdamas į Londoną Langė pareiškė, jog jis nemano, kad galimas būtų koks nors kompromisas tarp planuojamo Atlanto pakto ir Skandinavijos gynimosi pakto. Reikalinga pasirinkti arba viena arba kita. Grįžęs į Norvegiją jis painformuos vyriausybę ir parlamentą, ir jie pasirinks tolimesnę veikimo kryptį. Po jo kelionės JAV Norvegijai būsią daug lengviau pasirinkti veikimo kryptį.

Atvykęs į Londoną, pirmadienio rytą Langė vizitavo užsienio reikalų ministerį Beviną.

Ekskomunikavo Mindszencio bylos kaltininkus

Vatikanas (Dena). Pirmadienį Vatikane buvo sušaukta nepaprasta konsistorija, kurioje dalyvavo 16 kardinolų. Tą konsistoriją popiežius sukvietė tučtuojau, kai tik buvo paskelbtas kardinolo Mindszenčio bylos sprendimas.

Konsistorijos metu popiežius atkartotinai išreiškė savo apgailestavimą dėl kardinolo Mindszenčio nuteisimo.

Tarp kita ko popiežius pastebėjo, kad kardinolo Mindszenčio elgimasis bylos metu yra sunkiai suprantamas; jo elgimąsi galima laikyti kaip rezultatą padarytos slaptos įtakos. Kaipo įrodymas yra faktas, kad tokios energijos ir gyvybiškumo pilnas Mindszentis staiga pasirodė silpnas ir netikras, ir atrodė, jog jis kaltina pats save, o ne tuos, kurie jį apskundė ir nuteisė.

Teismo sprendimas yra ne tiktai didelis smūgis eklezijai, bet ir kiekvienam, kuris pasisako už žmonių laisvę.

Visuomenei nebuvo leista laisvai stebėti bylos eigą. Daug žmonių už Vengrijos sienų, kurie norėjo stebėti bylą, negavo leidimo. Be to, įstaigos, kurios tą bylą sprendė, rūpinosi ne viską parodyti, kas vyksta.

Popiežius pabrėžė turįs pareigą teigimus, kad kardinolas Mindszentis rengęs planus Vengrijai užviešpatauti ir davinėjęs nurodymus Vengrijos respublikai ir jos vadams priešintis, atremti kaip nepagrįstus ir neteisingus.

Šventasis Sostas ekskomunikavo visus tuos, kurie prieš kardinolą Mindszentį pakėlė savo rankas arba jiems talkininkavo. Be to, pagrasinta ekskomunika visiems tiems, kurie ateityje padarys panašius nusikaltimus.

Eisenhoweris vėl vadovaus JAV gener. štabui

Washingtonas (Dena). Prezidentas Trumanas penktadienį pranešė, kad generolas Eisenhoweris pakviestas laikiniu JAV generalinio štabo pirmininku. Generalinis štabas apima sausumos, jūros ir oro karines pajėgas. Šio kvietimo priežastys neskelbiamos.

Gen. Eisenhoweris, kuris karo metu buvo vyriausiuoju aliantų karinių pajėgų vadu, praėjusiais metais išstojo iš amerikiečių armijos ir užėmė Kolumbijos universiteto prezidento postovį.

Prezidentas Trumanas pranešė, kad gen. Eisenhoweris laikinai paskirtas pirmuoju kariniu tarėju bei vyriausio kariuomenės vado (prezidento Trumano) ir krašto apsaugos ministerio (Forrestalio) tarėju. Šiose pareigose Eisenhoweris kaip pirmininkas dalyvausiąs armijos, aviacijos ir laivyno štabų viršininkų posėdžiuose. Atsižvelgiant į gen. Eisenhowerio kitus įsipareigojimus, jis šias pareigas eis tik ribotą laiką.

„New York Times" Washingtono korespondentas rašo, kad pagrindinės priežastys, dėl kurių gen. Eisenhoweris paskirtas jungtinio generalinio štabo viršininku, yra varžybų reikalingumas tarp armijos, laivyno ir aviacijos, kad būtų išspręstos aktualiausios strateginės problemos.

Prezidentas Trumanas prašysiąs kongresą praplėsti tautinio saugumo įstatymą ir įsteigti vieną vieninteli armijos, laivyno ir aviacijos generalinio štabo viršininko postovį.

* Mülhausene dvi ūkininkės nusinuodijo išgėrusios 25 litrus slyvinės degtinės. (D).

„Prancūzija ant bedugnės krašto"

Valencienne (Dena). 7000 klausytojų gen. de Gaullė pareiškė, kad Prancūzija morališkai ir materiališkai stovi ant bedugnės krašto. Jo nuomone, turi būti padėta milžiniškų pastangų, kad Prancūzija būtų padaryta nepriklausoma nuo kitų kraštų.

Iš savo pareigų pasitraukė Prancūzijos teisingumo ministeris Marie. Jo pasitraukimas motyvuojamas sveikatos sumetimais, nes jam karo metu dvejus metus teko išbūti Buchenvaldės koncentracijos stovykloje, kurioje jis gavo plaučių ligą.

Atlanto paktas bus netrukus

Washingtonas (Dena/Afp). Kanados ministeris pirmininkas Laurentas atvyko, kaip jau anksčiau buvo paskelbta, į Washingtoną, kur jis aplankys prezidentą Trumaną.

Spaudos atstovams jis išreiškė viltį, kad Atlanto paktas bus sudarytas netrukus.

Wallacė irgi prasižiojo dėl Atlanto pakto

Pažangiųjų (Wallacės) partijos valdyba reikalavo prezidentą Trumaną „atverti taikai vartus", priimti Stalino siūlymą ir tartis dėl sovietų amerikiečių nuomonių skirtumų išlyginimo.

Vadovaujančios partijos asmenybės, tarp tų ir Wallacė, kartu reikalavo nutraukti visas pastangas dėl Atlanto pakto sudarymo.

Nennis aiškins savo politiką amerikiečiams

Rymas (Dena/Reuteris). Italijos kairiųjų socialistų vadas ir bendradarbiavimo su komunistais šalininkas Nennis priėmė amerikiečių pažangiosios partijos vado Wallacės kvietimą šį pavasarį su paskaitomis aplankyti JAV.

Nennis pareiškė, kad jis numato JAV išbūti tris savaites ir amerikiečiams išaiškinti, kodėl jis ir jo draugai atmeta politinių ir karinių sąjungų politiką.

Gen. Rudenka Kravčenkos byloje

Paryžius (Dena/Afp). Iš Maskvos į Paryžių atvyko gen. Rudenka ir maj. Fedorovas, kurie bus Kravčenkos byloje komunistų liudininkais.

Iš pradžių buvo manoma, kad tai yra tas Rudenka, kuris Nürnbergo byloje buvo sovietų prokuroro padėjėjas, bet vėliau paaiškėjo, kad jis tebuvęs sovietų užpirkimo komisijos viršininkas Washingtone, kuriai 1944 m. priklausė ir Kravčenka.

Ir Palestinoje neteisėti imigrantai

Haifa (Dena/Reuteris). Ta proga, kad iš Kipro salos internuotųjų stovyklų atvyko į Palestiną paskutinieji žydų pabėgėliai, buvo paskelbtas pranešimas apie nelegalią žydų imigraciją į Palestiną.

Iš to pranešimo aiškėja, kad „Mossad" organizacija nuo 1934 m. iš viso į Palestiną neteisėtai įgabeno 140.000 asmenų.

„Akhbar El Yom" savaitraščio korespondentas iš Washingtono informuoja, kad JAV vyriausybė įsikiš į Izraelio Egipto ginklų paliaubų derybas Rodoso saloje, kad būtų įveiktas tų derybų mirties taškas ir duotas akstinas joms sėkmingai vystytis toliau. Savaitraštis mano, kad JAV pareikalus žydus ST rezoliuciją dėl ginklų paliaubų ir demarkacijos linijos tinkamai respektuoti.

Sovietai nori eksploatuoti Kinijos žemės turtus

Sanchajus (Dena). Nepaprasta taikos delegacija, kuriai vadovauja Dr. Jenas ir Chaolicė, sekmadienį išvyko į Pekingą, kai buvo gauta žinia, kad komunistai sutinka ją priimti.

Cingtave, paskutiniame šiaurinėje Kinijoje tautinės kariuomenės laikomame mieste, kilo neramumai, kurių metu gyventojai puolė ir norėjo apiplėšti krautuves ir privačius butus. Tame mieste dar tebėra 200 užsieniečių, kurių tarpe yra 70 amerikiečių. Jų apsaugai yra laikomas vienas amerikiečių jūrininkų batalijonas.

Į šiaurę nuo Nankingo, išilgai Pengpuko geležinkelio linijos, komunistai sutraukė per 200.000 kareivių.

Sovietų Sąjungos atstovai pradėjo derybas su Kinijos užsienio reikalų ministerija ir šiaurės vakarų provincijų įstaigomis dėl žemės turtų eksploatacijos Sinkiange.

Dullesas: Sovietai savo tikslų niekada nepasieks taikingomis priemonėmis

Philadelphija (Dena/Afp). Respublikininkų partijos tarėjas užsienio politikos klausimais Fosteris Dullesas Pensilvanijos universitete pareiškė, jog sovietų vyriausybei yra aišku, kad ji savo tikslus, kurių siekia pasaulyje, niekada neįgyvendys taikingomis priemonėmis. Laisvojo pasaulio tautos nusigręžta į JAV, kadangi amerikiečiai niekiena jokių užgrobimų ir kadangi tos tautos tiki, jog amerikiečiai pakankamai yra išmoningi ir turi gana idealų, kad komunistų pastangas sustabdytų.

Washingtonas (Dena/Reuteris). Kanados ministeris pirmininkas Laurentas pranešė, kad Kanados ir JAV vyriausybės planuoja šiaurinėje Kanadoje įrengti platų radaro stočių tinklą.

Tas tinklas pirmoje eilėje turi tarnauti gynimosi tikslams nuo aviacijos puolimų Arktikoje, kadangi karinių specialistų nuomone karo atveju Sovietų S-ga iš ten pultų.

Dėl plataus radaro stočių tinklo įrengimo JAV kongresui prieš kelias dienas yra įteiktas įstatymo projektas. Tam reikalui numatoma išleisti 161 milijonas dolerių.

Palaikys santykius, kol bus galima

Frankfurtas (Dena). JAV užsienio reikalų ministerijos komentatorius pareiškė, kad amerikiečių vyriausybė nenumatanti su Vengrija nutraukti diplomatinių santykių, jeigu nebūsianti priversta tai padaryti. Nors amerikiečių pasiuntinys Budapešte Chapinas, kurio atšaukimo reikalaujanti Vengrija, ir išvyksiąs į Washingtoną pasitarimams, tai vistiek pasiuntinybė Budapešte liksianti atidaryta. Pasiuntinybės reikalus ves pasiuntinybės tarėjas.

* Amerikietis R. C. Helleris, kuris neseniai mirė, visą savo turtą, 1.125.000 dolerių, paliko žmonių gerovei, neatsižvelgiant į rasę, spalvą ar kilmę. (D/Oans).

Britai savo metodais siekia Europos vienybės

Londonas (Dena/Reuteris). Europos parlamentarinės unijos britų atstovai nutarė išstoti iš šios organizacijos. Jie mano, kad Europos vienybei atstatyti yra veiksmingesnių priemonių, kaip unija.

Buvo padarytas susirinkimas, kuriame dalyvavo visos britų partijos, išskyrus komunistus, ir jis pradėjo veikti kaip Europos vienybės organizacija, kuri nori kartu dirbti su Europos sąjūdžiu.

Toliau buvo nutarta įstoti į veikiai susidarysiančią Europos sąjūdžio britų tarybą ir veikti, kad prie tam tikrų sąlygų abi grupės susivienytų.

Naujosios parlamentarinės organizacijos pirmininkas yra darbo partijos atstovas Mackayus. Beveik visi nariai dalyvavo Europos unijos konferencijoje Haagoje 1948 m. gegužės mėn.

Europos sąjūdžio britų taryba susitiks Londone, kad išrinktų britų delegaciją vykti į Europos sąjūdžio suvažiavimą Briuselyje, kuris įvyks vasario 25—28 d.

Churchillis vėl nubrėš pasauliui naują programą?

Washingtonas (Dena/Reuteris). Churchillis kovo 31 d. Cambridges (Mass.) technologijos institute pasakysiąs kalbą.

Baltieji rūmai praneša, kad prezidentas Trumanas tuo pačiu metu lankysiąs institutą ir taip pat pasakysiąs kalbą.

Prezidentas Trumanas ir Churchillis paskutinį kartą 1946 m. kovo 5 d. Fultone kartu dalyvavo akademinėje šventėje, kur Churchillis pasakė savo garsiąją kalbą apie sovietų užsienio politiką.

* Airija suskilo

Belfastas (Dena/Reuteris). Šiaurės Airijos vyriausybės unijos partija per rinkimus gavo parlamente 35 vietas, tuo pačiu laimėjo absoliučią daugumą. Kadangi ta partija yra nusistačiusi prieš prisijungimą prie Airijos respublikos, tai šiaurės Airija pasiliksianti D. Britanijos Jungtinėje Karalystėje.

Nacionalistai gavo 9, nepriklausoma unija 2, Airijos darbo partija 1 ir socialistai 1 vietą parlamente.

* Suomijos prezidentas Paasikivis pareiškė, kad Suomijos užsienio politikos tikslas yra geri santykiai su visais kraštais, ypač su savo didžiuoju rytų kaimynu — Sovietų Sąjunga. (D/R).

Hitlerio pastangos nublanksta prieš sovietų ryžtą

Washingtonas (Dena/Reuteris). Marshallio plano administratorius Hoffmanas savo kalboje moterų klube pareiškė, kad amerikiečių tauta dar nesupranta, jog sovietų politbiuras veda kovą, kuri grasina visam pasauliui. Tuo tarpu kitos tautos tai jau gerai žino.

Jis savo trumpoje pasaulio kelionėje absoliučiai įsitikino, kad sovietų politbiuras kovoja dėl pasaulio viešpatavimo su tokiu intensyvumu ir pasiryžimu, kad Hitlerio pastangos, palyginti, buvo tik mėgėjiškos.

Kominformas neposėdžiaus Prahoje

Praha (Dena/Reuteris). Gerai informuoti komunistų sluogsniai pranešė, kad nėra ir kalbos apie kokį nors kominformo suvažiavimą Prahoje. Tai teigė žinios iš Rymo ir Varšuvos.

Čekoslovakijos komunistų partijos generalinio sekretoriaus Slanskio šiuo metu Prahoje nėra, bet jis neturi kokios nors ypatingos misijos. Nei partijos nei vyriausybės sluogsniuose nepastebima jokio nepaprasto aktyvumo.

Komunistų persekiojimai vis labiau aiškėja

Washingtonas (Dena/Afp). JAV užsienio reikalų ministerija Bulgarijos vyriausybės penkiolikos protestantų eklezijos vadų apkaltinimą valstybės išdavimu pavadino „fantastišku" ir pastebėjo nuostabų panašumą kardinolo Mindszenčio kaltinimams.

Informatorius pabrėžė, kad šios priemonės nušviečia komunistų puolimus, nukreiptus prieš religijos laisvę.

Spėja pagerėsiant sovietų jugoslavų santykiai

Belgradas (Dena/Reuteris). Jugoslavijos sostinės politiniai sluogsniai tiki, kad Sovietų Sąjungos ir Lenkijos atsakyme į Jugoslavijos protesto notą dėl Jugoslavijos eliminavimo iš Rytų Europos ūkio tarybos, esą, kalbama taikingu tonu.

Iš Sovietų Sąjungos atsakymo susidaro įspūdis, kad Jugoslavija į tą tarybą galėtų įstoti, jeigu ji grįžtų prie savo ankstyvesnės taikingos politikos Rytų Europos kraštų atžvilgiu. Tame atsakyme „Tito klika" posakio nebuvo panaudota. Tai turėtų būti įrodymas, kad Sovietų Sąjungos atžvilgiu maršalas Titas vis dar tebėra įsitikinęs komunistas ir sutinka vesti „taikos derybas".

Bulgarijoje vyksta valymas

Londonas (Dena/Reuteris). Sofijos radijas šeštadienio vakare paskelbė apie valymą tėvynės fronto tautinės tarybos, kurios įtakoje yra Bulgarijos komunistinė koalicinė vyriausybė.

Šnipai padaré įtakos karo eigai

Washingtonas (Dena/Reuteris). Prieš karą Japonijoje veikusi špionažo organizacija išvogė Japonijos vyriausybės ir vokiečių pasiuntinybės slaptų dokumentų ir tuo galėjo padaryti įtakos karo eigai. Tai praneša iš Washingtono buv. JAV Tolimųjų Rytų vyriausias štabas. Ši šnipų grupė veikė pramuštgalviškai drąsiai ir gudriai, Japonijoje jai vadovavo vokietis dr. Sorgė. Sorgė nuolat informuodavo Sovietų S-gą apie Japonijos karinio ir pramoninio potencialo pajėgumą, ir tuo būdu raudonoji armija kiekvienu metu žinojo apie Japonijos planus ir galėjo imtis atitinkamų priemonių. Toliau pranešama, kad Sorge turėjo pilną tuometinės vokiečių pasiuntinybės Tokijoj pasitikėjimą. Tačiau pats Sorgė ir jo bendradarbis japonas, kuris buvo tometinio Japonijos ministerio pirmininko princo Kondės artimas bičiulis, savo gyvenimą baigė kartuvėse.

Protestuoja, kad sako taip kaip yra

Teheranas (DPD). Sovietų ambasadorius Teherane Persijos užsienio reikalų ministerijoje pareiškė protestą dėl padarytų Persijos parlamente kaltinimų, kad kairiųjų Tudeh partija yra remiama Sovietų S-gos.

Praėjusią savaitę Persijos vyriausybė paleido tą partiją. Norėdama pateisinti savo sprendimą, vyriausybė leido paskelbti iš atentatą dariusio asmens tariamo dienoraščio kai kurias ištraukas, kuriose teigiama, jog Tudeh partiją remianti Sovietų S-ga.

* Bukarešto teismas atmetė buv. britų naftos bendrovės direktoriaus Evanso apeliaciją. Evansas buvo nubaustas 3 met. kalėjimo ir 25.000 sv. sterlingų bauda už turto pasisavinimą. (D/R).

„Mintis" su pasiryžimu žengia į ketvirtuosius metus

Treji metai — trumpas laikas! Bet jeigu per tuos trejus metus išgyvenama visa gyvybės evoliucija, vaikystė, subrendimas ir pagaliau senatvė, tai tie treji metai įgauna ypatingos reikšmės.

„Mintis" per trejus tremties metus išgyveno visus gyvybės vystymosi etapus. Juos geriausiai stebėjo ir jautė gausus ir pastovus „Minties" skaitytojų kadras, o tą kadrą sudarė didžioji tremtinių dalis. Dėka savo skaitytojų „Mintis" išaugo į rimtą mūsų lietuviškos visuomenės viešosios opinijos reiškimo veiksnį.

Skaitytojų kadras per tuos kelius metus organiškai suaugo su „Mintimi" ir šiandien, pridėjus didelį skaičių „Minties" bendradarbių ir redakcijos kolektyvą, sudaro darnų vienetą, pasireiškiantį tremtinių bendruomenėje savaimingą, vieną iš mūsų tautos vitalumo požymių. Tas darnumas laiduoja, kad ir ateityje „Mintis" laikysis tų pačių gairių, kurias per trejus metus jai nukaišė kenčiančios tautos balsas ir tremtinių interesai; tas darnumas laiduoja, kad „Mintis" tol tvirtai stovės lietuvių tautos ir tremtinių interesų sargyboje, kol aplamai bebus likusi Vokietijoje nors ir minimali galimybė laikraščiui egzistuoti.

„Mintis" yra pačios mūsų visuomenės inspiruotas kūrinys ir ji tvirtai stovi tos visuomenės reikalų sargyboje. Kol ji jaus lietuvių visuomenės paramą ir simpatijas, jos egzistavimas patikrintas.

Bet šiandien, po trejų metų, mes gyvename ne tas nuotaikas, kurios vyravo mūsų bendruomenėje 1946 m. vasario mėn. 16 dieną. Šiandien mūsų bendruomenė, palyginant su anais metais, yra gerokai nusiredukavusi. Daugelis išvažiuoja ar rengiasi netrukus išvažiuoti. Tenka konstatuoti, kad tremtinių bendruomenė Vokietijoje pradeda sparčiai nykti. Tai yra konsekventiška DP problemos sprendimo pasėka. Ir tai yra natūralu. Jei tai galima pavadinti mūsų bendruomenės senatve, tai ir „Mintis" sensta. Per tuos trejus metus ji subrendo, išaugo į rimtą tremties kelrodį, turėjo daug išgyventi, kaip ir atskiri tremtiniai ir šiandien teisėtai gali džiaugtis trejų metų sukaktimi. Ne trumpas laikas apsprendžia gyvenimo turinį, bet išgyvenimai, įvykiai. Erdvėse laikas be įvykių, yra bevertis.

Tegul mūsų visuomenėje ir labai jautriai išgyvenamos emigracijos galimybės, „Mintis" ir toliau, žengdama į ketvirtus savo amžiaus metus, ryžtasi pirmoje eilėje stovėti čia likusių sargyboje, ir dėl to pamatuotai ji tikisi visuomenės palankumo ir paramos savo ryžtui įgyvendyti.

J. Vasaitis

Ekonominis gyvenimas klesti

Nors kasdien mūsų stovyklą palieka būreliai žmonių, vis dėlto ekonominis gyvenimas plečiasi. Tai rodo ir esamų krautuvių skaičius. Beveik trejus metus čia tebuvo vienas „Nemuno" kooperatyvas. Rudenį atsidarė LPS—Hanavo paštininkų krautuvė, vėliau atskubėjo „Bitė". Dar to maža. Šiomis dienomis prekyboje vėl nauja „Bangos" įmonė, o išemigruojantiems į talką atskubą „Pagalba", pateikdama įvairių dėžių bei čemodanų kelionei. Dovanoms gali pasirinkti gražių dalykėlių „Rūtos" dailės kooperatyve. Taigi prekybos įmonių netrūksta. Nors jų gausu, bet prekių kainos dar aukštokos ir mažai uždirbančiam sunkiai prieinamos. Visuomenė pageidauja iš prekybos įmonių, kad jos teiktų už mažesnį procentą patarnavimus ir prekes, nes mes čia ne amžinai gyvename, o laikini keleiviai, tad keleiviui padėkite tęsti tolimesnę kelionę, gi asmeninę naudą palikime ateičiai, kur būsime turtingesni.

Tad tokie šiandien vėjai pūčia Hanave, kuris, gal būt, greit baigs dienas, nes eina gandas, kad pavasarį iškeldins kitur.

IR DAINAVOJE PASIKEITIMAI

Hanavo stovykloje nebuvo pamirštas ir dainos menas. Trejus metus „Dainavos" ansamblis, vadovaujamas muz. Br. Jonušo, gražiai ir nuoširdžiai reprezentavo lietuvių tautos dainos meną ir įvairiomis progomis aukštiems užjūrio svečiams atskleidė mūsų tautos gyvenimą dainoje ir tuo pačiu gražiai atestavo ir mus tremtinius lietuvius. Po tokio gražaus darbo, pagaliau... pasikeitimai. Muz. Br. Jonušas paketino išemigruoti. Jo vieton pakviečiamas iš Seligenstadto muz. Sodeika su talkininkais. Vėl ansamblis pertvarkomas. Pradėtas darbas iš naujo. Ruošiamasi vasario 16-jai. Tikime, kad ir naujas vadovas nenuilstamai dirbs šioje srityje. Gi muz. Jonušui priklauso taip pat nuoširdi lietuvio padėka.

Jurgis Janušaitis.

Keisti lietuviai

„Die Neue Zeitung" š. m. 17 nr. įdėtoje žinutėje „Tarptautiniai spekuliantai teisme" rašo, kad... „teismo byla prieš didžiausią iki šiol išaiškintą tarptautinę spekuliantų grandinę. Atsakomybės patrauktieji yra lenkai David Honig, Wilhelm ir Bertha Teppen, lietuviai Schimerl Lipses, Wulf Abramowitz ir Michael Slesin" ...

Kaip gyvas Lietuvoje niekada tokių lietuvių pavardžių nesu girdėjęs. Ir lenkų tokiomis pavardėmis neteko sutikti... Greičiausia čia kalbama apie kurią nors tų kraštų mažumos tautybę. Jeigu taip, tai reikia tą tautybę ir spausdinti atžymėti; galima pridėti jos kilmės kraštą, bet ją pridengti svetima tautybe ir mesti tai tautybei šešėlį, yra visai nesuprantamas redakcijos, teismo ar policijos įstaigų nenusivokimas ar tam tikra tendencija.

Kaip kam, bet man tikrai sugėlė širdį, ir aš labai nesmagiai buvau nuteiktas, perskaitęs tą „NZ" pranešimą.

Kas lietuviškų pavardžių neskiria, tą pranešimą priims už tikrą pinigą, ir jam ne kas nors bus teisiami už milijoninę spekuliaciją, bet tik lietuviai.

Tas reiškinys vokiečių spaudoje pastebėtas ne pirmą kartą. Reiktų tam padaryti galą. Į tai turėtų reaguoti ne tik spauda, mūsų tremties vadovaujantieji organai, bet ir kiekvienas asmuo, kuris spaudoje tokias klaidinančias eilutes užtinka: reikia rašyti tiesiog redakcijoms, laiškuose nurodant jų klaidą ir kokią nenupelnytą šešėlį tokiais pranešimais jos meta niekuo nekaltai tautybei.

G. Noreika

Lemiamas žodis...

(Atkelta iš 3 psl.)

„Aušros" steigėjas, o šiuo metu Lietuvių Mokslo Draugijos pirmininkas Dr. Basanavičius paskaitė ir pasirašė, o mes, Tarybos nariai, stovėdami išklausėme ir po to vienas po kito savo pavardžių abėcėline tvarka taip pat pasirašėme Draugijos Komiteto sekretoriaus kun. P. Dogelio mums duotąją paprasčiausiąja plunksna šitokį raštą:

„Lietuvos Taryba savo posėdyje vasario 16 d. 1918 m. vienu balsu nutarė kreiptis į Rusijos, Vokietijos ir kitų valstybių vyriausybes šiuo pareiškimu:

Lietuvos Taryba, kaipo vienintelė lietuvių tautos atstovybė, remdamos pripažintąja tautų apsisprendimo teise ir lietuvių Vilniaus konferencijos nutarimu rugsėjo 18—23 d. 1917 metais, skelbia atstatanti nepriklausomą demokratiniais pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę atsiskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis.

Drauge Lietuvos Taryba pareiškia, kad Lietuvos valstybės pamatus ir jos santykius su kitomis valstybėmis privalo galutinai nustatyti kiek galima greičiau sušauktas Steigiamasis Seimas, demokratiniu būdu visų jos gyventojų išrinktas".

Diena buvo ūkanota, beveik lietinga, be saulės —primena mums pernai metais Šveicarijoje pasimiręs vienas reikšmingiausių Tarybos narių Dr. Jurgis Šaulys. Taip, nei žiema nei pavasaris. Ir pačioje Taryboje neatrodė, kad narių nuotaika susyk pragiedrėtų. Čia pat balsų dauguma vėl išrinkta tas pats pirmininkas Ant. Smetona. Vilniaus laikraštis „Lietuvos Aidas" (jo faktinis redaktorius buvo Petras Klimas) pamėgino išspausdinti šį Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą, bet vokiečių čia pat buvo konfiskuotas, ir tik iš slaptai teišspausdinto ir taip pat išplatinto lapelio Lietuvos visuomenė patyrė apie nepriklausomybės paskelbimą*). Vokiečiai tokio paskelbimo nepripažino, ir tik kai Tarybos vyrams pavyko žinią apie savo aktą prašmugeliuoti į kai kuriuos Berlyno laikraščius ir už Vokietijos sienų, reichstago spiriama vokiečių vyriausybė kovo 23 d. kaizerio aktu pripažino Lietuvos nepriklausomybės atstatymą, bet tik 1917. 12. 11. akto pagrindais.

Pavasariškas atgimimas

Lietuvos Tarybai dar daug teko dirbti ir grumtis su pavojais, o lietuvių tautai vėliau ir ginklo stvertis, kad dideliu darbu ir sunkiomis aukomis būtų įtvirtinta jos nepriklausoma nuo kaimynų buitis.

Kad ir pasirašydami nepriklausomybės paskelbimo aktą, visi Tarybos nariai suprato ir jautė savo žygio istorinę reikšmę, tik jau tikriausiai šią valandą niekam jųjų nė per galvą nebus prašokusi mintis, jog jie čia pat, savo tarpe, turi du būsimuoju pirmuoju Lietuvos prezidentu Smetoną ir Stulginskį, būsimąjį vyskupą kun. Staugaitį, net būsimojo pirmojo Lenkijos prezidento brolį (Narutavičių) ir jog pusė jųjų bus Lietuvos ministeriai. Kad ir suprato nepriklausomybės reikšmę sveikai tautos gyvenimo raidai, tik tikriausiai nebus jie čia taip pat nujautę viso to nepaprasto ekonominio, kultūrinio ir tautinio Nepriklausomosios Lietuvos kilimo, kurį atžymi tautos istorija jos tikrai pavasariško atgimimo 1919—1940 m. laikotarpyje.

Kaip 1918 m. pavasaris sunkiai gavo rungtis su žiema iki ją nugalėjo, o tautos istorijoje šis procesas dar ilgiau buvo užsitęsęs, pavasaris ilgai nebuvo aiškiau jaučiamas, visuomenės įsąmoninamas, taip ir dabar, kai 2. Didžiojo karo įvykių raida atėmė mums nepriklausomybę, atėmė ir pačią tėvynę, dėl užgulusios mus, mūsų kaimynus ir tiek kitų kraštų slėgiančios, žiaurios žiemos tik nepasimeskime, nei nustokime vilties nei praraskime tikro kelio į geresnę tautos ateitį — kovos dėl jos laisvės ir nepriklausomybės suglaustose eilėse su kitomis tautomis, kovojančiomis dėl savo nepriklausomybės. Susipraskime ir jauskimės skaudžiomis aukomis vėliai atkurią laisvą ir šviesų Lietuvos pavasarį.

*)Keli ar keliolika išlikusiųjų konfiskuoto „L. A." numerio egzempliorių yra didelė bibliografinė retenybė ir brangus tautinės kovos dėl laisvės ir nepriklausomybės istorinis paminklas.

Sportas

* Bavarijos stalo teniso pirmenybėse trečią — ketvirtą vietą pasidalijo lietuvis Garunkštis ir Dr. Rosinus. Pirmą vietą laimėjo Bukietas Vyrų dvejeto finale Garunkštis ir Schwarzbaumas dramatiškoje 5 setų kovoje pralaimėjo Langui—Baerui.

* Pasaulines stalo teniso pirmenybes laimėjo Vengrija ir JAV, nuvainikuodamos pereitų metų meisterius Čekoslovakiją ir Angliją. Vyrų varžybu finale Vengrija įveikė Čekoslovakiją 5:4. Moterų varžybose JAV nelauktai nugalėjo Angliją 3:1.

* Allanas Stackas, JAV, Olimpiadoje 100 m nugara plaukimo laimėtojas, vienose rungtynėse pasiekė pasaulio rekordą, tą pačią distanciją nuplaukdamas per 63,6 sek.

* Greitojo čiuožimo Europos meisteriu tapo norvegas Farstadas, surinkęs 188,9 taškų. Norvegas Andersenas pasiekė naują pasaulio rekordą, 10.000 m nučiuožęs per 16:57,4 min.

* Čilės kapitonas Larraguibelis su arkliu peršoko 2,47 m aukštumo kliūtį ir pasiekė naują pasaulio rekordą.

* Tarptautinį teniso turnyrą Danijoje laimėjo švedas Johanssonas, finale nugalėdamas daną Nielseną 6:3, 7:5, 6:2. Vyrų dvejetą laimėjo Parkeris, JAV, ir Nielsenas, įveikę Johanssoną ir Jacobseną.

* Australijos lengvosios atletikos rungtynėse olimpiados laimėtoja olandė Fanny Blankers—Koenienė 100 m bėgimą pralaimėjo septyniolikmetei Jacksonaitei, kuri nubėgo per 11,8 sek. Šis laikas yra 1/10 sek. geresnis už olandės pasiektą olimpiadoje.

* Pasaulinis musės svorio bokso meisteris Monaghamas, Airija, aiškiai pralaimėjo netitulinę kovą anglui Allanui punktais.

* Belgijos ir Europos vidutinio svorio bokso meisteris Delanndit 10 rundų kovoje punktais laimėjo prieš prancūzą Laurent.

* Džo Louisas oficialiai pranešė, kad kitoje ir, gal būt, paskutinėje bokso kovoje dėl pasaulio meisterio vardo taip „pigiai neparsiduosiąs" kaip 1948 m. Jis reikalauja žymiai didesnio atlyginimo, taip pat dvigubai daugiau iš radijo ir televizijos stočių. Louisas prasitarė, kad apie uždarbį, mažesnį kaip 250.000 dolerių, negali būti nė kalbos.

SKELBIMAS

1948 m. gruodžio mėn. 25 d. Dachavo mieste tragiškai žuvo lietuvis Feliksas IVANAUSKAS, gimęs 1917. IX. 3 Buknaičių km. Mažeikių apskrityje. LTB Münchено Apylinkės komiteto žinioje yra šiek tiek a. a. Ivanausko turto. Turto paveldėjimo reikalu prašome atsiliepti velionies gimines ne vėliau kaip per vieną mėnesį po šio skelbimo datos, įrodant giminystės ryšius su velionimi.

LTB Müncheno Apylinkės Teismas
München 27, Lamontstr. 21.

SKELBIMAS

Parduodama rašomoji mašinėlė su ilgu voleliu, firmos „UNDERWOOD" gerai išlaikyta kaina 450,— DM ir rotatorius firmos „Geha-Regent", taip pat gerai išlaikytas, pagal susitarimą. Lietuvių įstaigoms ir organizacijoms teikiama pirmenybė.

LTB Müncheno Apylinkės Komitetas,
München 27, Lamontstr. 21.

AKIMIRKSNIU KRONIKA

Raudonoji diktatūra eina senuoju taku

Tą taką pramynė Rusijos „baltieji" carai. Stalinas ir jo politbiuro nariai, laikydamiesi carų gairių, žinoma, ne viską aklai kopijuoja, kai ką pritaiko laikui ir sąlygoms. Antai, neseniai Tarybų Sąjunga, Vakarų reikalaujama, sutiko grąžinti vokiečius belaisvius, jei, žinoma, Tarybų Sąjungai bus „sugrąžinti" DP. Neapykanta politiniams emigrantams ir panieka azilio teisei bendra ir „baltiesiems" ir „raudoniesiems" Rusijos valdovams. Šįmet sueina lygiai 100 metų nuo įgarsėjusio Rusijos bandymo sunaikinti bet kokius savo režimo priešininkus. Kaip sakoma, istorija moko, tai ir nukilkime į anas, mus grūdinančias, dienas.

Ano amžiaus pusėje caras Mikalojus pirmasis Europos kontinente buvo valdovų valdovas. Vieno istoriko teigimu, savo diktatūrai praplėsti caras stengėsi įėgos nenaudoti. Jis savo tikslus, kaip ir šiuo metu Kremliaus valdovai, pasiekdavo be karo — tepavartodamas diplomatinę akciją ir grasinimus. Užsienio valdovų gerbiamas, o Rusijos masių prisibijomas caras atrodė nenugalimas ir nesudraudžiamas. Tačiau prieš jo režimą pakilo jo okupuotų kraštų gyventojai, ypač iš anų kraštų pasitraukę politiniai emigrantai. Caro nuomone, politiniai emigrantai — šitai vaiduokliai, iešką progų kenkti Rusijos imperijai ir tuo drumzdžią Europos pusiausvyrą. Sitaip tardamas, caras galvojo apie 1831 m. sukilimo Lietuvoje ir Lenkijoje dalyvius, pasitraukusius į užsienius. Laiške Prūsijos valdovui caras savo diktatūrinius kėslus aiškino, be kita ko, taip: jei iš vaikų atimama pavojingi žąislai, tai ir jis, Mikalojus I, suvaržė savo naujų šalių (suprask: Lietuvos ir Lenkijos) laisvę, kurią jos naudojo piktam.

Prasidėjus tautų pavasariui ir suvilnijus Vienai, Berlynui, Budapeštui, caras dar nieko nerengavo. Bet kai bruzdėjimai atsišaukė ir Lietuvoje (pvz., 400 sukilėlių ataka prieš rusų centrinius ginklų sandėlius Vilniuje ir tt.) ir Lenkijoje, 1849 m. gegužės 8 d. caras paskelbė manifestą kovai su „anarchistais" (mat, tada „išaistų" terminas dar nebuvo žinomas), ir Austrijos imperatoriaus seniai prašomi rusų pulkai įžengė į Vengriją sukilimo malšinti. Jėgų persvara buvo diktatūros pusėje. Po 3 mėnesių, kaip iš istorijos žinome, kapituliavo Georgey ir Dembinskis. Jau 1849 m. rugpiūčio 14. d. į Konstantinopolį atvyko pirmoji politinių emigrantų grupė. Dar po poros dienų Turkijos teritorijoje atsidūrė per 5.000 pabėgėlių. Čia ir prasideda įvykiai, kurie mums duoda neginčijamą teisę į 1849-ųjų ir 1949-ųjų metų Rusijos valdovus mesti bendrą apkaltinimą: — abu labu tokiu!

Turkijos vyriausybė pabėgėlius priėmė ir įkurdino, lyg šiuo metu DP, atskirose stovyklose. Bet Rusijos ir Austrijos ambasadoriai šokosi reikalauti sugrąžinti pabėgėlius emigrantus į jų kilimo kraštus. Nota vijo notą. Tačiau Turkija spyrėsi ir aiškino, kad politinių emigrantų išduoti negalėsianti, nes toks veiksmas pažeistų nerašytąsias vaišingumo teises. Caras Mikalojus I pasijuto Turkijos atsakymu įžeistas ir 1849 m. rugsėjo 4. d. į Konstantinopolį nuvyko nepaprastas caro įgaliotinis, kuris po dešimties dienų derybų įteikė Turkijos vyriausybei griežtą ultimatumą. Tolygų ultimatumą Turkijai įteikė ir Austrijos ambasadorius.

Turkija grasinama nepalūžo. Rusijos ambasada paliko Konstantinopolį. Turkijos sultonas tuo pat metu pasiuntė į Petrapilį savo įgaliotą ministrą netarpiškai pasikalbėti su caru. Sultono rašte carui buvo rašoma:

„Azilis politiniams emigrantams jau yra visoje Europoje priimtas dėsnis, įgavęs privalomų teisių galią".

Be kita ko, sultonas rėmėsi muzulmonų teologų nutarimu, kad „islamas draudžia išduoti pabėgėlius".

Būklė buvo nepaprastai įtempta. Per visą Europą lyg pavasario sriautas nuėjo pasipiktinimas caru. Visi laukė karo veiksmų. D. Britanijos ir Prancūzijos ambasadoriai Petrapilyje ir Vienoje parėmė Turkijos pažiūrą. D. Britanijos ir Prancūzijos karo laivyno vienetai įplaukė į Turkijos teritorinius vandenis. Prieš jėgą caras Mikalojus I kapituliavo.

D. Britanijos užsienio reikalų ministras Palmerstonas yra istorijoje žinomas savo politiniu lankstumu: „Trumparegiška yra manyti, kad ši ar ana valstybė būtinai turi būti amžinas Anglijos sąjungininkas ar amžinas mūsų priešas. Nepripažįstame — teigė Palmerstonas: — nei amžinų priešų nei amžinų sąjungininkų. Amžini tėra mūsų interesai ir pareigos juos ginti". Rusijos ambasadorius, pranešęs apie kariuomenės pasiuntimą Vengrijos sukilimui malšinti, iš Palmerstono teišgirdo lakonišką: „Ko greičiau visa tai baikite". Tačiau iškilus Turkijoje prisiglaudusiųjų politinių emigrantų žūtbūtinei problemai, tasai pats Palmerstonas pasiunčia karo laivyną Turkijos pozicijai paremti ir šitaipos deklaruoja:

„Jei galioja kokia nors už viską labiausiai nepriklausomų valstybių gerbiama teisė — tai šitai teisė neišduoti politinių emigrantų. Vaišingumo papročiai, artimajam pagelbėti pareigos, įgimtas žmoniškumo jausmas — visa tai sutartinai prieštarauja prieš priverstinį politinių emigrantų grąžinimą, ir kiekviena nepriklausoma vyriausybė, kuri šiam dėsniui nusikalstų, viso pasaulio būtų pasmerkta kaip garbę praradusi".

Tai buvo lygiai prieš 100 metų. Keičiasi amžiai, bet nesikeičia, deja, smurto išpažinėjai ir praktikuotojai. Caro Mikalojaus I pasamdas stropiai pavaduoja raudonojo Kremliaus riteriai, pryšaky su Molotovu ir Višinskiu. Kai, ana, rudenį vykusioje JT sesijoje buvo svarstoma žmogaus teisių deklaracija ir kai prieš tą deklaraciją pasisakė TSRS ir visi Rytų bloko atstovai, rodos, posėdžių salėn krito ne ko kito, kaip tik „baltojo" caro Mikalojaus I rūstus ir grėsmus šešėlis. Ir beveik tuo pat metu, kai TSRS atstovai į žmogaus teisių deklaraciją norėjo įnešti pataisas, dėl kurių prieš 100 metų veltui sielojosi gobšusis Mikalojus I, Libane vykstančioje UNESCO konferencijoje kalbėjo ne kas kitas, o turkas(!) žurnalistas Djahitas Jalcinas:

„Bolševikų gobšumo nepasotinsi. Mes juos privalome traktuoti kaip kataklizmą. Komunizmas nėra tai doktrina ar tikėjimas, bet visiškas pralaimėjimas. Jei komunizmas įsigalės pasaulyje, žus visas pasaulis. Tai realybė, kurią privalu įsisąmoninti. Galite mane paklausti, ką turime daryti? Čia turėčiau įžengti į teorijos sritį, tačiau bet kuriuo atveju nesileiskime, kad kas nors mus ar ką kitą bandytų apgauti. Budėkim! Jei JAV nebūtų buvę pasiryžusios pasipriešinti komunizmui, šiandie jau čia nebeposėdžiautumėm... Nebūtų buvę taikos niekam ir niekur, nes visur būtų buvę komunistai. Taigi, skelbkime žmonėms pavoju, kuris kyla iš Maskvos pusės. Ginkime komunizmo pavergtą ar pavergt besiruošiamą žmogų, ginkime visų tautų teises į laisvę, lygybę ir visuotinį teisingumą".

Esame teisėti ne tik savo amžiaus, bet ir Mikalojaus I laikų laisvų žmonių rūpesčių ir sielvarto paveldėtojai. Atsiminkime vieno anų dienų politinio emigranto pareiškimą: „Kur eisiu ir ką darysiu, visur šauksiu už laisvę tėvynei". Iš tikro, kol Rusiją ir jos okupuotas valstybes valdo Mikalojaus I auklėtiniai, mes, šių dienų politiniai emigrantai, neatgausime tėvynės, o pasaulis neatgaus taikos ir pusiausvyros.

J. CICĖNAS

Žemės ūkio vadovas išeina

Seniai lauktoji knyga — **Lietuvos Žemės Ūkis ir Statistika** — greit išeina į žmones. 300 puslapių jau visiškai išspausdinta, baigiami paskutinieji 50—60 pusl.

Šioje knygoje ras būtinos medžiagos ne tik žemės ūkio srityje dirbantieji ar besiruošią joje dirbti emigracijoje, bet be jos negalės išsiversti nė vienas lietuvis, nekalbant apie inteligentą. Ji bus mūsų krašto priešokupacinio gyvenimo veidrodis.

Joje rašoma apie laukų, gyvulių, sodų, daržų ūkį, inspektus, tabaką, gyvulių šėrimą, paukščių laikymą, trobesių statybą, dažymą ir tt.

Statistinėje dalyje ras apie mūsų krašto ūkinį, socialinį ir kultūrinį gyvenimą.

Knygą išleido Žemės Ūkio Darbuotojų Sąjunga. Platinimas vyks per jos įgaliotinį dipl. agr. A. Musteikį. Knygos išleidimas yra labai brangus, nes labai daug statistinės medžiagos, kuri būtina kiekvienam lietuviui turėti.

Užsisakiusiems iki kovo 5 dienos, įbrošiūruota atsieis 8 DM, o kietais viršeliais — 9 DM. Laisvai vėliau bus pardavinėjama po 10 DM.

Ž. Ū. D. S-gos nariai, įmokėję Sąjungai po 15 RM, dabar moka po 6,5 DM, jei jie atsiųs užsakymus ir pinigus iki kovo 5 dienos. Sąjungos narių, įmokėjusių po 15 RM, sąrašai turi būti patvirtinti Valdybos. Šie atskiros nuolaidos negauna.

Platintojai, užsakę daugiau negu 10 egz., gauna 10% nuolaidos. Gautas pelnas, jei toks bus, eis Ž. Ū. D. S-gos naudai.

Užsakymus ir pinigus siųsti šiuo adresu: A. Musteikis, (13b) Dillingen/D, Litauisches Lager.

Ž. Ū. D. Sąjunga

Mintis

„The Tought" Lithuanian Newspaper Authorized by US Army European Command Headquarters Civil Affairs Division * License No UNDP 203 * Appears 3 times weekly * Editor in Chief and Authorised Licensee J. Vasaitis, (13b) Memmingen, Postfach 2, US-Zone, Germany * Population to be served 20.000 * Circulation 4.000 * Printed by Verlagsdruckerei Dietrich & Schuster GmbH Memmingen, Schrannenplatz 6.

Leista JAV Kariuomenės Vyr. Būstinės Europoje * Licenzijos Nr. UNDP 203 * Vyr. red. — leid. J. Vasaitis, Redaktorius: St. Kalvaitis * Redakcija straipsnius taiso bei trumpina savo nuožiūra ir nesunaudotų rankraščių nesaugo * Prenumerata Vokietijoje mėn. DM 3.—, į užsienį mėn. DM 4.—, atsk. num. 30 pf. * Skelbimai: iki 10 petito eil. DM 3.—, kiekviena sekanti eil. 25 pf. užuojautos, sveikinimai, padėkos DM 5.— paieškojimai DM 2.— * Ein. s-tos: 1) Postscheckkonto München 14 210 ir 2) Volksbank Memmingen 9149 * Adr.: „Mintis" Memmingen, Postfach 2. Tel. 2677.

„Minties" atstovas ir platintojas Anglijoje ir visose jos dominijose yra Fabijonas Neveravičius, 40, Fosse Rd. Central, Leicester, England. Prenumerata mėnesiai 3 šilingai, atskiras numeris 3 pensai.